

THUPAVANSA

THŪPAVAMSA

Pali Text Society

10/10/1

THŪPAVAMSA

BY

VĀCISSARA THERA

EDITED BY

BIMALA CHURN LAW

PH.D., M.A., B.L.

Author of "The Life and Work of Buddhaghosa," "Some Kṣatriya Tribes of Ancient India," "Ancient Mid-Indian Kṣatriya Tribes," "Geography of Early Buddhism," "A Study of the Mahāvastu," "Historical Gleanings," "The Buddhist Conception of Spirits," "History of Pali Literature," etc.

London

PUBLISHED FOR THE PALI TEXT SOCIETY

BY

HUMPHREY MILFORD

OXFORD UNIVERSITY PRESS, AMEN HOUSE

WARWICK SQUARE, E.C. 4

1935

PRINTED IN GREAT BRITAIN

2121

*TO THE MEMORY OF MY BELOVED
DAUGHTER, RĀDHĀKĀṆĪ, AS A
TOKEN OF DEEP AFFECTION*

PREFACE

THE Pāli Thūpavaṃsa may be conveniently divided into three chapters. The first chapter contains an account of the previous births of the Buddha. The second chapter deals with the life of the Buddha from his birth to the attainment of his Mahāparinibbāna, and also the distribution of the bodily relics of the Buddha by the Brahmin Doṇa and the building of a great stūpa at the south-eastern gate of Rājagaha by the King Ajātasattu at the instance of Mahākassapa Thera, in which the bodily relics of the Buddha from Vesālī, Kapilavattu, Allakappa, Veṭhadīpa, Pāvā, Kusinārā and Rājagaha were deposited. The third chapter gives the later history of the relics.

Author and his Date. We do not know who was the author of the original Thūpavaṃsa. But we do know that the thera Vācissara was the author of the Pāli Thūpavaṃsa (cf. 'Tena Vācissaratthera-Pādena likhito ayan ti'). He was also the author of the Linatthadīpanī Ṭīkā, the Sacca-saṅkhepa-sannaya, and the Visuddhimagga-saṅkhepa-sannaya. Dr. W. Stede, in his Preface to my edition of the Dāṭhāvaṃsa (p. iii), says that the Dāṭhāvaṃsa, the Thūpavaṃsa and the Saddham-mopāyana are contemporaneous works. He further says, that the Sinhalese Daladāvaṃsa (Dāṭhāvaṃsa) was written formerly in Elu, the ancient language of the Sinhalese, about the year 310 A.D., and was translated into Pāli by the Priest Dhammakitti Thera in the 13th century A.D. (*ibid.*, p. ii). Taking these remarks into consideration the Pāli Thūpavaṃsa may be referred to the 13th century A.D. It was composed at the time of King Parakkamabāhu II. who flourished in the same century. Compare the lines:

“ Parakkama-narindassa
Sabbabhūṭāla ketuno

Dhāmmāgāre niyutto' yo
 Piṭakattaya-pāraḅo
 Sāsanam suṭṭhitam yassa
 Antevāsika-bhikkhusu
 Tena Vācissaratthera-
 Pādenā likhito ayan ti."

In the Cūlavamaṅsa, Part II. (Geiger translation, p. 137), we find that the thera Vācissara, who was at the head of the Buddhist community at Laṅkā, was a contemporary of King Vijayabāhu III., father of King Parakkamabāhu II. It is further said (*ibid.*, p. 137) that at the command of King Vijayabāhu III. the eighty-four thousand divisions of the doctrine were re-written. In the same book (p. 155) it is said that King Parakkamabāhu II. made the thera Dhammakitti, the author of the Dāṭhāvamaṅsa, come to the island of Laṅkā from Tambaratṭha, probably a province in Southern India.

Sinhalese, Māgadhī, Pāli and Burmese Versions of the Thūpavaṅsa. Dr. D. M. Wickremasinghe in his article, entitled the Thūpavaṅsa, which was published in the *J.R.A.S.* (1898, pp. 633-637), has given a detailed description of the Sinhalese Thūpavaṅsa upon which the Pāli Thūpavaṅsa in Sinhalese character was based, as well as some notes regarding the differences which exist between the Sinhalese and the Burmese copies.

The Pāli Thūpavaṅsa and the Sinhalese Thūpavaṅsa have also some points of disagreement, as, for example: the Sinhalese Thūpavaṅsa treats of the Dhammacakkappavattana-sutta, the Buddha's first utterance, in Pāli, extracted from the Aṅguttara Nikāya. But this sutta has not been at all described in the Pāli Thūpavaṅsa, which only makes mention of the Dhammacakkapavattanto. Save for this, the works mainly agree.

The Sinhalese Thūpavaṅsa begins with Sūvisi-vivarāṇa, called in the Pāli version Abhinīhāarakathā, being an account of the twenty-four assurances of Gotama's future attainment of Buddhahood, received in his bygone births from anterior Buddhas. The Burmese copy (the India Office copy of the Pāli

version in Burmese character) commences with the Thūpasā-dhanalābha-kathā.

Our interest in the Thūpavaṃsa centres on several points. The work, besides its historical value as a mediæval document of the Ecclesia Buddhica, is remarkable because it helps to show that Māgadhi and Pāli are not the same language. The author of the Pāli Thūpavaṃsa says that the Sinhalese and Māgadhi versions of the Thūpavaṃsa are not good ones. Accordingly, he is again relating the (Pāli) Thūpavaṃsa thus:

“ Kiñcāpi so yatijanena purātanena,
atthāya Sīhaḷa-janassa kato purā'pi;
Vākkena Sīhaḷa-bhāvena 'bhisāṅkhaṭattā,
atthaṃ na sādhayati sabba-janassa sammā.”

“ Yasmā ca Māgadha-niruttikato 'pi Thūpa-
vaṃso viruddha-naya-sadda-samākulo so;
vattabbam eva cabahumpi yato na vuttam.
Tasmā ahaṃ punapi vaṃsam imaṃ vadāmi.”

It is not certain whether the author distinguished between Pāli and Māgadhi. It might be that the author, while composing the Thūpavaṃsa, rightly believed that he was re-writing the work in the Māgadhi language as the original Māgadhi Thūpavaṃsa. But the fact remains that the language which he used is Pāli proper. It cannot be called Māgadhi.

Thūpavaṃsa and other Chronicles compared. The following remarks on the Dāṭhāvaṃsa and the Thūpavaṃsa may be made, based on the assumption that they were composed at the same time and that their theme is more or less the same. The Dāṭhāvaṃsa records the history of the tooth-relic of the Buddha. It gives a very brief account of the life of the Buddha. The history of his past births is practically omitted. But it gives a detailed account of the incidents connected with the tooth-relic. The Thūpavaṃsa, however, gives a very detailed account of the past births of Gotama Buddha. The life of the Buddha, from his birth to the attainment of his Mahāparinibbāna, is also described in a masterly way. Then there is a detailed account of the thūpas, that were erected

over the bodily relics of the Buddha, with their later history. The Dāthāvamsa carries us to the reign of King Kittisirimeghavaṇṇa, whereas the Thūpavamsa carries us to the reign of Duṭṭhagāmani. But curiously enough the Mahāvamsa account of the incidents, from the time of Devānampiyatissa to the time of Duṭṭhagāmani, is very nearly the same as that which we find in the Thūpavamsa. So far as this portion of the account is concerned the Thūpavamsa is a replica of the Mahāvamsa. The Dāthāvamsa is a good specimen of fine prose writing. Like the Mahāvamsa it shows a greater skill in the employment of the Pāli language.

It is for the first time that I have succeeded in preparing an edition of the Pali Thūpavamsa in Roman character for the convenience of European readers. I have consulted a good manuscript of the Pāli Thūpavamsa in Sinhalese character so kindly lent me by Rev. Nārada of Ceylon. I have spared no pains to search for any other manuscript, but in vain. I have also consulted the following works: Pāli Thūpavamsa, Getapada with the paraphrase of stanzas by Rev. Baddegama Kirthi Sri Dhammaratana, 1923, and a printed Sinhalese version of the Thūpavamsa. I have taken much help from the printed copy of the Thūpavamsa by Parakrama Paṇḍit, edited by W. A. Samarasekera, and published by J. D. Fernando, Colombo, 1931. Owing to scarcity of manuscripts, I have found much difficulty in collation.

I shall be failing in my duty if I omit to acknowledge my indebtedness to Mrs. Rhys Davids, who has helped me greatly in revising this text. I have mentioned in the footnotes of the text parallel passages occurring in other Pāli books.

BIMALA CHURN LAO.

43, KAILAS BOSE STREET,
CALCUTTA.
May, 1933.

CONTENTS

	PAGE
Preface - - - - -	vii
CHAPTER I	
Abhinīhāarakathā and Buddhānaṃ Thūpakathā -	1
CHAPTER II	
Cūlāmaṇidūssathūpadvayakathā - - - -	6
Dasathūpakathā - - - - -	21
Dhātunidhānakathā - - - - -	33
CHAPTER III	
Caturāsītisahassadhātukathā - - - -	35
Thūpārāmakathā - - - - -	42
Bodhiāgamanakathā - - - - -	51
Yojanathūpakathā - - - - -	54
Ayamanupubbakathā - - - - -	55
Mahiyaṅganathūpakathā - - - - -	55
Maricavaṭṭivīhāarakathā - - - - -	60
Thūpasādhanalābhakathā - - - - -	66
Thūpāraṃbhakathā - - - - -	71
Dhātugabbharūpavaṇṇanākathā - - - -	75
Dhātunidhānakathā - - - - -	86
Mahācetiya-kathā - - - - -	96
Appendix - - - - -	104
Index - - - - -	106

Thūpavamsa

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀ-
SAMBUDDHASSA

[CHAPTER I]

Yasmiṃ sayiṃsu jina-dhātuvarā samantā,
chabbaṇṇa-raṃsi visarehi samujjalantā;
nimmāya loka-hita-hetu jinassa rūpaṃ,
taṃ THŪPA 'mabbhūta-tamaṃ sirasā namitvā.

vakkhāmi' haṃ sakala-loka-hitāvahassa,
thūpassa sabba-jana-nandana-kāraṇassa;
vaṃsaṃ surāsuranarinda-varehi niccaṃ,
sampūjitassa ratanujjala-thūpikassa.

kiñcāpi so yati-janena purātanena,
atthāya sihala-janassa kato purā pi;
vākkena Sihala-bhāvena 'bhisankhaṭattā,
atthaṃ na sādhayati sabba-janassa sammā.

yasmā ca māgadh—niruttikato pi Thūpa-
vaṃso viruddha-naya-sadda-samākulo so;
vattabbameva ca bahumpi yato na vuttaṃ
tasmā ahaṃ punapi vaṃsa mimam vadāmi.

suṇātha ! sādhave sabbe, paripunṇaṃ anākulaṃ;
vuccamānaṃ mayā sādhu, vaṃsaṃ thūpassa satthuno ti.

1. Tattha thūpassa vaṃsaṃ vakkhāmi ti, ettha Tathāgato Arahāṃ Sammāsambuddho thūpāraho; Paccekā-Buddho thūpāraho; Tathāgatassa sāvako thūpāraho; Rājā cakkavattī thūpāraho ti vacanato thūpārahānaṃ Buddhādīnaṃ dhātuyo patiṭṭhāpetvā katacetiyaṃ abbhunṇatattṭhenā-thūpo ti vuccati. Idha pana kañcanamālikamahā-thūpo ti adhippeto.

So kassa dhātuyo paṭiṭṭhāpetvā kato ti ce? Yo Dīpaṅkarā-dīnaṃ catuvisatiyā Buddhānaṃ santike laddhabbyākaṇo samatimsapāramiyo pūretvā paramābhisambodhiṃ patvā dhammacakkappavattanato paṭṭhāya yāva Subhadda-parib-bājaka-vinayanā sabba-buddha-kiccāni niṭṭhāpetvā anupā-disesāya-nibbāṇadhātuyā parinibbuto; tassa Bhagavato Ara-hato Sammāsambuddhassa dhātuyo paṭiṭṭhāpetvā kato. Ayam ettha saṃkhepo vitthāro pana veditabbo.

2. Ito kira kappa-sata-sahassādhikānaṃ catunnaṃ asan-kheyyānaṃ matthake Amarāvati nāma nagaraṃ ahosi. Tattha Sumedho nāma brāhmaṇo paṭivasati. So aññaṃ kammaṃ akatvā brāhmaṇa-sippameva uggaṇhi. Tassa dahara-kāle yeva mātāpitaro kālamakamsu. Athassa rāsivaḍḍhanako amacco āyapotthakaṃ āharitvā suvaṇṇa-rajata-maṇi-muttādi bharite gabbhe vivaritvā ettakaṃ te kumāra! mātu santakaṃ; ettakaṃ pitu santakaṃ; ettakaṃ ayyaka-payyakānanti. Yāva sattamā kulaparivaṭṭā dhanam ācikkhitvā etaṃ paṭi-jaggāhī ti āha. So, sadhū ti sampaticchitvā agāraṃ ajjhāvasanto eka divasaṃ cintesi. Punabbhave paṭisandhigaha-ṇaṃ nāma dukkhaṃ tathā nibbattaḥlibbatta-ṭṭhāne sarīra-bhedanaṃ, ahaṅca jātidhammo, jarādhammo, vyādhi-dhammo, maraṇadhammo, evam bhūtena mayā ajātiṃ ajāraṃ avyādhiṃ amaraṇaṃ sukhaṃ sītaṃ nibbānaṃ gave-situṃ vaṭṭatī ti nekkhamma-kāraṇaṃ cintetvā puna cintesi. Imaṃ dhanam sabbam mayham pitu-pitāmahādaye para-lokaṃ gacchantā eka kahāpaṇampi gahetvā na gatā mayā pana gahetvā gamanakāraṇaṃ kātuṃ vaṭṭatī ti. Nagare bheriṃ carāpetvā mahājanassa dānaṃ datvā Himavantam pavisitvā tāpasapabbajjam pabbajjitvā sattāhabbhantare yeva abhiññā ca samāpattiyo ca nibbatetvā samāputti-sukhena vitināmesi.

3. Tadā Dīpaṅkaro nāma satthā paramābhisambodhiṃ patvā sattasattāham Bodhi samipe yeva vitināmetvā Sunandārāme Dhammacakkaṃ pavattetvā koṭi satānaṃ deva-manussānaṃ dhammāmatam pāyetvā cātuddīpika mahāmegho viya dhammavassaṃ vassento catūhi khīṇāsava-sata-sahas-sehi parivuṭṭo anupubbena cārikaṃ caramāno Ramma naga-raṃ patvā Sudassana mahāvihāre paṭivasati.

4. Tadā Rammanagafavāsino, sappi-phanitādīni bhesaj-jāni¹ gaḅetvā pupphadhūpa-gandha-hatthā yena Buddhō ten upasaṅkamitvā Satthāraṃ vanditvā pupphādīhi pūjetva ekamantaṃ nisīditvā dhammaṃ sutvā svātanāya Bhagavantaṃ nimantetvā utthāyāsanaṃ Dasabalaṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkamimsu. Te puna divase asadisa-mahādānaṃ sajjetvā Dasabalassa āgamanamaggaṃ sodhenti.

5. Tasmim kāle Sumedho tāpaso attano assamapadato uggantvā Ramma nagara-vāsīnaṃ tesam manussānaṃ uparibhāgena ākāseṇa gacchanto te haṭṭhapahaṭṭhe maggaṃ sodhente disvā kinnu kho kāraṇanti cintento sabbesaṃ pasantānaṃ yeva ākāseṇa oruyha eka mantaṃ ṭhatvā te manusse pucchi, hambho kassa pana imaṃ maggaṃ sodhethā ti? Te āhaṃsu, Bhante Sumedha tumhe kiṃ na jānātha Dīpaṅkara nāma Satthā paramābhisambodhiṃ patvā pavattavara-dhammacakko janapada-cārikaṃ caramāno anukkamena amhākaṃ nagaraṃ patvā Sudassana mahāvihāre paṭivasati. Mayam taṃ Bhagavantaṃ nimantayimha. Tassa Bhagavato āgamaṇa-maggaṃ sodhemā ti. Taṃ sutvā Sumedha-panḍito cintesi, Buddhō ti kho pan esa ghoso pi dullabho, pageva Buddhuppādo. Tena hi mayā pi imehi manussehi saddhiṃ dasabalassa āgamanamaggaṃ sodhetuṃ vaṭṭatī ti. So te manusse āha. Sace bho tumhe imaṃ maggaṃ Buddhassa sodhetha, mayhampi ekaṃ okāsaṃ detha, ahampi tumhehi saddhiṃ maggaṃ sodhessāmīti. Te sādhu ti sampaṭicchitvā ayaṃ Sumedha-panḍito mahiddhiko mahānubhāvo ti; jānantā dubbisodhanaṃ udaka-sambhinnaṃ ativisaṃ ekaṃ okāsaṃ sallakkhetvā; imaṃ okāsaṃ tumhe sodhetha, alaṅkārahā ti adamsu. Sumedha-panḍito Buddhāraṃmaṇaṃ pītiṃ uppādetvā cintesi: Ahaṃ pan imaṃ okāsaṃ iddhiyā paramadassanīyaṃ kātuṃ pahomi, evam kato pana maṃ na paritoseṭi, ajja pana mayā kāya-veyyavaccaṃ kātuṃ vaṭṭatī ti. Paṃsuṃ āharitvā taṃ padesaṃ pūreti.

6. Tassa pana tasmim padese asodhite yippakate yeva Rammanagara vāsīhi kāle ārocite Dasabalo jayasumanakusumasadisavaṇṇaṃ dupaṭṭacīvaraṃ timaṇḍalaṃ paṭicchā-

¹ bhesajjādīni.

Ādetvā nivāsetvā tassūpari suvaṇṇa-pāḷaṅgena kusumakalāpaṃ parikkhipanto viya vijjullatā-sassirikaṃ kāyabandhanam bandhitvā Kanaka-giri-sikhara-matthake lākhārasam parisiṅcanto viya, Suvanna Cetiyam pavāḷajālena parikkhipanto viya, suvaṇṇagghikaṃ rattakambalena paṭimuṅcanto viya, saradasamaya-rajānikaram rattavaḷāhakena paṭicchādentō viya ca lākhārasena tintakimsuka kusumavaṇṇam rattavara-pamsukūlacīvaram pārupitvā gandhakūṭidvārato kanakaguhāto siho viya nikkhamitvā cḥaḷabhiññānam yeva catuhi khīṇāsavasata-sahasseehi parivuto amaragaṇa-parivuto Dasa sata-nayano viya, Brāhmagaṇa parivuto Mahābrahmā viya ca aparimita-samaya-samucitāya kusala-bala-janitāya anopamāya Buddha līlāya tārāgaṇa-parivuto sarada samaya rajanī karo viya gagana talam; alaṅkata paṭiyattam maggam paṭipajji.

7. Sumedha-tāpaso pi tena alaṅkata paṭiyattena maggena āgacchantassa Dīpaṅkarassa Bhagavato dvattimsavara-lakkaṇa-paṭimaṇḍitam asītiyā anubyañjanehi anubyañjitam byāmapabhāparikkhepa-sassirikaṃ indaṇīlamanī samkāse ākāse nānappakārā. Vijjullatā viya cḥḷbbanna-Buddhamsiyo vissajjentam rūpaggappattam attabhāvam oloketvā ajja mayā Dasabalassa jīvita pariccāgam kātum vaṭṭati. Mā Bhagavā kalale akkami, maṇimayam phalaka-setum akkamanto viya saddhim catuhi khīṇāsava-sata-sahasseehi mama piṭṭhim akkamanto gacchatu. Tam me bhavissati dīgharattam hitāya sukhāya ti; kese mocetvā ajīna-jaṭa-vāka-cīrāni kalale pattharivā tattheva kalalapiṭṭhe nipajji. Nipanno ca sace aham iccheyyam sabbakilese jhāpetvā saṅghanavako hutvā Rammanagaram paviseyyam. Aññātakavesena pana me kilese jhāpetvā nibbāna-ppattiyā kiccaṃ natthi. Yaṇnūnāham Dīpaṅkara dasabalo viya paramābhisambodhim patvā dhamma-nāvam āropetvā mahājanam saṃsārasāgarā uttāretvā pacchā parinibbāyeyyam, idaṃ me patirūpan ti cintetvā aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāram katvā nipajji.

8. Dīpaṅkaro pi Bhagavā āgantvā Sumedha paṇḍitassa sīsa-bhāge thatvā kalala-piṭṭhe nipannam tāpasaṃ disvā ayam tāpaso Buddhatthāya abhinīhāram katvā nipanno,

ijhissati nu kho ētassa patthanā udāhu no ti upadhārento anāgate Gotamo nāma Buddhō bhavissati ti, nātvā tthitako 'va parīsamajjhe vyākāsi. Passatha no tumhe Bhikkhave imam uggatapam tāpasam kalalapiṭṭhe nipannam' ti? Evam bhante ayam Buddhathāya abhinīhāram katvā nipanno samijjhissati imassa patthanā kappasata-sahassādhikānam catunnam asaṅkheyyānam matthake Gotamo nāma Buddhō bhavissati ti sabbam vyākāsi.

Vuttam hetam Buddhavamse:—

Dīpaṅkaro lokavidū
āhutīnam paṭiggaho;
ussisake mam thatvāna
idam vacanam abruvi.¹

Passatha imam tāpasam
jaṭilam uggatāpanam;
aparimeyye ito kappe
Buddho loka² bhavissati.

Ahu kapilavhayā rammā
nikkhamitvā Tathāgato;
padhānam padahitvāna
katvā dukkarakārikam.

Ajapāla-rukkhamūlasmim
nisīditvā Tathāgato;
tattha pāyāsam aggayha
Nerañjaram upehi ti.

Nerañjarāya tīramhi
pāyāsādāya so jino;
paṭiyatta-vara-maggena
bodhi-mūlam hi ehī ti.

Tato padakkhiṇam katvā
bodhimaṇḍam anuttaro;
assattha-rukkha-mūlamhi.
bujjhissati mahāyaso.

¹ Cf. Jātaka, vol. i., p. 15; *abruvi* is the better form.

² Ayam Buddhō iti pāṭho potthakesu. Sinhalese Thūpavamsa.

Imassa janikā mātā
Māyā nāma bhavissati;
pitā Suddhoḍana nāma
ayam hessati Gotamo.

Anāsavā vītarāgā
santacittā samāhitā;
Koḷito Upatīso ca
aggā hessanti sāvakā

Ānando nāmupaṭṭhāko
upaṭṭhissati maṃ jinaṃ
Khemā Uppalavaṇṇā ca
aggā hessanti sāvika.

Anāsavā vītarāgā
santacittā samāhitā;
Bodhi tassa Bhagavato
' Assattho ' ti pavuccati.¹

Abhinīhārakathā.

CHAPTER II

1. Tato Dīpaṅkaro Dasabalo Bodhisattaṃ pasamsitvā aṭṭhahi pupphamuṭṭhīhi pūjetvā padakkhiṇaṃ ḷatvā pakkaṃmi. Te pi catusata-sahassa khīṇāsavā Bodhisattaṃ pupphehi ca gandhehi ca pūjetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkaṃmi. Devamanussā ca tatheva pūjetvā vanditvā pakkaṃmi.

2. Atha ko Bodhisatto Dasabalassa vyākaraṇaṃ sutvā Buddhabhāvaṃ karatala-gatam iva maññaṃmāno pamulita-hadayo sabbesu paṭikkantesu sayanā vuṭṭhāya puppharāsī matthake pallaṅkaṃ ābhujitvā nissinno Buddhakāraka-dhamme upadhārento kahannu kho Buddha-kāraka-dhammā ? Kiṃ uddhaṃ ādho disāsu vidisāsu ti. Anukkamena sakalaṃ dhammadhātum vicinanto porāṇaka-bodhisattehi āsevita-

¹ Cf. Jātaka, vol. i., p. 16.

nisevitam paṭhamam dānapāramiṃ, disvā tattha daḷha samādānam katvā evam anukkamena sīla-nekkhamma-paññā-viriya-khanti sacca-adhiṭṭhāna-mettā-upekkhā pāramiyo ca disvā tattha daḷha samādānam katvā devatā hi abhitthuto ākāsamabhuggantvā Himavanta meva agamāsi.

3. Dīpaṅkaro pi Satthā catuhi khīṇāsava-sata-sahasseehi parivuto Rammanagara-vāsīhi pūjyamāno devatā hi abhinandiyamāno alaṅkatapaṭiyattena maggena Rammanagaram pavisitvā paññatta-vara-Buddhāsane nisīdi. Bhikkhusaṅgho pi attano attano pattāsane nisīdi. Rammanagara-vāsino pi upāsakā Buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānam datvā Bhagavantam bhuttāviṃ onītapattapaṇiṃ mālāgandhādīhi pūjetvā dānānumodanam sotukāmā nisīdiṃsu. Bhagavā pi tesam anumodanam karonto dānakatham, sīla-katham, sagga-katham kāmānam ādinavam okāram saṅkilesam, nekkhamme ānisaṃsam pakāsetvā¹ amatapariyosānam dhammakatham kathesi. Evam tassa mahājanassa dhammam desetvā ekacce saraṇesu, ekacce pañcasu sīlesu, ekacce sotāpatti-phalesu, ekacce Sakadāgāmiphale, ekacce Anāgāmiphale, ekacce catusu pi phalesu, ekacce tisu pi vijjāsu, ekacce Chālabhiññāsu ekacce aṭṭhasu samāpattisu paṭiṭṭhāpetvā utthāyāsanā Rammanagarato nikkhamitvā Sudassana mahāvihāram eva pāvīsi.

Vuttam hetam:—

Tadā te bhojayitvāna
sasaṅgham lokanāyakam;
apāgañchum saraṇam tassa
Dīpaṅkarassa satthuno.
Saraṇāgamane kañci
niveseti² Tathāgato
kañci pañcasu sīlesu
sīle dasa-vidhe param.
Kassaci deti sāmāñnam
caturo phala-muttame
kassaci asame dhamme
deti so paṭisambhidā

¹ Cf. Vinaya Piṭaka (P.T.S. Ed. 1929), vol. i., p. 15.

² nivedesi iti potthakesu.

Kassaci vara-samāpattiyo
 aṭṭha deti narāsabho;
 tisso kassaci, vijjāyo
 chaḷabhiññā pavecchati.

Tena yogena janakāyaṃ,
 ovadeti mahāmuni;
 tena vitthārikam āsi,
 lokanāthassa sāsanaṃ.

Mahā hanūsabhakkhandho,
 Dīpaṅkaro sa nāmako;
 bahu jane tārayati,
 parimoceti duggatiṃ.

Bodhaneyyaṃ janaṃ disvā,
 satahassepi yojane;
 khaṇena-upagantvāna,
 bodheti taṃ mahāmuni ti.

4. Iti so Dīpaṅkaro Satthā vassasata-sahassāni tathā sat-
 tānaṃ bandhanaṃ mokkhaṃ kurumāno, sabba Buddhakiccāni
 niṭṭhāpetvā Nandārāme anupādisesāya Nibbāna-dhātuyā
 parinibbāyi.

Na h'eva dhātuyo tassa,
 satthuno vikiriṅsu tā;
 thitā ekaghanā hutvā,
 suvaṇṇa-paṭimā viya.

Sakala Jambudīpavāsino manussā ghana koṭṭima suvaṇṇa-
 piṭṭhikāhi eva chattiṃsayojanikaṃ mahā-Thūpamakamsu.

Tena vuttam:—

Dīpaṅkaro jino satthā,
 nandāramamhi nibbuto;
 tattheva tassa jinathūpo,
 chattiṅsubbedha yojano.

Pattā cīvara parikkhāraṃ,
 paribhogañ ca Satthuno;
 bodhi mūle, tadā thūpo,
 tīṇi yojanamuggato ti.

5. Dīpaṅkarassa paṇa Bhagavato aparabhāge ekaṃ asaṅkheyyaṃ atikkamitvā Koṇḍañño nāma satthā udapādi. Tadā Bodhisatto Vijitāvī nāma cakkavattī hutvā koṭisata sahasasaṅkhassa Buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ adāsi. Satthā Bodhisattaṃ Buddho bhavissatī ti vyākari tvā dhammaṃ desesi; se satthu dhamma-kathaṃ sutvā rajjaṃ niyyādetvā pabbajji. So tīpiṭakāni ugga hetvā aṭṭha samāpattiyo pañca abhiññāyo ca uppādetvā aparīhīrajjhāno Brahmalo ke nibbatti. So pi Buddho vassa sata-sahasāni tathā sabbabuddha-kiccāni niṭṭhāpetvā Candārāme parinibbāyi. Tassāpi Bhagavato dhātuyo na vikiriṃsu. Sakala-jambuddīpavāsino manussā samāgantvā satta-yojanikaṃ sattaratanamayaṃ haritāla-manasilāya mat tikā kiccaṃ tela-sappīhi udakakiccaṃ katvā cetiyaṃ niṭṭhā pesum.

Koṇḍañño kira sambuddho,
candārāme manorame;
nibbāyi. Cetiyo tassa,
satta-yojaniko kato ti.

6. Tassa aparabhage ekaṃ asaṅkheyyaṃ atikkamitvā ekasmiṃ yeva kappe cattāro Buddhā uppajjiṃsu-Maṅgalo. Sumanō, Revato, Sobhito, ti; Maṅgalassa paṇa bhagavato kāle Bodhisatto Surucināma brāhmaṇo hutvā satthāraṃ nimantessāpīti upasaṅkamitvā madhuradhammakathaṃ sutvā svātanāya nimantetvā koṭi sata-sahasasaṅkhassa Buddha-pamukhassa saṅghassa sattāhaṃ Gavapānaṃ nāma dana-madāsi. Satthā anumodanaṃ karonto mahāpurisaṃ āman tetvā, “tvam kappasata-sahasādhikānaṃ dvinnam asaṅkheyyānaṃ matthake Gotamo nāma Buddho bhavissasī ti” vyākāsi. Mahāpuriso vyākaraṇaṃ sutvā “ahaṃ kira Buddho bhavissāmi, ko me gharāvāsena ttho pabbajjissāmi ti” cintetvā tathārūpaṃ sampattiṃ khelapiṇḍaṃ viya pahāya Satthu santike pabbajitvā Buddhavacanaṃ uggaṇhitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāne Brahma-loke nibbatti. Tasmīṃ pi Buddhē parinibbute dhātuyo na vikiriṃsu. Jambuddīpavāsino pubbe viya tīṃsa-yojanikaṃ thūpamakaṃsu.

Tena vuttam:—

Uyyāne Vasabhe nāma,
buddho nibbāyi Maṅgalo;
tattheva tassa jinathūpo,
tiṃsayojana muggato ti.

7. Tassa aparabhāge Sumano nāma Satthā udapādi. Tadā mahāsatto Atulo nāma nāgarājā hutvā nibbatti mahiddhiko mahānubhāvo, So Buddho uppanno ti sutvā ñāṭisamḅhāparivuto nāgabhanā nikkhamitvā koṭisata sahassa-bhikkhu-parivārassa tassa Bhagavato dibbaturiyehi upahāraṃ karetvā mahādānaṃ pavattetvā paccekkaṃ dussayugāni datvā saraṇesu patitthāsi. So pi naṃ “ Satthā anāgate Buddho bhavissatī ” ti vyākāsi. Tasmim pi Buddhhe parinibbute dhātuyo na vikiriṃsu. Jambudīpavāsino pubbe viya catuyojanikaṃ Thūpamakamsu.

Tena vuttam:—

Sumano yasadharo Buddho,
aggārāmamhi¹ nibbuto
tatthe va tassa Jinathūpo,
catuyojanam uggato ti.

8. Tassa aparabhāge Revato nāma Satthā udapādi. Tadā Bodhisatto atidevo nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhamma-desanaṃ sutvā saraṇesu patitthāya sirasi añjaliṃ paggahetvā tassa satthuno kilesappahāne vaṇṇam vatvā uttarāsaṅgena pūjam akāsi. So pi naṃ Satthā “ Buddho bhavissatī ” ti vyākāsi. Tasmim pana Buddhhe parinibbute dhātuyo vikiriṃsu.

Tena vuttam:—

Revato pavaro Buddho,
nibbuto so mahāpure²
dhātuvitthārikaṃ āsi,
tesu tesu padesato ti.

9. Tassa aparabhāge Sobhito nāma Satthā udapādi. Tadā Bodhisatto Ajitonāma Brāhmaṇo hutvā Satthu dhamma

¹ aṅgārāmamhi ti kesuci.

² yasavaro dhīro.

desanam sutvā saṅghesu paṭiṭṭhāya• Buddhapamukhassa saṅghassa mahādānam adāsi. So pi nam “satthā Buddho bhavissatī” ti vyākāsi. Tassa pi Bhagavato dhātuyo vikirimsu.

Tena vuttam:—

Sobhito vara sambuddho,
sīhārāmamhi nibbute;
dhātu vitthārikam āsi,
tesu tesu padesato ti.

10. Tassa aparabhāge ekamasaṅkheyyam atikkamitvā ekasmim yeva kappe tayo Buddhā nibbattimsu; Anomadassī, Padumo, Nārado, ti. Anomadassissa bhagavato kāle Bodhisatto eko yakkhasenāpati ahosi, mahiddhiko mahānubhāvo anekakoṭi-sata saḥassānam yakkhānam adhipati. So Buddho uppanno ti sutvā āgantvā Buddhapamukhassa saṅghassa mahādānam adāsi. Satthā pi tam anāgate Buddho bhavissatī ti vyākāsi. Anomadassimhi pana Bhagavati parinibbute dhātuyo na vikirimsu. Jambudīpavāsino pañca vīsayojanika thūpam karimsu.

Tena vuttam:—

Anomadassi Jino Satthā,
dhammārāmamhi nibbuto;
tattheva tassa jina thūpo,
ubbedhā paṇṇuvīsatī ti.

11. Tassa aparabhāge Padumo nāma satthā udapādi. Tathāgate agāmakāraññe viharante Bodhisatto siho hutvā satthāram-nirodhasampattiyā samāpannam disvā pasannacitto vanditvā padakkhiṇam katvā pītisomanassajāto tikkhattum sīhanādam naditvā sattāham Buddhārammaṇam pītim avijahitvā pītisukheneva apakkamitvā jīvita-pariccāgam katvā payirūpasamāno aṭṭhāsi. Satthā sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhito sīham oloketvā bhikkhusaṅghe pi cittaṃ pasādetvā saṅgham vandissatīti, bhikkhusaṅgho āgacchato-ti cintesi. Bhikkhu tāvadeva āgamimsu. Siho saṅghe cittaṃ pasādesi. Satthā tassa manam oloketvā anāgate Buddho

bhavissatīti vyākāsi.' Tassa pana bhāgavato dhātuyo vikirimsu.

Tena vuttaṃ:—

Padumo jinavaro satthā
dhammārāmaṃhi nibbuto
dhātu vitthārikaṃ āsi
tesu tesu padesato ti.

12. Tassa aparabhāge Nārado nāma satthā ahoṣi., Tadā Bodhisatto isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcasu abhiññāsu aṭṭhasu ca samāpattisu ciṇṇavasī hutvā Buddhapamukhassa saṅghassa mahādānaṃ datvā lohita-candanena pūjama-kāsi. So pi naṃ anāgate Buddho bhavissatīti vyākāsi. Nāradassa pana Bhagavato dhātuyo ekaghanā ahesuṃ, sabbe devamanussā sannipatitvā catuyojanikaṃ thūpaṃ kariṃsu.

Tena vuttaṃ:—

Nārado jinavasabho,
nibbuto sudassane pure;
tattheva tassa thūpavaro
catuyojanamuggato ti.

13. Tassa aparabhāge ekamasāṅkheyyamatikamitvā ito kappasatasahassamatthake ekasmiṃ kappe Padumuttaro nāma satthā udapādi. Tadā Bodhisatto jaṭilo nāma mahāratṭhiko hutvā Buddhapamukhassa saṅghassa, cīvaradānamadāsi. So pi naṃ anāgate Buddho bhavissatīti vyākāsi. Padumuttarassāpi Bhagavato dhātuyo ekaghanā ahesuṃ sabbe devamanussā sannipatitvā dvādasayojanikaṃ mahāthūpamakamsu.

Tena vuttaṃ:—

Padumuttaro jino Buddho,
nandārāmaṃhi nibbuto,
tattheva tassa thūpo varo
dvādasubbedha-yojano ti.

14. Tassa aparabhāge tiṃsakappasahassāni atikkamitvā Sumedho, Sujāto, cā ti ekasmiṃ kappe dve Buddhā nibbat-tiṃsu, Sumedhassa pana bhagavato kāle Bodhisatto Uttaro

nāma māṇavo hutvā nidahitvā ṭhapitaṃ yeva asīti koṭi dhanam viṣṣajjetvā Buddhapamukhassa saṅghassa mahā-dānam datvā dhammam sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya nikka-mitvā pabbaji. So pi nam anāgate Buddho bhavissatī ti vyākāsi. Sumedhassa pana Bhagavato dhātuyo vikiriṃsu.

Tena vuttam:—

Sumedho jinavaro Buddho,
medhārāmamhi nibbuto;
dhātu vitthārikam āsi,
tesu tesu padesato ti.

15. Tassa aparabhāge Sujāto nāma Satthā udapādi. Tadā Bodhisatto cakkavattirājā hutvā Buddho uppanno ti sutvā upasaṃkamitvā dhammam sutvā Buddhapamukhassa saṅghassa saddhiṃ sattahi ratanehi catu mahā dīpaṃ rajjaṃ datvā satthu santike pabbaji. Sakala raṭṭhavāsino raṭṭhup-pādam gahetvā ārāmika kiccaṃ sādhentā Buddhapamu-khassa saṅghassa niccaṃ mahā dānamadaṃsu. So pi nam Satthā anāgate Buddho bhavissatī ti vyākāsi. Sujātassa pana Bhagavato dhātuyo ekaghanā ahesuṃ. Jambudīpa-vāsino tigāvutaṃ thūpamakamṃsu.

Tena vuttam:—

Sujāto jinavaro Buddho,
rāmamhi nibbuto;
...heva cetiyo tassa,
tīṇi gāvuta muggato ti.

16. Tassa aparabhāge aṭṭhārasakappa sata matthake eka-smiṃ kappe Piyadassī, Atthadassī, Dhammadassī, ti tayo Buddha nibbattiṃsu. Piyadassī Buddha-kāle Bodhisatto Kassapo nāma māṇavo tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragato hutvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā koṭisata saḥassadhana paric-cāgena saṅghārāmaṃ kāretvā saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhāsi. Atha nam Satthā aṭṭhārasakappa sataccayena Buddho bhavis-satī ti vyākāsi. Piyadassissa Bhagavato pi dhātuyo eka-ghanā va ahesuṃ. Jambudīpavāsino sannipatitvā tiyojani-kam mahāthūpamakamṃsu.

Tena vuttam:—

Piyadassī munivaro
salalārāmamhi nibbuto;
tattheva tassa jinathūpo,
tīṇi yojanam uggato ti.

17. Tassa aparabhāge Atthadassī nāma Bhagavā udapādi. Tadā Bodhisatto mahiddhiko mahānubhavo Susīmo nāma tāpaso hutvā Bhagavato santike dhammaṃ sutvā paṣīditvā dibbāni mandārava padumaparicchattakādīni pupphāni āharitvā cātuddīpikamahāmegho viya pupphavassam vassetvā samantato pupphamaṇḍapaṃ pupphā-agghiyatorañādīni katvā mandārapupphacchattena Dasabalam pūjesi. So pi naṃ Bhagavā anāgate Gotamo nāma Buddhō bhavissatī ti vyākāsi. Tassa pana Bhagavato dhātuyo vikiriṃsu.

Tena vuttam:—

Atthadassī jinavaro,
anomārāmamhi nibbuto;
dhātuvitthārikam āsi,
tesu tesu ca raṭṭhatō ti.

18. Tassa aparabhāge Dhammadassī nāma Satthā udapādi. Tadā Bodhisatto Sakko devarājā hutvā dibbagandhapupphehi ca dibbaturiyehi ca pūjam akāsi. So pi naṃ Buddhō bhavissatī ti vyākāsi. Dhammadassissa paṇa Bhagavato dhātuyo ekaghanā ahesuṃ. Jambudīpavāsino tiyojanikam thūpamakamsu.

Tena vuttam:—

Dhammadassī mahāviro,
kelāsārāmamhi nibbuto;
tattheva Thūpavaro tassa,
tīṇiyojanamuggato.

19. Tassa aparabhāge catunavutikappa matthake ekasmiṃ kappe ekova Siddhattho nāma satthā udapādi. Tadā Bodhisatto uggatejō abhiññābala-sampanno Maṅgalo nāma tāpaso hutvā mahājambuphalaṃ āharitvā Tathāgatassa adāsi. Satthā taṃ phalaṃ paribhuñjitvā catunavutikappamatthake

uddho bhavissatī ti vyākāsi. Tassa pi Bhagavato dhātuyo
a vikiriṃsu catuyojanikaṃ ratnamayaṃ thūpam akāṃsu.

Tena vuttam:—

Siddhattho Munivaro Buddho,
anomārāmamhi nibbuto;
tattheva tassa thūpavaro,
catuyojanamussito ti.

20. Tassa aparabhāge ito dvānavuti kappamatthake Tisso,
Phusso, ti ekasmim kappe dve buddhā nibbattiṃsu. Tis-
sassa Bhagavato kāle Bodhisatto mahābhogo mahāyaso
Sujāto nāma khattiyo hutvā isipabbajjaṃ pabbajitvā mahid-
dhikabhāvaṃ patvā Buddho uppanno ti sutvā dibbamandā-
rava paduma pāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajjhe
gacchantam Tathāgataṃ pūjesi. Ākāse pupphavitānamiva
atthāsi. So pi nam Satthā ito dvānavuti kappamatthake
Buddho bhavissatī ti vyākāsi. Tassa pi Bhagavato dhātuyo
na vikiriṃsu dhātuyo gahetvā tiyojanikaṃ thūpamakāṃsu.

Tena vuttam:—

Tisso jinavaro Buddho,
nandārāmamhi nibbuto;
tattheva tassa thūpavaro,
tīni yojanamussito ti.

21. Tassa aparabhāge Phusso nāma Buddho udapādi. Tadā
Bodhisatto Vijitāvi nāma khattiyo hutvā mahārajjaṃ pahāya
Satthu santike pabbajitvā tīnipiṭakāni uggahitvā mahāja-
nassa dhammakathaṃ kathetvā sīlapāramiñca puresi. So
pi nam Buddho tattheva vyākāsi. Tassa pana Bhagavato
dhātuyo vikiriṃsu.

Tena vuttam:—

Phusso Jinavaro, Satthā,
sunandārāmamhi nibbuto;
dhātuvitthārikaṃ āsi,
tesu tesu padesato ti.

22. Tassa aparabhāge ito ekanavutikappamatthake Vi-
passī nāma Buddho udapādi. Tadā Bodhisatto mahid-

dhiko mahānubhavo Ātulo nāma nāgarājā hutvā satta ratanakhacitaṃ sovaṇṇa mahāpīṭhaṃ bhagavato adāsi. So pi naṃ ito ekanavutikappamatthake Buddho bhavissatī ti vyākāsi. Tassa pana Bhagavato dhātuyo na vikiriṃsu. Sabbe devamanussā sannipatitvā dhātuyo gahetvā sattayojanikaṃ thūpamakam̐su.

Tena vuttaṃ:—

Vipassī jīnavaro vīro,
sumittārāmaṃhi nibbuto;
tattheva so thūpavaro,
sattayojanika kato ti.

23. Tassa aparabhāge ito eka tiṃsakappamatthake Sikhī, Vessabhū ti dve Buddhā nibbattiṃsu. Sikhissa Bhagavato kāle Bodhisatto Arindamo nāma Rājā hutvā Buddhapamukhassa saṅghassa sacīvaraṃ mahādānaṃ pavattetvā sattaratana paṭimaṇḍitaṃ hatthiratanam̐ adāsi. So pi naṃ ito ekatiṃsakappe Buddho bhavissatī ti vyākāsi. Sikhissa Bhagavato dhātuyo ekaghanā hutvā aṭṭhaṃsu. Sakala Jambudīpavāsino pana manussā dhātuyo gahetvā tiyojanubbedham̐ sattaratanamayam̐ Himagiri sadisa sobham̐ thūpamakam̐su.

Tena vuttaṃ:—

Sikhī munivaro Buddho
dussārāmaṃhi nibbuto;
tattheva tassa thūpavaro,
tīṇi yojanamuggato ti.

24. Tassa aparabhāge Vessabhū nāma Satthā udapādi. Tāda Bodhisatto Sudassano nāma Rājā hutvā Buddhapamukhassa saṅghassa sacīvaramahādānaṃ datvāt assa santike pabbajitvā ācaraguṇasampanne Buddharatane cittikāropī ti bahulo ahosi. So pi naṃ Satthā ito ekatiṃsakappe Buddho bhavissatī ti vyākāsi. Vessabhussa pana Bhagavato dhātuyo vikiriṃsu.

Tena vuttaṃ:—

sabhū jīnavaro Satthā,
mārāmaṃhi nibbuto;
tu vitthārikaṃ āsi,
tesū tesu padesato ti.

25. Tassa aparabhāge imasmim kappe cattāro Buddhā nibbattimsu, Kakusandho, Koṇāgamano, Kassapo, amhākaṃ Bhagavā ti. Kakusandhassa pana Bhagavato kāle Bodhisatto Khemo nāma Rājā hutvā Buddhapamukhassa saṃghassa sapattacīvaradānañceva añjanādibhesajjāni ca datvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbaji. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Tassa pana Bhagavato dhātuyo na vikiriṃsu. Sabbe sannipatitvā dhātuyo gahetvā gāvutubbedhaṃ thūpamakamsu.

Tena vuttam:—

Kakusandho jinavaro,
khemārāmamhi nibbuto;
tattheva tassa thūpavaro
gāvutaṃ nabhamuggato ti.

26. Tassa aparabhāge Koṇāgamano nāma Satthā udapādi. Tadā Bodhisatto pabbato nāma rājā hutvā amaccagaṇapari-vuto Satthu santikaṃ gantvā dhammadesanaṃ sutvā Buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā mahādānaṃ pavattetvā pattuṇṇa-cīnapaṭṭakoseyya kambaladukulāni ceva suvaṇṇapattakañca datvā Satthu santike pabbaji. So pi naṃ satthā vyākāsi. Tassa bhagavato dhātuyo vikiriṃsu.

Tena vuttam:—

Koṇāgamano Sambuddho,
pabbatārāmamhi nibbuto;
dhātu Vitthārikaṃ āsi,
tesu tesu padesato ti.

27. Tassa aparabhāge Kassapo nāma Satthā udapādi. Tadā Bodhisatto Jotipalo nāma māṇavo hutvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū bhūmiyaṃ ceva antalikkhe ca pākaṭo Ghaṭikārassa kumbhakārassa mitto ahosi. So tena saddhiṃ satthāram upasaṅkamitvā dhammakathaṃ sutvā pabbajitvā āraddhaviriyo tīṇi piṭakāni uggahetvā vattāvatta sampattiyā Buddhasāsanam sobhesi. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Kassapassa pana Satthuno dhātuyo na vikiriṃsu. Sakala-Jambudīpavāsino manussā sannipatitvā ekekaṃ suvaṇṇiṭṭhikaṃ koṭi agghanaṃ ratanavicittāṃ bāhiracanaṭṭhaṃ ekekaṃ adḍhakoṭiagghanaṃ abhantarapūraṇaṭṭhaṃ manosilā mat-

tikā kiccaṃ telena udaka kiccaṃ karontā yojana ubbedhaṃ
thūpamakam̐su.

Tena vuttaṃ:—

Mahākassapo jino satthā,
setavyayaṃ hi nibbuto,
tattheva tassa jinathūpo,
yojanubbedhamuggato
ettha ca

Dīpaṅkaro, ca Koṇḍañño,
Maṅgalo, Sumano, tathā,
Anomadassī Buddhho ca,
Nārado Padumuttaro.

Sujāto, Piyadassī ca,
Dhammadassī naruttamo;
Siddhattha Buddhho Tisso ca,
Vipassī ca Sikhī tathā.
Kakusandho Kassapo cāti,
Soḷasete mahesayo
thūpappamāṇam etesaṃ
paḷiyaṃ yeva dassitaṃ.
Yasmā tasmā mayā sādhu,
te sabbe pi pakāsītā;
thūpā, saddhā janā sādhu,
te vandeyyātha sādaram.
Sesānaṃ pana atthaṇṇaṃ,
sugatānaṃ hitesinaṃ,
dhātuvitthārikā āsuṃ,
tesu tesu padesato ti.

Sādhujanamanopasādanatthāya kate thūpavaṃse vijja-
mānathūpānaṃ Buddhānaṃ thūpakathā ceva sabbesaṃ
santike abhinīhārakathā ca samattā.

1. Kassapessa pana Bhagavato aparabhāge thapetvā imaṃ
sammāsambuddhaṃ añño Buddhho nāma natthi. Evaṃ
Dīpaṅkarādīnaṃ catuvīsati yā Buddhānaṃ santike laddha
vyākaraṇo Bodhisatto pāramiyo pūretvā Vessantaratta-
bhāve thito—

Acetanāyaṃ pathavī,
aviññāya sukhaṃ dukhaṃ;
sāpi dāna ḍalā mayhaṃ,
sattakkhattuṃ pakampathā ti.

2. Evam mahāpathavī kampanāni puññāni katvā āyupariyosāne tato cuto Tusitabhavane nibbatti. Tattha aññe deve dasahi thānehi adhigaṇhitvā yāvatayukaṃ dibbasampattiṃ anubhavanto, manussa-gaṇanāya sattahi divasehi āyukkhayaṃ pāpuṇissatī ti vatthāni kilissanti, mālā milāyanti, kacchehi sedā muccanti, kāye ceva dubbaṇṇiyaṃ okkamati, devo devāsane nābhīramatī ti, imesu pañcasu pubbanimittesu uppannesu tāni disvā suññā vata no saggā bhavissanti ti samvegajātāhi devatā hi Mahāsattassa pāramīnaṃ pūritabhāvaṃ ñatvā imasmim idāni aññaṃ devalokaṃ anupagantvā manussaloke uppajitvā Buddhabhāvaṃ patte puññāni katvā cutacutā devalokaṃ pūressanti ti cintetvā—

Yato haṃ Tusite kāye,
santusito nāma haṃ tadā;
dasāsahassī samā gantvā,
yācanti pañjalim mamaṃ.

Kālo¹ mahāvīra,
uppajja mātukucchiyaṃ;
sadevakaṃ tārayanto,
Bujjhassu Amataṃ padaṃ ti

3. Evam Buddhabhāvattāya āyācito kālaṃ, dīpaṃ desaṃ, kulam, jānettiyā āyuppamaṇanti, imāni pañca mahā vilokanāni viloketvā katasanniṭṭhāno tato cuto Sakya rājakule paṭisandhim gahetvā, tattha mahāsampattiyā parihariyamāno, anukkamena bhaddaṃ yobbaṇaṃ anupāpuṇitvā tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavikesu tīsu pāsādesu devaloka sirimviya rajjasirim anubhāvamāno, uyyāna kilāya gamanasamaye anukkamena jīṇavyādhitamatasañkhate tayo devadūte disvā sañjātasamvego nivattitvā catutthe vāre pabbajjitaṃ disvā sādhu pabbajjā ti pabbajjāya rucim uppādetvā uyyānaṃ gantvā tattha divasaṃ khepetvā maṅgalapokkharāṇi tīre

¹ Kāloyanti: koci potthakesu.

nisinno kappakavesaṃ gahetvā āgatenā Vissakammadeva-puttena alaṃkatapaṭiyatto Rāhulakumārassa jāṭasāsaṇaṃ sutvā puttasiṇehassa balavabhāvaṃ ñatvā yāva imaṃ bandhanaṃ na vaḍḍhati tāvadeva naṃ chindissāmi ti cinte-
tvā sāyaṃ nagaraṃ pavisanto—

Nibbutā nūna sā mātā,
nibbuto nūna so pitā;
nibbutā nūna sā nārī,
jassāyaṃ īdiso patī ti.¹

4. Kisāgotamiyā nāma pitucchā dhītāya bhāsitaṃ imaṃ gāthaṃ sutvā ahaṃ imāya nibbutapadaṃ sāvito ti givato sataśaḥsagghanaṃ muttāhāraṃ omuñcitvā tassā pesetvā attano bhavanaṃ pavisitvā siriśayane nipanno niddāvasagātānaṃ nāṭakānaṃ vippekāraṃ disvā nibbinnaḥadayo Channaṃ utthāpetvā Kaṇṭhakaṃ āharāpetvā taṃ āruya Channaśahāyo dasa śaḥsacakkavāḷadevatāni kataparivāro mahābhiniḥkhamanaṃ niḥkhamitvā teneva rattāvasesena tīṇi-
rajjāni atikkamma Anomāya nadiyā paratīraṃ patvā assa-
piṭṭhito oruya muttārāsisaḍise vālikaḥpuline ṭhatvā Channa-
tvam mayhaṃ ābharaṇāni ceva Kaṇṭhakaṃ ca ādāya gacchā-ti,
ābharaṇāni ca Kaṇṭhakaṃ ca paṭicchāpetvā dakkhiṇaḥat-
thena maṅgalaḥkhaḡgamādāya vāmaḥatthena moliyā saddhiṃ
cūlam chinditvā sace ahaṃ Buddho bhavissāmi ākāse tiṭṭhatu
no ce bhūmiyam patatūti ākāse khipi, cūlāmaṇiḥbandhanaṃ
yojanaḥpamāṇaṃ ṭhānaṃ gantvā ākāse aṭṭhāsi, aṭṭha Sakko
Devarājā yojanikaṇa ratanaḥcaṅgoṭakena paṭiggahesi.

Yathāha:—

Chetvāna molim varagandhavāsitaṃ,
Vehāsayaṃ ukkhipi Sakya puṅgavo;
śaḥsanaḥetto siraśa paṭiggahi,
suvaṇṇacaṅgoṭavarena Vāsavo ti.

5. Paṭiggahetvā ca pana devalokaṃ netvā Sinerumud-
dhani tiyojanaḥpamāṇaṃ indaṇilaṃmaṇimayaṃ cūlāmaṇi ceti-
yam nāma akāsi, aṭṭha Kassapa Buddha kāle porāṇa śahāyako

¹ Cf. Jātaka (Fausböll), vol. i., p. 60.

ghaṭikāra mahābrahmā ekaṃ Buddhantaraṃ vināvāsa-
bhāvappattena mittabhāvena cintesi ajja me sahāyako ma-
hābhiniikkhamaṃ nikkhaṇṇo samaṇaparikkhāramassa ga-
hetvā gacchāmiti:—

Ticīvarañcapatto ca,
vāsi sūci ca bandhanaṃ;
parissavanena aṭṭhete,
yutta yogassa bhikkhuno ti.

6. Ime samaṇa parikkhāre āharitvā adāsi. Mahāpuriso
arahaddhajaṃ nivāsetvā uttamaṃ pabbajjāvesaṃ gaṇhitvā
sāṭakayugalaṃ ākāse khipi. Taṃ Brahmā paṭiggahetvā Brah-
maloke dvādasayojanikaṃ sabbaratanamayaṃ Dussaceti-
yamakāsi.

Kilese appapahīne pi
mahāsattassa taṃ khaṇe;
yassānubhāvato evaṃ,
dussacūlā hi pūjitā.

Tasmā tassaṃ mahābodhi,
sattānaṃ paṭipattiyāṃ;
pakareyya manussāhaṃ,
ko hi nāma buddho jano ti.

Cūlamanidūssathūpadvayakathā.

1. Bodhisatto pabbajitvā anukkamena Rājagahaṃ gantvā
tattha piṇḍāya caritvā Paṇḍava-pabbata-pabbhāre nisinno
Magadharājena rajjena nimantiyamāno taṃ paṭikkhipitvā
Sabbaññutaṃ patvā tassa vijitaṃ āgamanatthāya tena gahi-
tapañño Ālāraṃ Uddakañca upasaṃkamitvā tesāṃ santike
adhigatavisesena aparituttṭho chabbassāni mahāpadhānaṃ
padahitvā Visākhapuṇṇamadvise Senānigame Sujātāya
dinnapāyāsaṃ paribhuñjitvā Nerañjarāya nadiyā suvaṇṇa-
pātīṃ pavāhetvā Nerañjarāya tīre mahāvanasaṇḍe nānāsamā-
pattīhi divābhāgaṃ vitināmetvā sāyaṇhasamaye Sotthiyena
dinnaṃ tiṇamutthiṃ gahetvā kālena nāgarājena abhitthuta-
guṇo bodhimaṇḍaṃ āruyha tiṇāni saṇṭharitvā na tāv'imāṃ

•pallaṅkaṃ bhindissāmi yāva me anupādāya āsavehi cittaṃ vimuccissatī ti patiññaṃ katvā pācīnadisābhimukho nisīditvā suriye anathamite yeva. Mārabalaṃ vidhamētvā paṭhamayāme pubbenivāsaññaṃ, majjhimayāme cutupapātaññaṃ patvā pacchimayāmāvasāne dasabala catuvesārajjādi sabbagaṇa patimaṇḍitaṃ sabbaññutaññaṃ pativijjhivā satta-sattāhaṃ bodhisamīpe yeva vītināmetvā aṭṭhame sattāhe Ajapāla-Nigrodhamūle nisinno dhammagambhīratā paccavekkhanaena apposukkatam āpajjamāno dasasaḥassīmahābrahmā-parivārena Sahampati-mahābrahmunā āyācitadhammadesano Buddhacakkhunā lokaṃ olokento Brāhmunō ajjhesanaṃ adāya kassa nu kho paṭhamaṃ dhammaṃ deseyyanti olokento Ālār'Uddakānaṃ kālakatabhāvaṃ ñatvā pañcavaggiyānaṃ bhikkhūnaṃ bahūpakārataṃ anussarivā utthāyāsana Kāsipuram gacchanto antarāmagge Upakena saddhiṃ mantetvā Āsāhipuṇṇamadivase Isipatane Migadāye pañcavaggiyānaṃ bhikkhūnaṃ vasanaṭṭhānaṃ patvā te ananucchavikena āvusovādena samudācarante saññāpetvā Dhammacakkapavattento¹ Aññaakoṇḍaṇṇattherapamukhe aṭṭhārasakoṭiyo amatapānaṃ pāyesi. Tato paṭṭhāya pañcattālīsa samvaccharāni ṭhatvā caturāsītidhammakhandhasahassāni desetvā gaṇanapatha matīte satte² bhava-kantārato santāretvā sabbabuddhakicchāni niṭṭhāpetvā Kusinārāyaṃ upavattane Mallānaṃ sālavane yamakasālānamantare uttarāsīsakam paññatte mañcake Visākhapuṇṇamadivase dakkhiṇena passena sato sampajāno anuṭṭhānaseyyāya nipajji. Tadā kira Bhagavato pūjāya yamakasālā sabbapāliphullā mūlato paṭṭhāya yāva aggā ekacchanna ahesuṃ, na kevalaṅca yamaka sālāyeva sabbepi rukkhā sākā sabbapāliphullāva ahesuṃ.

2. Na kevalaṅca tasmim yeva uyyāne sakale pi dasasahassacakkavāle phalūpagarukkā phalaṃ gaṇhiṃsu. Sabbarukkānaṃ khandhesu khandhapadumāni vallīsu vallipadumāni ākāse ullokapadumāni paṭhavitalaṃ bhinditvā daṇḍakapadumāni pupphimṃsu. Sabbo mahāsamuddo pañcavaṇṇa-

¹ Dhammacakkaṃ pavattento is the more usual form.

² Gaṇanapathā matītānaṃ sattānaṃ is a different reading.

padumasañcchanno āhosi. Tiyojanasaḥsavitthato pana Himavā ghanabaddhamorapiñchakalāpo viya nirantaraṃ mālādāmagavaḥkhito viya suṭṭhu piḷetvā ābaddhapupphavaṭaṃsako viya supūritapupphacaṅgoṭakaṃ viya ca, atiramaṇiyo ahosi, yamakasālā bhummadevatā hi sañcālitakkhandhaviṭṭapā Tathāgatasarīrassa upari pupphāni vikiranti dibbāni pi mandāravapupphāni antalikkhā patanti, tāni honti suvaṇṇavaṇṇāṃ paṇṇacchattappamānāni, mahātumbamattaṃ reṇum gaṇhanti, na kevalaṅca mandāravapupphāneva aññāni pi pārīcchattakapupphādīni suvaṇṇa caṅgoṭakāni rajatacaṅgoṭakāni ca pūretvā pūretvā Tidasapure pi brahmaloke pi ṭhitāhi devatāhi paviddhāni antarā avippakiṇṇāneva hutvā āgantvā patta kiṅjakkhareṇu cuṇṇehi Tathāgatassa sarīrameva okiranti, dibbāni pi candanacuṇṇāni antalikkhā patanti, Tathāgatassa sarīra okiranti, na kevalaṅca devatānañceva nāgasupaṇṇamanussānampi upakappanacandana cuṇṇāni, na kevalaṅca candanacuṇṇāneva kālānusāritagara-lohitacandanādisabbagandhajāta-cuṇṇāni haritālañjana-suvaṇṇa-rajatacuṇṇāni sabbagandha-vāsavikatiyo suvaṇṇa-rajatādisamugge pūretvā cakkavālamulha vaṭṭi ādisu ṭhitāhi devatāhi paviddhā, antarā avippakiritvā Tathāgatasseva sarīram okiranti, dibbāni pi turīyāni antalikkhe vajjanti, na kevalaṅca tāni eva sabbāni pi tantibaddhacammāpariyonaddhaghana-susirādi bhedāni dasa-sahassa cakkavāle deva-nāga-supaṇṇamanussānaṃ turīyāni ekacakkavāle sannipatitvā antalikkhe vajjanti.

3. Varavāraṇadevatā kira nām'ekā dīghāyukā devatā mahāpuriso manussapathe nibbattitvā Buddho bhavissatī ti sutvā paṭisandhi divase gaṇhitvā gamissāmā ti mālā ganthitum ārabhiṃsu, tā ganthamānāva mahāpurise mātukucchiyaṃ nibbaṭṭe tumhe kassa ganthatā ti vuttā na tāva niṭṭhā ti kucchito nikkhamanadivase gahetvā gamissāmāti āhaṃsu. Puna nikkhanto ti sutvā mahābhinnikkhamanadivase gamissāmā ti mahābhinnikkhamanaṃ nikkhanto ti sutvā Abhisambodhidivase gamissāmāti ajja abhisambuddho ti sutvā dhammacakkappavattanadivase gamissāmā ti dhammacakkampavattayī ti sutvā yamaka-pāṭihāriyadivase gamissāmā ti ajja yamaka-pāṭihāriyaṃ karī ti sutvā devorohanadivase gammissāmāti,

ajjadevarohanakarī ti¹ sutvā āyusaṅkhārōssajjane gamissāmā ti, āyusaṅkhāraṃ ossajī ti sutvā na tāva niṭṭhā ti parinibbāna-divase gammissāmā ti ajja daḅkhiṇena passena saṭo sampajāno sīhaseyyaṃ upagato balavapaccūsasamaye parinibbāyissati tumhe kassa gaṇṭhatā ti vuttā pana kinnāmetam ajjeva mātukucchiyaṃ paṭisandhim gaṇhi ajjeva kucchito nikkhanto ajjeva mahābhinnikkhamaṇaṃ nikkhami, ajjeva Buddho ahosi, ajjeva dhammacakkam pavattayi, ajjeva yamakapāṭihāriyaṃ akāsi, ajjeva devalokā otiṇṇo, ajjeva āyusaṅkhāraṃ ossajji, ajjeva kira parinibbuto, nanu nāma dutiyadivase yāgupānakālamattampi thātabbam assa dasapāramiyo pūretvā Buddhattaṃ pattassa nāma ananucchavikanti aparaniṭṭhitāva mālāyo gahetvā āgamma antocakkavāle okāsaṃ alabhamānā cakkavālamukhavatṭiyaṃ labhitvā ādhāvanti yo hatthena hatthaṃ gīvāya gīvaṃ gahetvā tīni ratanāni ārabba dvattiṃsa-mahāpurisalakkhaṇāni chabbāṇaraṃsiyo dasapāramiyo adḁhacchaṭṭhāni jātakasatāni cuddasa Buddhaṇāṇāni ārabba gāyitva tassa tassa avasāne sahāya heti vadanti, idam etaṃ paṭicca vuttaṃ dibbānipi saṃgītāni antalikkhe vattantī ti. •

4. ¹Bhagavā pana evaṃ mahatiyā pūjāya vattamānāya paṭhamayāme Mallānaṃ dhammaṃ desesi, majjhime yāme Subhaddassa dhammaṃ desetvā taṃ magga-phale paṭiṭṭhāpesi. Pacchimayāme bhikkhū ovaditvā balavapaccūsasamaye mahāpaṭhaviṃ kamento anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Parinibbute pana Bhagavati lokanāthe Ānandatthero Mallarājūnaṃ taṃ pavattiṃ arocesi. Te sutvā va gandhamālaṃ sabbaṅca tālāvacaṃ pañca ca dūssayugasatāni ādāya gantvā Bhagavato sarīraṃ naccehi gītehi vāditehi mālāhi gandhehi sakkarontā garukarontā mānentā pūjentā cela-vitānāni karontā maṇḁalamālāni paṭiyādentā evaṃ taṃ divasaṃ vītināmesu.

5. Atha devatānaṅca Kosinārakānaṃ Mallānaṃ ca etad ahosi, ativikālo kho ajja Bhagavato sarīraṃ jhāpetuṃ sve dāni Bhagavato sarīraṃ jhāpessāmā ti, tathā dutiyampi divasaṃ vītināmesu, tathā tatiyaṃ catuttham pañcamaṃ chaṭṭhampi

¹ Cf. Mahāparinibbāna Suttanta, Dīgha, vol. ii., pp. 159-168.

divasaṃ vītināmesuṃ satame divase ūevatā ca Kosinārakā. Mallā ca Bhagavato sarīram dibbehi mānusakehi ca naccehi gītehi vādītehi mālehi gandhehi sakkarontā garukarontā mānentā pūjentā nagaramajjhena nīharitvā yattha Makuṭa-bandhanaṃ nāma Mallānaṃ cetiyaṃ tattha nikkhipiṃsu.

6. Tena kho pana samayena Kusinārā yāva sandhisamala-saṅkāti rājaññumattena odhinā mandāravapupphena santhatā hoti. Atha kho Kosinārakā Mallā Bhagavato sarīram cakka-vattiṣsa sarīram viya ahatena vatthena veṭhesuṃ, ahatena vatthena vethetvā vihatenakappāsena veṭhesuṃ, vihatena kappāsena vethetvā ahatenavatthena veṭhesuṃ. Eteneva nayena pañcahi yugasatehi vethetvā āyasāya tela doṇiyā pakkhipitvā aññissā āyasāya doṇiyā paṭikkujjetvā sabba-gandhānaṃ citakaṃ karitvā Bhagavato sarīram citakaṃ āropesuṃ.

7. Tena kho pana samayena āyasmā Mahākassapo Pāvāya Kusināraṃ addhānamaggapaṭipanno hoti mahatā bhikkhu-saṃghena saddhiṃ, pañcamattehi bhikkhusatehi. Tena kho pana samayena there cittaṃ pasādetvā sagge nibbattā devatā tasmīṃ samāgame tūeraṃ adisvā kuhinnu kho ambhākaṃ kulūpaga-thero ti āvajjantā antarāmaggaṭipannaṃ disvā ambhākaṃ kulūpagathere avandite citako mā pajjalitthā ti adhiṭṭhathīṃsu.

8. Atha kho cattāro Mallapāmoḁkhā sīsam nahātā ahatāni vatthāni nīvatthā vīsāṃ ratanasatikāṃ Candanacitakaṃ ālimpessāmāti aṭṭha pi soḁasa pi dvattiṃsa pi janā hutvā yamaka-ukkāyo gahetvā tālavaṇṭhehi vijantā bhastāni dhamaṃtā na sakkonti yeva aggiṃ gāhāpetuṃ. Atha kho Kosinārakā Mallā citakassa apajjalana kāraṇaṃ āyasamantaṃ Anuruddhaṃ pucchitvā devānaṃ addhippāyaṃ sutvā Mahākassapo kira bho pañcahi bhikkhu satehi saddhiṃ Dasabalassa pāde vandissāmī ti āgacchati, tasmīṃ kira anāgate citako na pajjalati kīdiso bho so bhikkhu kālo odāto dīgho rasso evarūpe nāma bho bhikkhumhi ṭhite kiṃ Dasabalassa parinibbānaṃ nāmā ti, keci gandhamālādi hatthā paṭipathaṃ gacchiṃsu. Keci vīthiyo vicittā katvā āgamana-maggaṃ olokayamānā aṭṭhaṃsu. Atha kho āyasmā Mahākassapo yena Kusinārā Makuṭabandhanaṃ nāma Mallānaṃ

cetiyaṃ yena Bhagavuto citakaṃ tenupāsamkama, upasamkavitvā ekamsaṃ cīvaram katvā tikkhattuṃ citakaṃ padakkhiṇaṃ katvā āvajjanto va sallakkhesi imasmim tḥāne pādā ti, tato pādasamīpe tḥatvā abhiññāpādakaṃ catutthajjhānaṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya arasahassa paṭimaṇḍitā Dasabalassa pādā saddhiṃ kappāsaṭalehi pañca dussayugasatāni, suvaṇṇadoṇiṃ candanacitakañca dvedhā katvā mayhaṃ uttamaṅge sirasi paṭiṭṭhā hantū ti adhiṭṭhāsi. Saha adhiṭṭhānacittena tāni dussayugādini dvedhā katvā valāhakantarā puṇṇaṇḍo viya pādā nikkhamiṃsu. Thero vikasita-ratta-padumāsadiṣe hatthe pasāretvā suvaṇṇavaṇṇe Satthupāde yāva gopphakā bālhaṃ gahetvā attano sīravare paṭiṭṭhāpesi. Mahājano taṃ acchariyaṃ disvā ekappahāren' eva mahānādaṃ nadi, gandhamālādīhi pūjetvā yathāruciṃ vandi, evaṃ pana therena ca mahājanena ca tehi ca pañcahi bhikkhusatehi vanditamatte therassa hatthato muñcivā alattakavaṇṇāni Bhagavato pādatalāni dāru ādisu kinci acāletvā va yathā tḥāne paṭiṭṭhahiṃsu. Bhagavato pādesu nikkhamantesu vā pavisantesu vā kappāsa aṃsu vā dasā tantu vā telabindu vā dārukhaṇḍaṃ vā tḥānā calitaṃ nāma māhosi, sabbam yathā tḥāne tḥitameva ahosi. Uṭṭhahitvā pana atthaṃgate cande viya suriye viya ca Tathāgatassa pādesu antarahitesu mahājano mahākanditaṃ kandi. Parinibbutakālato adhikataraṃ kāruññaṃ ahosi. Atha kho devatānubhāvena pan' esa citako samantato ekappahārena va pajjali; jhāyamānassa Bhagavato sarīraṃ chavicammamañsādīnaṃ neva chārikāmatthaṃ pi antamaso paññāyittha, na masi¹; sumanamakula-sadisā pana dhota-mutta-sadisā suvaṇṇasadisā ca dhātuyo avasissimṃsu.

9. Dīghāyukaṃ Buddhānaṃ hi sarīraṃ suvaṇṇakhandhasadisāṃ ekaghanameva hoti. Bhagavā pana ahaṃ na eiraṃ tḥatvā parinibbāyāmi mayhaṃ sāsanaṃ na tāva sabbattha vitthāritaṃ, tasmā parinibbutassa pi me sāsapamattaṃ pi dhātum gahetvā attano attano vasanaṭṭhāne cetiyaṃ katvā paricaranto mahājano saggaparāyano hohiti dhātūnaṃ vikiraṇaṃ adhiṭṭhāsi kati pan' assa dhātuyo vipparikkhā, kati na

¹ Cf. Dīgha, vol. ii., p. 164.

vippakiṇṇā ti ? Catasso dāṭhā, dve akkhakā uṇhīsan¹ ti imā sattadhātuyo na vippakiṇṇā. Sesā vippakiriṃsu. Tattha sabba khuddakadhātu sāsapabijamattā ahosi, mahādhātu majjhe bhinnataṇḍulamattā. Atimahatī majjhe bhinnam-uggatabijamattā ahosi. Daṭṭhe kho pana Bhagavato sarīke ākāsato aggabāhumattāpi jaṅghamattā pi tālakhandhamattā pi udakadhārā patitvā citakaṃ nibbāpesi, na kevalaṃ ākāsato yeva parivāretvā tṭhitasālarukkhānaṃ pi sākhandara-vaṭṭapaṇṭarehi udakadhārā nikkhamitvā nibbāpesum. Bhagavato citako mahanto; samantāpaṭṭhaviṃ bhinditvā naṅgalasīsamattā udakavaṭṭi ti eḷikavaṭṭisakasadisā gantvā citakameva gaṇhi. Mallarājāno ca suvaṇṇaghāṭe ca rajataghāṭe ca pūretvā ābhātanāgandhodakena suvaṇṇarajatamayehi aṭṭhadantakehi vikiritvā Candanacitakaṃ nibbāpesum.

10. Tattha citake jhāyamāne parivāretvā tṭhitasālarukkhānaṃ sākhandarehi vaṭṭapaṇṭarehi ca jāle uggacchante pattam vā sākha vā daḍḍhā nāma natthi. Kipillikā pi makkaṭakā pi pāṇakā pi jālānaṃ antareneva vicaranti, ākāsato patita-udakadhārāsu pi sālarukkhe hi nikkhanta-udakadhārāsu pi paṭṭhaviṃ bhinditvā nikkhanta-udakadhārāsu pi dhammatāva pamāṇaṃ.

11. Evam citakaṃ nibbāpetvā pana Mallarājāno saṅthāgāre catujātika-gandhaparibhaṇḍaṃ kāretvā lājapañcamāni pupphāni vikiritvā upari ceḷa vitānaṃ bandhāpetvā suvaṇṇatārakādīhi khacetvā tattha gandhadāma-mālādāma-ratana-dāmāni olambetvā saṅthāgārato yāva makuṭabandhana-saṅkhātā sisappasādhana-mangalasālā tāva ubhoḥi passehi saṅkilañja-parikkhepaṃ kārapetvā upari celavitānaṃ bandhāpetvā suvaṇṇatārakāhi khacetvā tatthā pi gandhadāma-mālādāmaratana dāmāni olombetvā maṇidaṇḍehi pañcavaṇṇadhāje ussāpetvā samantā dhajapatākā parikhipitvā sitta-sammaṭṭhāsu vithīsu kadaliyo puṇṇaghāṭe ca tṭhāpetvā daṇḍadīpikā jāletvā alaṅkatahatthikkhandhe sahadhātuhi suvaṇṇadoṇiṃ tṭhāpetvā mālāgandhādīhi pūjetvā sādhu kiḷaṃ kiḷantā antonagaram pavesetvā saṅthāgāre sarabhamayapallaṅke tṭhāpetvā upari setacchattaṃ dhārayitvā satti hatthehi purisehi

¹ Read ekam uṇhīsan.

• parikkhipāpetvā hatthīhi kumbhena kumbham paharantehi parikkhipāpetvā tato assahi gīvāya gīvaṃ paharantehi, tato rathehi āṇikoṭiyā āṇikoṭiṃ paharantehi, tato yodhēhi bāhūhi bāhuṃ paharantehi, tesam pariyanate koṭiyākoṭiṃ paharamānehi dhanūhi parikkhipāpesuṃ. Iti samantā yojanappamāṇaṃ ṭhānaṃ sannāhagavacchitaṃ viya katvā ārakkham saṃvidahiṃsu. Kasmā pan'ete evamakamsūti? Ito purimesu dvīsu sattāhesu te bhikkhusaṃghassa ṭhānāni sajjokāsaṃ karontā khādaniyabhojanīyaṃ saṃvidahantā sādhu kīlāya okāsaṃ nālabhiṃsu. Tato tesam ahosi imaṃ sattāhaṃ sādhu-kīlaṃ kīlissāma ṭhānaṃ kho pan'etaṃ vijjati yaṃ amhākaṃ pamattabhāvaṃ katvā kocideva āgantvā dhātuyo gaṇheyya, tasmā ārakkham ṭhapetvā kīlissāmā ti, tena te evamakamsu.

12. Atha kho assosi kho Rājā Māgadho Ajātasattu Bhagavā kira Kusinārāyaṃ parinibbuto ti. Kathaṃ assosi? Paṭhamamev' assa amaccā sutvā cintayiṃsu:—Satthā nāma parinibbuto, na so sakkā puna āharitum, pothujjanikasaddhāya pana amhākaṃ raññā sadiso natthi; sace esa imināva niyamena suṇissati hadayamassa phalissati. Rājā kho pan'amhehi anurakkhitabbo ti, te tisso sūvaṇṇadoṇiyo āharitvā catumadhurassa pūretvā rañño santikaṃ gantvā etadavocum; Deva amhehi supinako diṭṭho tassa paṭighātattam tumbehi dukūlapattam nivāsetvā yathā nāsāpuṭamattam paññāyati evaṃ catumadhuradoṇiyaṃ nipajjitum vattatī ti. Rājā attha-carakānaṃ vacanaṃ sutvā evaṃ hotu tātā ti, sampaticchitvā tathā akāsi.

13. Ath' eko amacco alaṅkāraṃ omuñcitvā kese parikiri-yāya disāya Satthā parinibbuto tadabhimukho hutvā añjalimpaggayha rājānaṃ āha:—Deva maraṇato muñcanakasatto nāma natthi, amhākaṃ āyuvaddhako cetiyatṭhānaṃ puññakkhettaṃ abhisekapīṭhikā Bhagavā Satthā Kusinārāyaṃ parinibbuto ti. Rājā sutvā visaññijāto, catumadhuradoṇi-usumaṃ muñci. Rājānaṃ ukkhipitvā dutiyāya doṇiyā nipajjāpesuṃ. So saññaṃ labhitvā:—tāta kiṃ vadathā ti pucchi. Satthā mahārāja parinibbuto ti pana visaññijāto. Catumadhuradoṇi usumaṃ muñci. Atha naṃ tato pi ukkhipitvā tatiyāya doṇiyā nipajjāpesuṃ. So puna saññaṃ paṭilabhitvā: tāta kiṃ vadathā ti pucchi. Satthā mahārāja parinib-

buto ti. Rājā puna' visaññijato caturādhuradoṇi usumam muñci. Atha nam tato pi ukkhipitvā nahāpetvā matthake ghaṭehi udākam osiñcimsu.

14. Rājā saññaṃ paṭilabhivā āsanā utthāya gandhapari-bhāvite maṇivaṇṇakese suvaṇṇaphalakavaṇṇāya piṭhiyaṃ pakiritvā pavāḷaṅkuravaṇṇāhi suvaṭṭitaṅgulīhi, suvaṇṇa-bimbakavaṇṇam uram saṃsibbanto viya gahetvā parideva-māno umnatakaveseneva antaravitthim otiṇṇo. So alaṃ-katasāṭṭaka-parivuto nagarā nikkhamma Jivakambavanam gantvā yasmim thāne nisinnena Bhagavatā dhammo desito tam oloketvā Bhagavā sabbaññū, nanu me imasmim thāne nisīditvā dhammam desayittha. Tumhe sokasallam vinodayittha, tumhe mayham sokasallam nīharittha; aham tumhākam saraṇam gato; idāni pana me paṭivacanampi na detha Bhagavā ti punappunam paridevitvā nanu Bhagavā aham aññadā evarūpe kāle tumhe mahābhikkhusaṃgha-parivārā Jambudīpatale cārikam carathā ti suṇāmi. Idāni pana aham tumhākam ananurūpam ayuttam pavattim suṇāmi ti. Evamādini ca vatvā saṭṭhimattāhi gāthāhi Bhagavato guṇam anussarivā cintesi: māmo parideviteneva na sijjhati Dasabalassa dhātuyo āharāpessāmiti Mallarājūnam dūtañca paṇṇaṅca pāhesi. Bhagavā pi khattiyo ahampi khattiyo ahampi arahāmi Bhagavato sarirānam thūpañca mahañca kāretunti.¹ Pesetvā pana sace dassanti sundaram no ce dassanti āhāra-nūpāyena āharissāmi ti caturaṅginim senam Sannayhitvā sayam pi nikkhanto yeva, yathā ca Ajātasattu evam Vesāliyam Licchavīrājāno Kapilavatthumhi Sakkarājāno, Allakappe Bulayo, Rāmagāmake Koliyā, Veṭhadīpake Brāhmaṇo, Pāvāyañca Malladūtam pesetvā sayampi caturaṅginiyā senāya nikkhamimsu yeva. Tattha Pāveyyakā sabbehi āsanatarō Kusinārāto tigāvutantare nagare vasanti. Bhagavāpi Pāvam pavisitvā Kusināram gato. Mahāparihārāpan' ete rājāno parihāram karontāva pacchato jātā. Te sabbe pi sattanagaravāsino āgantvā amhākam dhātuyo vā dentu yuddham vā ti Kusinārā nagaram parivārayimsu. Tato Mallarājāno etad avocum, Bhagavā amhākam gāmakkhette

¹ Cf. Dīgha, vol. ii., p. 166.

parinibbuto; na māyaṃ Satthu sāsanaṃ paṇimha, na gantvā ānayimha. Satthā pana sayameva āgantvā sāsanaṃ pesetvā amhe pakkasāpesi. Tumhepi kho pana yaṃ tumhākaṃ gāmakkhette ratanaṃ uppajjati, taṃ na amhākaṃ detha. Sadevake loke Buddharatanasamaṃ ratanaṃ nāma natthi, evarūpaṃ uttamaṃ ratanaṃ labhitvā mayaṃ na dasāma ti; evam te kalahaṃ vaḍḍhetvā na kho pana tumhehi yeva mātuthānato khīraṃ pītaṃ amhehi pi pītaṃ; tumhe yeva purisā amhe na purisā; hotu hotū ti aññaṃaññaṃ ahaṃkāraṃ katvā sāsanaṃ pesentā aññaṃaññaṃ mānagajjitaṃ gajjimsu. Yuddhe pana sati Kusināraṇaṃ yeva jayo abhaviṃsa. Kasmā? dhātūpāsanaṃ āgatā devatā tesam pakkhā ahesuṃ.

15. Tato Doṇo brāhmaṇo imaṃ vivādaṃ sutvā ete rājāno Bhagavato parinibbutaṃ karonti, na kho pane'taṃ paṭirūpaṃ, alaṃ iminā kalahena vūpasameṣāmi taṃ ti; uṇṇatappadese ṭhatvā dve bhāṇavaraparimānaṃ Doṇagajjitaṃ nāma avoca: tathā paṭhamakabhāṇavāre tāva ekapadampi te na jāniṃsu, dutiyabhāṇavārapariyosāne ācariyassa viya bho saddo ti ācariyassa viya bho saddo ti sabbe niravā ahesuṃ. Sakala Jambudīpatale kira kulaghare jāto yebhuyyena tassa na antevāsiko nāma natthi. Atha so te attano vacanaṃ sutvā tuṇhībhūte veditvā puna etad avoca:—

Suṇanu bhonto mama eka vākyam,
amhākaṃ Buddho ahu khantivādo
nahi sādhaṃ uttamapuggalassa,
sarīrabhaṅge siyā sampahāro.

Sabbeva bhonto sahitā samaggā
sammodamānā karomaṭṭha bhāge;
vitthārikā hontu disāsu thūpā
bahujjano cakkhumato pasanno ti.¹

16. Tatrāyamattho amhākaṃ Buddho ahu khantivādo ti. Buddhobbhūṃ appatvā pi pāramiyo pūrento khantivādāpasakāle Dhammapāla-Kumāraṇāle Chaddanta hatthikāle Bhūridatta-Nāgarājakāle Caṃpeyya-nāgarājā kāle, Saṅkha-

¹ Cf. Dīgha, vol. ii., p. 166.

pālanāgarājakāle, Mahākapikāle aññesu pi bahusujātakesu paresu kopam akatvā khantimeva akāsi, khantimeva vaṇṇayi. Kimāṅga pana etarahi iṭṭhāniṭṭhesu tādilakkhaṇam patto sabbathā pi amhākam Buddho khantivādo ahosi, tassa evam vidhassa na hi sādhayam uttamapuggalassa sarīrabhaṅge siyā sampahāro. Na hi sādhayanti na hi sādhu ayam sarīrabhaṅge ti sarīrabhaṅganimittam dhātukoṭṭhāsahetu ti attho. Siyā sampahāro ti āyudhasampahāro na sādhu siyā ti vuṭṭam hoti. Sabbeva bhonto, sahitā ti sabbeva bhavanto sahitā hotha; mā bhiñjittha. Samaggā ti kāyena vācāya ca ekasannipāta-ekavacanā samaggā hotha. Sammodamānā ti cittenā pi aññamaññam modamānā hotha. Karom' aṭṭhabhāge ti Bhagavato sarīrāni-aṭṭhabhāge karoma. Cakkhumato ti pañcahi cakkhūhi cakkhumato Buddhassa. Na kevalam tumhe yeva bahujjano pasanno tesu eko pi laddhum ayutto nāma natthi ti bahum kāraṇam vatvā saññāpesi.

17. Atha sabbepi rājāno evamāhaṃsu:—tena hi brāhmaṇa tvaññeva Bhagavato sarīrāni aṭṭhadhā samam suvibhattam vibhajāhi ti. Evam bho ti kho Doṇo brāhmaṇo tesam rājūnam paṭisutvā dhātuyo samam suvibhattam vibhaji.

18. Tatrāyamanukkamo. Doṇo kira tesam paṭissutvā va suvaṇṇadoṇim vivarāpesi; rājāno āgantvā doṇiyam yeva tā suvaṇṇavaṇṇā dhātuyo disvā Bhagavā sabbaññū pubbe mayam tumhākam dvattimsalakkhaṇapaṭimaṇḍitam chabbaṇabuddharasmikhacitam suvaṇṇavaṇṇam sarīram addasāma. Idāni pana suvaṇṇavaṇṇadhātuyo va avasitthājātā; na yuttam idam Bhagavā tumhākan ti paridevimsu. Brāhmaṇo tasmim samaye tesam pamattabhāvam ñatvā dakkhiṇadāṭham gahetvā veṭhantare ṭhapesi. Atha pacchā samam suvibhattam vibhaji. Sabbā pi dhātuyo pākatikanāliyaḥ soḷasanāliyo ahesum. Ekeka-nagaravāsino dve dve nāliyo labhimsu. Brāhmaṇassa pana dhātuyo vibhajantas-seva Sakko devānamindo:—kena nu kho sadevakassa lokassa kañkhāchedanāya catusaccakathāya paccayabhūtā Bhagavato dakkhiṇadāṭhā gahitā ti olokento Brāhmaṇena gahitā ti disvā; brāhmaṇo dāṭhāya anucchavikam sakkāram kātum na sakkhissati gaṇhāmi nam ti.

Veṭhantarato gahetvā suvaṇṇacaṅgotake ṭhapetvā deva-

lokaṃ netvā Cūlamāni-cetiye patitṭhāpesi. Brāhmaṇo pi dhātuyo vibhajitvā dāṭhaṃ apassanto kena me dāṭhā gahitā ti pucchitum pi nāsakkhi. Naṃu tayā dhātuyo vibhajitā kiṃ tvam paṭhamam yeva attano dhātūhi atthibhāvam na aññāsī ti attani dosā ropanam sampassamāno mayham pi koṭṭhāsam dethā ti vattumpi nāsakkhi. Tato ayam suvaṇṇakumbho pi dhātugatiko yeva yena Tathāgatassa dhātuyo minitā imissāham thūpaṃ karissāmi ti cintetvā imam me bhonto kumbham dadantū ti āha. Tata rājāno brāhmaṇassa kumbham adamsu. Pipphalivaniyā pi kho Moriyā Bhagavato parinibbutabhāvam sutvā Bhagavā pi khattiyo mayampi khattiyā mayampi arahāma labhitum Bhagavato sarīraṇam bhāganti dūtam pesetvā yuddhasajjā nikkhamitvā āgatā, tesam rājāno evamāhamsu. Natthi Bhagavato sarīraṇam bhāgo; vibhattāni Bhagavato sarīraṇi ito aṅgāram harathā ti, te tato aṅgāram harimsu.

19. Atha kho Rājā Ajātasattu Kusinārāya ca Rājagahassa ca antare pañcavīsati yojanamaggaṃ aṭṭha-usabhavitthatam samatalam kāretvā yādisam Mallarājāno Makuṭabandhanassa ca Santhāgārassa ca antare pūjam kāresum, tādisam pañcavīsatiyojane pi magge pūjam kāretvā lokassa anukkaṇṭhanattham sabbattha antarāpane pasāretvā suvaṇṇadoṇiyam pakkhittadhātuyo sattipaṇjarena parikkhipāpetvā attano vijite pañcayojanasata-parimaṇḍale manusse sannipātāpesi. Te dhātuyo gahetvā Kusinārāto dhātukīlam kilantā nikkhamitvā yattha yattha vaṇṇavantāni pupphāni passanti, tattha tattha dhātuyo sattiantare tḥapetvā tesam pupphānam khīṇakāle gacchanti. Rathassa dhūratthānam pacchimaṭṭhāne sampatte sattadivase sādhu kīlam kilanti. Evam dhātuyo gahetvā āgacchantānam sattavassāni sattamāsāni satta ca divasāni vitivattāni, micchāditṭhikā samaṇassa Gotamassa parinibbutakālato paṭṭhāya balakkārena sādhu kīlaya upadutamhā sabbe no kammantānaṭṭhā ti ujjhāyantā manam padūsetvā chaḷāsīti sahassa-mattā apāye nibbattā khīṇāsavā āvajitvā mahājano manam padūsetvā apāye nibbatto ti Sakkaṃ Devārājānam disvā dhātu āharaṇupāyam karissāmā ti tassa santikaṃ gantvā tamattham ārocetvā dhātu-āharaṇupāyam karohi mahārājā ti āhamsu. Sakko āha puthujjano nāma Ajātasattu no saṃno saddho natthi, na so mama vacanam

karissati apica kho Māra-vibhīsa-sadīsaṃ vibhīsaṃ dassessāmi yakkhagāhakakhipanaka-arocake karissāmi tumhe mahārāja āmanussā kupitā dhātuyo āharāpethā ti vadeyyātha, evaṃ so āharāpessati ti. Atha kho Sakko taṃ sabbam akāsi. Therā pi rājānaṃ upasaṃkamitvā Mahārāja āmanussā kupitā dhātuyo āharāpehi ti bhaṇiṃsu. Rājā na tāva bhante mayhaṃ cittaṃ tussati, evaṃ sante pi āharatū ti āha. Sattame divase dhātuyo āharīṃsu. Evaṃ āhatadhātuyo gahetyā rājā Rājagahe thūpam akāsi. Itare pi Rājāno attano attano balānurūpena nīharitvā saka-sakaṭṭhāne thūpamakamsu. Doṇo pi brāhmaṇo Pippalivaniyā pi Moriyā saka-sakaṭṭhāne thūpamakamsū ti.

Eko thūpo Rājagahe,
eko Vesāliyā pure;
eko Kapilavatthusmiṃ,
eko ca Allakappake.

Eko thūpo Rāmagāme,
eko ca Veṭhadīpake;
eko Pāveyyake Malle,
eko ca Kusinārake.

Ete sārīrikā thūpā,
jambudīpe paṭiṭṭhitā;
aṅgāra-kumbhathūpehi,
dasathūpā bhavanti te.

Dasāpi thūpā purisuttamassa ye,
yathānurūpaṃ nararājapūjitā;
sabbenalokena sadevakena te,
namassaneyyā va bhavanti sabbadā ti.

Dasathūpakathā.

1. Evaṃ paṭiṭṭhitesu pana thūpesu Mahā-Kassapaṭṭhero dhātūnaṃ antarāyaṃ disvā Ajātasattum upasaṃkamitvā: mahārāja ekaṃ dhātu nidhānaṃ kātum vattatī ti āha. Sādhu, bhante, nidhānakammaṃ tāva mama hotu dhātuyo pana

kathaṃ āharāpemi ti. Na mahārāja dhātuyo āharaṇaṃ tuyhaṃ bhāro, ambhākaṃ bhāro ti. Sādhu bhante tumhe dhātuyo āharatha; ahaṃ dhātunidhānaṃ karissāmi. Thero tesam tesam rājakulānaṃ paricaraṇamattakameva t̥hapetvā sesadhātuyo āhari. Rāmagāme pana dhātuyo nāgā gaṇhimsu, tesam antarāyo natthi anāgate Laṅkādiṇe mahāvihāri mahācetiyaṃhi nidhiyissati ti tā na āharittha; sesehi sattahi nagarehi āharitvā Rājagahassa pācīnadakkhīṇadisābhāge t̥hapetvā imasmim̐ t̥hāne yo pāsāno atthi so antaradhāyatu, paṅsu suvisuddhā hotu udakañ ca mā ut̥thahatū ti adhiṭṭhāsi. Rājā taṃ t̥hānaṃ khaṇāpetvā tato uddhaṭapaṅsunā iṭṭhikā kāretvā asīti mahā sāvakaṇaṃ thūpe kāreti idharājā kiṃ kāreti ti pucchantānaṃ pi mahāsāvakaṇaṃ cetiyāni ti vadanti; na koci dhātunidhānabhāvaṃ jānāti. Asīti hatthagambhīre pana tasmim̐ padese jāte heṭṭhā lohasantharaṃ santharāpetvā tattha thūpārāme cetiyagharappamaṇaṃ tambaloḥamayaṃ gehaṃ kārapetvā at̥thaṭṭha haricandaṇādimaye karaṇḍe ca thūpe ca kārapesi.

2. Atha kho Bhagavato dhātuyo haricandana-karaṇḍe pakkhipitvā taṃ haricandana-karaṇḍaṃ aññasmim̐ haricandanakaraṇḍe, tampi aññasmim̐ ti evaṃ at̥tha haricandana karaṇḍe ekato katvā eteneva upāyena at̥tha karaṇḍe at̥thasu haricandanathūpesu at̥thaharicandanathūpe at̥thasu lohita-candanakaraṇḍesu at̥thalohitacandanakaraṇḍe at̥thasulohitacandanathūpesu at̥tha lohita-candanathūpe. At̥thasu danta-karaṇḍesu at̥theadantakaraṇḍe, at̥thasu dantathūpesu at̥thadantathūpe. At̥thasu sabbaratanakaraṇḍesu at̥tha sabbaratanakaraṇḍe, at̥thasu sabba ratanathūpesu at̥tha sabba ratanathūpe. At̥thasu suvaṇṇa karaṇḍesu at̥thasuvaṇṇa-karaṇḍe at̥thasu suvaṇṇathūpesu at̥tha suvaṇṇathūpe. At̥thasu rajata-karaṇḍe at̥tharajata-karaṇḍe, at̥thasu rajatathūpesu at̥tha rajatathūpe. At̥thasu maṇikaraṇḍesu at̥tha maṇikaraṇḍe, at̥thasu maṇithūpesu at̥thamaṇithūpe. At̥thasu lohitaṅkakararaṇḍesu at̥tha lohitaṅkakararaṇḍe, at̥thasu lohitaṅkathūpesu at̥tha lohitaṅkathūpe. At̥thasu masāragallakaraṇḍesu at̥tha masāragallakaraṇḍe at̥thasu masāragallathūpesu at̥tha masāragallathūpe. At̥thasu phalīkakararaṇḍesu at̥tha phalīkakararaṇḍe, at̥thasu phalīkathūpesu pakkhipi.

Sabbauparimaṃ phalīkacetiyaṃ thūpārāma cetiyappamaṇaṃ ahosi. Tassa upari sabbaratanamayaṃ gehaṃ kāresi. Tassa upari suvaṇṇamayaṃ, tassa upari rajatamayaṃ, tassa upari tambalohamayaṃ gehaṃ kāresi. Tattha sabba ratanamayaṃ vālukam okiritvā jalajathalajapupphānaṃ sahaṣṣāni vipakiritvā addhacchaṭṭhāni jātakasatāni asīti mahāthere Suddhodana-mahārājānaṃ Mahāmāyā-deviṃ sattasahajāte sabbān' etāni suvaṇṇamayān' eva kāresi. Pañca-pañcasate suvaṇṇarajatamaye puṇṇaghāte ṭhapāpesi. Pañca suvaṇṇadhadajasate, pañca sate suvaṇṇadīpake, ca kārāpetvā sugandhatelassa pūretvā tesu dukūlavattiyo ṭhapesi. Athāyasmā Mahākassapo mālā mā milāyantu gandhā mā vinasantu, dīpā mā vijjhāyantūti adhiṭṭhahitvā suvaṇṇapatte akkharāni chindāpesi, anāgate Piyadāso nāma kumāro chaṭṭam ussāpetvā Asoko nāma dhammarājā bhavissati; so imā dhātuyo vitthārikā karissatī ti. Rājā sabbapasādhanehi pūjetvā ādito paṭṭhāya dvāraṃ pidahanto nikkhami. Tambalohadvāraṃ pidahitvā āviñjanarajjuyam kuñcikamuddikam bandhi. Tatth' eva mahantaṃ maṇikkhandham ṭhapesi. Anāgate daḷiddarājāno imam maṇim gahetvā dhātūnaṃ sakkāraṃ karontū ti akkharāni chindāpesi. Sakko devarājā Vissakammaṃ āmantetvā tāta Ajātasattunā dhātunidhānaṃ kataṃ ettha ārakkham ṭhapehī ti paṇi. So āgantvā vālasaṅghātayantaṃ yojesi, kaṭṭharūpakāni tasmim dhātugabbhe phalīkavaṇṇa khagge gahetvā vātasadisena vegena anupariyāyantaṃ yojetvā ekāya eva āṇiyā bandhitvā samantato giñjakāvasathākārena silāparikkhepaṃ katvā upari ekāya pidahitvā paṇsum pakkhipitvā bhūmim samaṃ katvā tassūpari pāsānathūpaṃ patiṭṭhāpesi.

Dhātunidhānakathā.

CHAPTER III

1. Evaṃ niṭṭhite dhātunidhāne yāvatāyukam ṭhatvā thero parinibbuto, rājā pi yathākammaṃ gato, te pi maṇussā kālakatā aparabhāge Piyadāso kumāro chaṭṭam ussāpetvā Asoko

nāma dhammarājā hutvā tā dhātuyo gahetvā Jambudīpe caturāsītiyā cetiyasahassesu patiṭṭhāpesi. Kathaṃ ?

Bindusārassa kira eka-sataṃ puttā ahesuṃ. ¹Te sabbe Asoko attanā saddhiṃ ekamātikam Tissakumāram ṭhapetvā ghātesi; ghātento cattāri vassāni anabhisitto rajjam kāretvā catunnam vassānam accayena Tathāgatassa parinibbānato dvinnam vassasatānam upari aṭṭhārasame vasse sakala-Jambudīpe ekarajjābhisekam pāpuṇi. Abhisekānubhāvena imā rājiddhiyo āgatā; mahā paṭhaviyā heṭṭhā yojanappamāṇe ānā cakkam pavattati, tathā upari ākāse. Anotattadahato aṭṭhahi kājehi soḷasa paṇiya ghaṭe divase divase devatā āharanti. Yato sāsane uppannasaddho hutvā aṭṭhaghaṭe bhikkhusaṅghassa adāsi, dve ghaṭe saṭṭhimattānam tipīṭaka bhikkhūnam, dve ghaṭe aggamaheṣiyā asandhimittāya, cattāro ghaṭe attanā paribhuñji. Devatā eva Himavante nāgalatā dantā kaṭṭham nāma atthi siniddham mudukam rasavantam tam divase divase āharanti, yena rañño ca aggamaheṣiyā ca soḷasaṇṇam nāṭakasahassānam saṭṭhi mattānam bhikkhusahassānam devasikam dantaponakiccam nipphajji. Devasikam ev' assa devatā agadāmalakam, agadā harītakam suvaṇṇavaṇṇaṇca gandhasampannam ambapakam āharanti, tathā Chaddanta-dahato pañcavaṇṇam nivāsana pāpuraṇam pītakavaṇṇam hatthapuñchanakapattam dibbaṇca paṇakam āharanti. Devasikam eva pan' assa anulepanagandham pārupanattāya asuttamayikam sumanapupphapaṭam mahārahaṇca añjanam nāgabhavanato nāgarājāno āharanti. Chaddantadahe yeva utthitassa sālino navavāha-sahassāni divase divase suvā āharanti. Mūsikā nithūsakaṇe karonti, eko pi khaṇḍataṇḍulo na hoti, rañño sabbatṭhānesu āyam' eva taṇḍulo paribhogam gacchati. Madhumakkhikā madhum karonti. Kammārasālāsu acchā kūṭam paharanti. Dīpikācammāni cālenti. Karavikasakuṇā āgantvā madhurassaram vikujantā rañño balikammaṃ karonti. Imāhi iddhīhi samannāgato rājā ekadivasam suvaṇṇasaṅkhalika-bandhanam pesetvā catunnam Buddhānam adhigatarūpadassanam kappāyukam mahākālanāga rājānam

¹ cf. Mahāvamsa, pp. 31-55.

ānayitvā setacchattāssa heṭṭhā mahārahe pallaṅke nisīdāpetvā anekasatavaṇṇehi jalajathalaja-pupphehi suvaṇṇapupphehi ca pūjaṃ katvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitehi ca soḷasahi nāṭakasahasseehi samantato parikkhipitvā Anantañāṇassa tāva me Saddhammavara-Cakkavattino Sammāsambuddhassa rūpaṃ imesaṃ akkhinaṃ āpātham karohi ti vatvā; tena nimmitaṃ sakalasarīre vippakiṇṇapuñṇappabhāvanibattāsī ti anubbyañjana-paṭimaṇḍitaṃ dvattiṃsa mahāpurisalaṅkāṇasassirikatāya vikasitakamaluppalapuṇḍarika-paṭimaṇḍitamiva salilatalaṃ, tārā-gaṇa-raṃsijālavisara-vipphurita-sobhā-samujjalam iva gaganatalaṃ, nilapīta-lohitādi bheda vicittavaṇṇaraṃsivinaddha - vyāmappabhāparikkhipavilāsītāya sañjjhāppabhānurāga-indadhanuvijjullatā parikkhittam iva kanakagirisikharaṃ nānā virāgavimalaketumālā samujjalita-cārumatthakasobhaṃ nayanarasāyanam iva brahma-devamanujanāgayakkhagaṇanam Buddharūpaṃ passanto sattadivasam akkhipūjaṃ nāma akāsi.

2. Rājā kira abhisekaṃ pāpuṇitvā tīṇi yeva saṃvaccharāni bāhirakapāsaṇḍam parigaṇhi. Catutthe saṃvacchare Budhasāsane pasīdi. Tassa kira pitā Bindusāro brāhmaṇabhatto ahosi; so brāhmaṇānam brāhmaṇajātiyapāsaṇḍānam paṇḍaraṅgaparibbājakānaṅca satṭhisahassamattānam niccabbhattam paṭṭhapesi.

3. Asoko pitarā pavattitaṃ dānam attano antepure tath'eva dadamāno ekadivasam sihapaṅjare tṭhito upasamapari-bāhirena ācārena bhūñjamāne asaṅyatindriye avinīta iriyāpathe disvā cintesi, idisaṃ dānam upaparikkhitvā yuttaṭṭhāne dātum vaṭṭatī ti evaṃ cintetvā amacce āha: gacchatha bhane attano attano sādhu sammate samaṇabrāhmaṇe antepuraṃ atiharatha dānam dassāmi ti; amaccā: sādhu devā ti raṅṅo paṭissotvā te te paṇḍaraṅgaparibbājakājīvakanigaṇṭhādayo ānetvā: ime mahārāja ambhakaṃ arahanto ti āhaṃsu. Atha rājā antepure uccāvacaṇi āsanāni pañṇāpetvā āgacchantū tu vatvā āgatāgate āha: attano attano anūrūpe āsane nisīdathā ti. Ekacce bhaddapīṭhake ekacce phalakapiṭṭhakesu nisīdiṃsu. Taṃ disvā rājā: natthi etesaṃ antosāroti ñatvā tesam anūrūpaṃ khādaniyaṃ bhojaniyaṃ datvā uyyojesi.

4. Evam gacchante kāle eka divasaṃ sihapaṅjare tṭhito

addasa Nigrodhasāmaṇeraṃ rājaṅgaṇena¹ gacchantaṃ dantaṃ guttaṃ santindriyaṃ iriyāpathasampannaṃ. Ko paṇāyaṃ Nigrodho nāma? Bindusāraraṅṅo jeṭṭhaputtassa² Sumanarājakumārassa putto.

5. Tathāyaṃ ānupubbikathā,—Bindusāraraṅṅo kira dub-balakāle yeva Asokakumāro attanā laddhaṃ Ujjenirajjaṃ pahāya āgantvā sabbhaṃ nagaraṃ attano hatthagataṃ katvā Sumanarājakumāraṃ aggahesi, taṃ divasaṃ eva Sumanassa rājakumārassa Sumanā nāma devī paripuṇṇagabbhā³ ahosi. Sā aññātakavesena nikkhamitvā avidūre aññataraṃ caṇḍālagāmaṃ sandhāya gacchantī jeṭṭhakacaṇḍālassa gehato avidūre ekasmiṃ nigrodharukkhe adhivatthāya devatāya: ito ehi Sumane ti vadantiyā saddhaṃ sutvā tassa samīpam gatā. Devatā attano ānubhāvena ekaṃ sālaṃ nimminitvā ettha vāsāhī ti pādāsi. Sā taṃ sālaṃ pāvīsi, gatadivase yeva puttaṃ vijāyi. Sā tassa nigrodhadevatāya pariggahitattā Nigrodho tveva nāmaṃ akāsi.

6. Jeṭṭhakacaṇḍālo diṭṭhadivasatoppabhutitaṃ attano sāmīdhītarāya viya maññaṃ nibaddhaṃ vaṭṭhaṃ paṭṭhapesi. Rājādhītā tattha sattavassāni vasi.⁴ Nigrodha-kumāro pi sattavassiko jāto. Tadā Mahā-Varuṇatthero nāma eko arahā dāra-kassa hetusampadaṃ disvā viharaṃ māno sattavassiko dāni dārako kālo naṃ pabbājetunti, cintetvā rājādhītāya ārocetvā Nigrodhakumāraṃ pabbājesi. Kumāro khuragge yeva arahattaṃ pāpuṇi.

7. So eka divasaṃ pāto va sarīraṃ paṭijaggitvā ācariyupajjhāyānaṃ vattaṃ katvā patta cīvaramādāya mātu upāsikāya gehadvāraṃ gacchāmi ti nikkhami. Mātu nivesanaṭṭhānañcassa dakkhiṇadvārena nagaraṃ pavisitvā nagaramajjhena gantvā pācīnadvārena nikkhamitvā gantabbaṃ hoti. Tena ca samayena Asoko dhammarājā pācīnadisābhimukhe sīhapañjare caṅkamati; taṃ khaṇaṃ yeva Nigrodha sāmanero Rājaṅgaṇaṃ pāpuṇi santindriyo santamānaso yugamattaṃ pekkhamāno. Tena vuttaṃ ekadivasaṃ sīhapañjare tṭhito addasa Nigrodha-sāmaṇeraṃ Rājaṅgaṇena gacchantaṃ dantaṃ guttaṃ santindriyaṃ iriyāpatha-sampannanti disvā pan' assa etad ahosi: ayaṃ jano sabbo pi vikkhittacitto bhantamagapaṭibhāgo ayaṃ pana dārako avikkhittacitto ativi-

yassa ālokitavilokitaṃ sammañjanapasāraṇaṅca sobhati. Ad-
dhā etassa abbhantare lokuttaradhammo bhavissatī ti.
Raṅṅo sahadassanen' eva sāmaṇere cittaṃ pasīdi, pemaṃ
saṅṭhahi. Kasmā? Pubbe kira puñṇakaraṇakāle esa raṅṅo
jeṭṭhabhātā vāṇijako ahosi.

8. Atha Rājā sañjātapemo sabahumāno sāmaṇeraṃ: pak-
kosathā ti amacce pesesi, aticirāyatī ti puna dve tayo pesesi
turitaṃ āgacchatū ti. Sāmaṇero attano pakatiyā eva aga-
māsi Rājā patirūpāsanam ṅatvā nisīdathā ti āha. (Sāma-
ṇero) ito cito ca oloketvā: natthi dāni aṅṅo bhikkhū ti samus-
sitasetacchattaṃ rājapallaṅkaṃ upasaṅkamitvā pattaḡaha-
ṇatthāya raṅṅo ākāraṃ dassesi. Rājā taṃ pallaṅkasamīpaṃ
gacchantaṃ disvā evaṃ cintesi ajj' eva dāni ayaṃ sāmaṇero
imassa gehassa sāmiko bhavissatī ti Sāmaṇero raṅṅo hatthe
pattaṃ datvā pallaṅkaṃ abhiruhitvā nisīdi. Rājā attano
atthāya sampāditaṃ sabbam yāgukhajjakabhatta vikatiṃ
upanāmesi. Sāmaṇero attano yāpanamattam eva sampa-
ṭicchi. Bhattakiccāvasāne rājā āha: Satthārā tumhākaṃ
dinnā-ovādaṃ jānāthā ti? Jānāmi mahārāja ekadesenā ti.
Tāta mayhampi naṃ kathehī ti. Sādhu mahārājā ti; raṅṅo
anurūpaṃ Dhammapade Appamādavaggaṃ anumodana-
tthāya abhāsi. Rājā pana Appamādo amatapadaṃ, Pamādo
maccuno padan ti sutvā va: aṅṅātam tāta pariyasāpehī ti
āha. Anumodanāvasāne dvattiṃsa dhurabhattāni labhitvā
punadivase dvattiṃsabhikkhu gahe tvā rājante puram pavisitvā
bhattakiccam akāsi. Rājā: aṅṅe pi dvattiṃsa bhikkhu
tumhehi saddhiṃ yeva bhikkham gaṇhantū ti eten' eva upā-
yena divase divase vaddhāpento saṭṭhisahassānaṃ brāhma-
ṇaparibbājakānaṃ bhattaṃ upacchinditvā anto nivesane
saṭṭhisahassānaṃ bhikkhūnaṃ niccabhattaṃ paṭṭhāpesi, Ni-
grodhattheragaten' eva pasādena; Nigrodhatthero pi rājānaṃ
sapaṇisaṃ tisu saraṇesu pañcasu ca sīlesu paṭiṭṭhāpetvā.
Buddhasāsane acalappasādaṃ katvā paṭiṭṭhāpesi. Puna
rājā Asokārāmaṃ nāma Mahāvihāraṃ kārapetvā saṭṭhisahas-
sānaṃ bhikkhūnaṃ bhattaṃ paṭṭhāpesi. Sakalajambudīpe
caturāsītiyā nagarasahassesu caturāsīti vihārasahassāni kāra-
pesi; caturāsīti cetiyasahassapaṭiṃmaṇḍitāni dhammen' eva
no adhammena.

9. Ekadivasam kirā rājā Asokārāme mahādānam datvā saṭṭhisahassasañghassa bhikkhusañghassa majjhe nisajja sañgham catuhi paccayehi pavāretvā imam pañham pucchi; Bhante Bhagavatā desitadhammo nāma kittako hoti ti? Mahārāja: navāṅgāni khandhato caturāsīti dhammakhandhasahassāni ti. Rājā dhamme pasīditvā ekekaṃ dhammakhandam ekekena vihārena pūjessāmi ti, ekadivasameva channavutikoṭidhanam vissajjetvā amacce āṇāpesi: etha bhaṇe ekekasmim nagare ekamekaṃ vihāram kārentā caturāsītiyā nagarasahassesu caturāsīti vihāra saḥassāni kārapethā ti: sayañca Asokārāme Asokamahāvihāratthāya kammam paṭṭhapesi. Saṅgho Indaguttattheram nāma mahidhiyam mahānubhāvam khīṇāsavam navakammā-dhiṭṭāyakaṃ adāsi. Thero yaṃ yaṃ na niṭṭhāti, taṃ taṃ attano ānubhāvena niṭṭhāpesi. Evam tīhi samvaccharehi viharakammam niṭṭhāpesi. Ekadivasam eva sabbanagarehi paṇṇāni āgamimṃsu. Amaccā rañño ārocesum: niṭṭhitāni deva caturāsīti viharasahassāni ti. Atha rājā bhikkhusañgham upasamkamitvā: bhante mayā caturāsīti viharasahassāni kāritāni dhātuyo kuto labhissāmi ti pucchi.

10. Mahārāja: dhātunidhānam nāma atthī ti na pana paññāyati asukaṭṭhāne ti. Rājā Rājagahe cetiyam bhindāpetvā dhātum apassanto paṭipākatikam kāretvā bhikkhubhikkhuniyo upāsaka-upāsikāyoti catasso parisā gahetvā Vesālim gato tatrā pi alabhitvā Kapilavatthum, tatrā pi alabhitvā Rāmagāmam gato. Rāmagāme nāgā cetiyam bhinditum na adamsu. Cetiye nipatitakuddālo khaṇḍā khaṇḍam hoti. Evam tatrā pi alabhitvā Allakappam Pāvam Kusināram ti sabbattha cetiyāni bhinditvā dhātum alabhitvā paṭipākatikāni katvā Rājagaham gantvā catasso parisā sannipāetvā: atthi kenaci sutapubbam asukaṭṭhāne nāma dhātunidhānanti pucchi?

11. Tatth' eko viṣamvassasatiko thero: asukaṭṭhāne dhātunidhānanti na jānāmi; mayham pana pitā mahāthero mayi sattavassikakāle mālā caṅgotakam gāhāpetvā ehi sāmaṇera asukagacchantarepāsāṇathūpo atthi tattha gacchāmāti; gantvā pūjetvā imam ihānam upadhāretum vaṭṭati sāmaṇerā ti āha;

aham ettakameva jānāmi mahārājā ti āha. Rājā: etad eva, tñānanti vatvā gaccha harāpetvā pāsānathūpaṃ pañsañca apanetvā heṭṭhā sudhābhūṃṃ addasa. Tato suddhañca iṭṭhakāyo ca harāpetvā anupubbena pariveṇaṃ oruyha sataratanavālikam asīti hatthāni ca kaṭṭharūpāni samparivatantāni addasa. So yakkhadāsake pakkosāpetvā balikammaṃ kāretvā pi neva antaṃ na koṭiṃ passanto devatā namasamāno: aham imā dhātuye gahetvā caturāsītiya vihārasahassesu nidahitvā sakkāraṃ karomi; mā devatā antarāyaṃ karontū ti āha. Sakko Devarājā cārikam caranto taṃ disvā Vissakammaṃ āmantetvā āha: tāta Asoko Dhammarājā dhātuyo nīharissāmi ti pariveṇaṃ otiṇṇo gantvā kaṭṭharūpaṃ hārehī ti. So pañcacūlagāmadārakavesenāgantvā sañño purato dhanukahattho tñatvā: hāremi mahārājā ti āha; hara tātā ti; saram gahetvā sandhimhi yeva vijjhi, sabbam vipparikiyittha.

12. Atha Rājā āviñjane baddhakuñcikamuddikam gaṇhi, maṇikkhandham passi. Anāgate daḷiddarājāno imam maṇiṃ gahetvā dhātūnam sakkāraṃ karontū ti pana akkharāni disvā kujjhitvā mādisam nāma rājānam daḷiddarājā ti vattum yuttanti punappuna ghaṭetvā dvāraṃ vivaritvā antogeham pavitṭho aṭṭhārasavassādhikānam dvinnam vassasatānam upari āropitadīpā tatha va pajjalanti nīluppala-pupphāni taṃ khaṇam āharitvā āropitāni viya; pupphasanthato taṃ khaṇam santhato viya, gantvā taṃ muhuttam piṃsitvā tñapitā viya.

13. Rājā suvaṇṇapaṭṭam gahetvā anāgate Piyadāso nāma kumāro chattam ussāpetvā Asoko nāma Dhammarājā bhāsisati. So imā dhātuyo gahetvā vitthārikakarissatī ti vācetva diṭṭho'ham ayyena Mahākassapattherena ti vatvā vāmahattham ābhujitvā dakkhiṇahatthena appoṭhesi. So tasmim tñāne paricaraṇakadhātumattakameva tñapetvā sesadhātuyo sabbāgahetvā dhātugharam pubbe pihita-nayeneva pidahitvā sabbam yathā pakatīyā va kāretvā upari pāsānacetiyam patitṭhāpetvā caturāsītiya-vihārasahassesu dhātuyo patitṭhāpesi. Evaṃ Jambudīpatale Asoko Dhammarājā caturāsīti cetiyasahassāni kārapesi.

Sabbe thūpā sabbalokekadīpā,
sabbesaṃ ye saggamokkhāvahā ca;
hitvā sabbam kiccaṃmaññaṃ janena,
vandeyyāte sabbathā sabbakālanti.

Caturāsītisahassadhātukathā.

1. Evam Asoko Dhammarājā caturāsīti vihārasahassama-
haṃ katvā mahāthere vanditvā pucchi: dāyādo 'mhi bhante
Buddhasāsane? Kissa dāyādo tvam Mahārāja, bāhirako
tvam sāsanaṃ sātī. Bhante channavutikoṭi dhanam vissaj-
jetvā caturāsīti vihārasahassāni sacetiyaṇi kārāpetvā ahaṃ
no dāyādo, añño ko dāyādo ti. Paccaya-dāyako nāma tvam
Mahārāja yo pana attano puttaṅca dhītaraṅca pabbājeti
ayaṃ sāsane dāyādo nāma ti. Evam vutte Asoko rājā sāsane
dāyādabhāvaṃ patthayamāno avidūre tṭhitam Mahindaku-
māraṃ disvā: sakkhissasi tvam tātā pabbajitunti āha. Ku-
māro pakatiyā pabbajitukāmo rañño vacanaṃ sutvā ativiya
pāmojjajāto: pabbajāmi deva maṃ pabbājetvā sāsane dāyādo
hothā ti āha.

2. Tena ca samayena Rājadhitā Saṅghamittā pi tasmim
tṭhāne tṭhitā hoti taṃ disvā āha: tvampi amma pabbajitum
sakkhissasi ti. Sādhu tātā ti sampaticchi. Rājā puttānaṃ
manam labhitvā pahaṭṭhacitto bhikkhusaṅgham upasaṅka-
mitvā: Bhante ime dārake pabbājetvā maṃ sāsane dāyādaṃ
karoṭhā ti. Saṅgho rañño vacanaṃ sampaticchitvā kumāraṃ
Moggaliputta-Tissattherena upajjhāyena Mahādevattherena
ca ācariyena pabbājesi. Majjhantikattherena ācariyena upa-
sompādesi. Upasampadā mālake yeva saha paṭisambhidāhi
arahattaṃ pāpuṇi. Saṅghamittāyapi rājadhitāya ācariyā
Āyupālattheri nāma, upajjhāyā pana Dhammapālattheri
nāma ahosi.

3. Atha Mahindatthero upasampannakālato ppabhuti at-
tano upajjhāyasseva santike dhammaṅca vinayaṅca pariyā-
puṇanto dvepi saṅgītiyo ārūhaṃ tipitakasaṅgahitaṃ sātṭha-
kathaṃ theravādaṃ tiṇṇaṃ vassānaṃ abbhantare uggahetvā
attano upajjhāyassa antevāsikānaṃ sahasamattānaṃ bhik-
khūnaṃ pāmokkho ahosi.

4. ¹Tena kho pāna samayena Mōggaliputta-Tissatthero kattha nu kho anāgate sāsanaṃ suppatitṭhitim bhavēyyāti upaparikkhanto paccantimesu janapadesu suppatitṭhitam bhavissatī ti nātvā tesam tesam bhikkhūnam bhāram katvā te te bhikkhū tattha tattha pesesi:—Majjhantikattheram Kasmiragandhāraratṭham pesesi, tvam etaṃ ratṭham gantvā tattha sāsanaṃ patitṭhāpehī ti. Mahādevattheram tatth' eva vatvā Mahimsakamaṇḍalam pesesi. Rakkhitattheram Vanavāsīṃ • Yonakadhamma-rakkhitattheram Aparantakam Mahādhammarakkhitattheram Mahāratṭham, Mahārakkhitattheram Yonakalokam, Majjhimattheram Himavantadesabhāgam, Soṇattheram Uttarattheraṅca Suvanṇabhūmim, attano saddhivihārikam Mahindattheram Ittiyattherena Uttiyattherena Bhaddasālattherena Sambalattherena ca saddhim Tambapaṇṇidipam gantvā ettha sāsanaṃ patitṭhāpethā ti sabbe pi taṃ taṃ disābhāgam gacchantā attapañcamā agamiṃsu. Sabbe pi thero gata-gataṭṭhāne manusse pasādetvā sāsanaṃ patitṭhāpesuṃ. Mahindatthero² pana Tambapaṇṇidipam gantvā sāsanaṃ patitṭhāpehī ti upajjhāyena bhikkhusaṅghena ca ajjhittṭho. Kālo nu ko me Tambapaṇṇidipam gantum no ti Upadhārento Muṭasivaraṅṅo mahallakabhāvam cintesi: Ayam Mahārājā Mahallako na sakkā imaṃ gaṇhitvā sāsanaṃ paggahetum; idāni pan' assa putto Devānampiyatisso rajjam kāressati taṃ gaṇhitvā sakkā bhavissati sāsanaṃ paggahetum; handa yāva so samayo āgacchati tāva nātaka olokema puna dāni imaṃ janapadam āgaccheyyāma vā na vā ti. So evaṃ cintetvā upajjhāyaṅca bhikkhusaṅghaṅca vanditvā Asokārāmato nikkhamma tehi Ittiyādīhi catūhi therehi Saṅghamittāya puttena Sumanasāmaṇerena Bhaṇḍukena ca upāsakena saddhim Rājagahanagara-upavattake Dakṣhiṇagiri-janapade cārikam caramāno nātaka olokento chamāse atikkāmesi. Athānupubbena mātunivesanaṭṭhānam Veṭṭisanagaraṃ nāma sampatto, sampattaṅca pana theram disvā theramātā devī pāde sirasā vanditvā bhikkham datvā theram attano kataṃ Veṭṭisagiri Vihāram nāma āropesi.

5. Thero tasmim vihare nisinno cintesi amhākam idha

¹ Cf. Mahāvamsa , pp. 94-99.

² Ibid., pp. 100-102.

kattabbakiccaṃ niṭṭhitāṃ. Samayo nu kho idāni Laṅkādi-
paṃ gantunti tato cintesi anubhavatu tāva me pitarā pesitaṃ
abhisekaṃ Devānampiyatisso ratanattayagunañcā¹ suṇātu
chaṇatthañca nagarato nikkhamitvā Missakapabbataṃ abhi-
rūhatu tadā taṃ tattha dakkhissāmā ti.

6. Athāparaṃ ekamāsaṃ tatth' eva vāsaṃ kappesi. Māsā-
tikkame Sakko Devānamindo Mahindattheraṃ upasañka-
mitvā etad avoca: Kālakato bhante Mūṇṭasīva rājā; idāni
Devānampiyatissarājā rajjaṃ kāreti. Sammāsambuddhena
ca tumhe vyākata anāgate Mahindo nāma bhikkhu Tamba-
paṇṇidīpaṃ pasādessatī ti; tasmā tiha vo bhante kālo dīpa-
varam gamanāya: ahampi vo sahāyo bhavissāmī ti. Thero
tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā attasattamo Veṭṭisapabbata-
vihārā vehāsaṃ uppatitvā Anurādhapurassa puratthimāya
disāya Missakapabbate patitṭhahi yaṃ etarahi Cetiya-pabbato
pi sañjānanti. Tasmim divase Tambapaṇṇidīpe jetṭhamū-
lanakkhattaṃ nāma hoti. Rājā¹ nakkhattaṃ ghoṣāpetvā
chaṇaṃ karoṭhā ti amacce āṇāpetvā cattāḷisapurisasahassa-
parivāro nagaramhā nikkhamitvā yena Missakapabbato tena
pāyāsi migavaṃ kīlitukāmo. Atha tasmim pabbate adhiṇṭ-
ṭhā devatā: rañño there dassessāmī ti rohitamiga-rūpaṃ
gahetvā avidūre tiṇapaññāni khādamāna viya carati. Rājā
disvā ayuttaṃ dāni pamattaṃ vijjhitunti, jiyam poṭhesi.
Migo ambatthala-maggaṃ gahetvā palāyituṃ ārabhi; rājā
pi piṭṭhito piṭṭhito anubandhanto Ambatthalameva āruhi;
Migo therānaṃ avidūre antaradhāyi. Mahindatthero rājā-
naṃ avidūre āgacchantaṃ mamaṃ yeva rājā passatu mā
itare ti adhiṭṭhahitvā: Tissa Tissa ito ehī ti āha. Rājā sutvā
cintesi: imasmim Tambapaṇṇidīpajāto maṃ Tissā ti nāmaṃ
gahetvā ālapituṃ samattho nāma natthi. Ayam pana chinna-
bhinnapaṭadharo bhaṇḍukāsāva-vasano maṃ nāmena² āla-
pati. Ko nu kho ayam bhavissati, manusso vā amanussovā
ti thero āha.

Samaṇā mayaṃ mahārāja
dhammarājassa sāvakā
tameva anukampāya,
Jambudīpa idhāgatā ti.

¹ Cf. Mahāvamsa, pp. 103-169.

7. Tena samayeṇa Devānampiyatiṣṣarājā ca Asokadhammarājā ca addiṭṭhā sahāyakā honti. Devānampiyatissaraṇṇo ca puññāhubhāvena chatapabbatapāde ekasmiṃ veḷugumbe tisso veḷuyaṭṭhiyo nibbattiṃsu. Ekā latā yaṭṭhi nāma ekā pupphayatthi nāma ekā sakunayatthi nāma, tāsu latā yaṭṭhi sayam rajatavaṇṇā hoti, tam alamkaritvā uppannalatā kañcānavāṇṇākhāyati, pupphayaṭṭhiyam pana nilapītalohitāvadātākālavāṇṇāni pupphāni suvibhattavaṇṇapattakiñjakkhā hutvā khāyanti, sakunayaṭṭhiyam haṃsakukkuṭajīvañjīvakādayo sakunā nānappakārāni ca catuppadāni sajīvāni viya khāyanti, samuddatopissa mutta-maṇi-veḷuriyādī anekavihitam ratanam uppajji. Tambapaṇṇiyam pana aṭṭha-muttā uppajjiṃsu. Nayamuttā gajamuttā rathamuttā āmalakamuttā valayamuttā aṅguliviṭṭhakamuttā kakudhaphalamuttā pākatikamuttā ti. So tā ca yaṭṭhiyo tā ca muttāyo aññaṅca bahum ratanam Asokassa-dhammaraṇṇo paṇṇākāratthāya pesesi. Asoko pasīditvā pañca rājakakudhabhaṇḍāni ceva añṇe ca abhisekatthāya bahu paṇṇākāre pahīni, na kevalaṅca etaṃ āmisapaṇṇākaram imaṃ kira Dhammapaṇṇākaram pi pesesi.

Ahaṅca Buddhaṅca Dhammaṅca,
saṅghaṅca saraṇam gato;
upāsakattam vedesiṃ,
Sakkaputtassa sāsane.

Imesu tisu vatthūsu,
uttamesu Naruttama;
cittam pasādayitvāna,
saddhāya saraṇam vajā ti.

8. Rājā acirasutam sāsanapavattim anussaramāno therassatam: Samaṇā mayam Mahārāja Dhammarājassa sāvakā ti vacanam sutvā ayyā nu kho āgatā ti tāvadeva āvudham nikhipitvā ekamantam nisīdi sammodāniya katham kathayamāno sammodaniyakatham kurumāne yeva tasmim tāni pi cattāḷisa purisasahassāni āgantvā tam parivāresum. Tadā thero itare pi jane dassesi, rājā disvā: ime kadā āgatā ti pucchi. Mayā saddhim yeva mahārājā ti. Idāni pana Jambudīpe añṇepi evarūpā-samaṇā santi ti, Mahārāja etarahi Jambudīpo kāsāvapajjoto isivataparivuto tasmim

Te vijjā iddhipattā ca,
cetopariyāya kovidā;
khīnāsavā arahanto,
bahu Buddhassa sāvakā ti.

9. Atha rājā: bhante sve ratham pesessāmi taṃ abhirūhitvā āgaccheyyāthā ti vatvā pakkāmi. Thero acirapakkantassa rañño Sumanasāmaṇeraṃ āmantesi: ehi tvaṃ Sumana Dhammasavanakālaṃ ghosetī ti. Sāmaṇero abhiññāpādakaṃ catutthajjhānaṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya adiṭṭhākitvā samāhitena cittaena sakala-Tambapaṇṇidipaṃ sāvento dhammasavanakālaṃ ghosesi. Sāmaṇerassa saddaṃ sutvā bhummā devatā saddamanussāvesuṃ, eten' upāyena yāva Brahmaloḷkā saddo abhuggaṅchi. Tena saddena mahā-devatā sannipāto ahosi. Thero mahantaṃ devatā sannipātaṃ disvā Samacitta-suttantaṃ kathesi. Kathāpariyosāne asaṅkheyyānaṃ devānaṃ dhammābhisaṃmayo ahosi. Bahū nāgasupaṇṇā ca saraṇesu paṭiṭṭhahimsu.

10. Atha tassā rattiyā accayena rājā therānaṃ ratham pesesi. Thero: na mayaṃ ratham āruḷhāma, gaccha tvaṃ pacchā mayaṃ āgacchissāmā ti vatvā vehāsaṃ abbhuggantvā Anurādhapurassa pacchimadisāya paṭhamakacetiyaṭṭhāne otarimsu. Rājā pi sārathim pesetvā antonivesane maṇḍapaṃ paṭiyādetvā cintesi: nisīdissanti nu kho ayyā āsanena nisīdissanti ti; tass' evaṃ cintayantass' eva sārathī nagaradvāraṃ patvā addasa there paṭhamataraṃ āgantvā kāyabandhanaṃ bandhitvā cīvaraṃ pārupante, disvā ativiya pasannamānaso hutvā āgantvā rañño ārocesi āgatā deva therā ti; rājā ratham āruḷhāti pucchi, na āruḷhā deva api ca pacchato nikkhamitvā paṭhamataraṃ āgantvā pācīnadvāre thitā ti. Rājā: ratham na āruhimsū ti sutvā tena hi bhāṇe bhummattharaṇasaṅkhepena āsanāni paññāpethā ti vatvā paṭipathaṃ agānāsi. Amaccā paṭhaviyaṃ taṭṭhikaṃ paññāpetvā upari kojavakādīni vicittattharaṇāni paññāpesuṃ. Rājā pi gantvā there vanditvā Mahindattherassa hatthato pattam gahetvā mahatīyā pūjāya ca sakkārena ca there nagaraṃ pavesetvā anto nivesanaṃ pavesesi.

11. Rājā there paṇītena khādaniyena bhojaniyena sahatthā santappetvā Anulādevippamukkā pañca itthisatāni therānaṃ

abhivādanam pūjāśakkārañca karontū ti pakkosāpetvā ekas-
mantam nisīdi. Thero rañño saporijanassa dhammaratana
vassam vāssento Petavatthum Vimānavatthum Saccasañyut-
tañ ca kathesi. Tam sutvā tāni pi pañca itthisatāni sotāpat-
tiphalam sacchikarimsu.

12. Tadā nāgarā therānam guṇe sutvā there daṭṭhum na
labhāmāti upakkosenti. Atha rājā; idha okāso natthī ti
cintetvā: gacchatha bhane hatthisālam paṭijaggitvā vālukaṃ
okittvā pañca vaṇṇāni pupphāni vikiritvā vitānam bandhitvā
maṅgalahatthiṭṭhāne therānam āsanāni paññāpethā ti āha.
Amaccā tathā akamsu. Thero tattha gantvā nisīditvā Deva-
dūta-suttantam kathesi. Kathāpariyosāne paṇasahassam
sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tathā hatthisālā sambādhati dak-
khiṇadvāre Nandanuyyāne āsanam paññāpesum. Thero
tattha nisīditvā Āsivisopamasuttantam kathesi; tampi sutvā
paṇa sahasam sotāpattiphalam paṭilabhi. Evaṃ āgatadi-
vasato dutiyadivase adḍhateyyānam paṇasahassānam dham-
mābhisamayo ahosi.

13. Therassa Nandanavane āgatāgatāhi kulitthīhi kulasu-
ṇāhi kulakumārīhi sādḍhim sammodamānaso eva sāyaṇha-
samayo jāto. Thero kālam sallakkhetvā gacchāmi dāni Mis-
sakapabbatanti utṭhahi. Amaccā Mahāmeghavanuyyāne
there vāsesum. Rājā pi kho tassā rattiya accayena therassa
samīpam gantvā sukhasayitabhāvam pucchitvā: kappati
bhante bhikkhusaṅghassa ārāmo ti pucchi. Thero: kappati
Mahārājā ti āha. Rājā tuṭṭho suvaṇṇabhiṅkāram gahetvā
theressa hatthe udakam pātetvā Mahāmeghavanuyyānam
adāsi. Thero punadivase pi rājagehe yeva bhuñjitvā Nanda-
navane Anamattaggiyāni kathesi. Puna divase Aggikkhan-
dopamasuttantam kathesi. Eten' eva upāyena sattadivasāni
kathesi. Adḍhanavamānam paṇasahassānam dhammābhisā-
mayo ahosi. Sattame divase pana thero antopure rañño
Appamāda-suttantam katthayitvā Cetiyaḡirim eva agamāsi.

14. Atha kho rājā: thero ayācito sayam evāgato tasmā
tassa anāpucchā gamanampi bhavēyyāti cintetvā ratham
abhirūhitvā cetiyaḡirim agamāsi mahatā rājānubhāvena,
gantvā therānam santikam upasaṅkamanto ativiya kiḡantarū-
po hutvā upasaṅkami. Tato nam thero āha: Kasmā tvam

•mahārāja evaṃ kiḷantārūpo āgato ti. Tūmhe mama gālhaṃ ovādaṃ datvā, idāni gantukāmā nu kho ti jānanatthaṃ bhante ti. Na mayaṃ mahārāja gantukāmā; apīca vassūpanāyikakālo nāmāyaṃ samaṇena nāma vassūpanāyikaṃ thānaṃ ñātum vaṭṭatī ti. Rājā pi kho taṃ khaṇaṃ yeva Karaṇḍaka-cetiyaṅgaṇaṃ parikkhipitvā, aṭṭhasaṭṭhiyā leṇesu kammaṃ paṭṭhapetvā, nagaram eva agamāsi. Te pi therā mahājanaṃ ovādamānā cetiyagirimhi vaṣṣaṃ vaṣiṃsu. •

15. Atha yasmā Mahāmahindo vutthavasso pavāletvā kattikapuṇṇamāyaṃ uposathadivase rājānaṃ etad avoca; ciradiṭṭho no mahārāja Sammāsambuddho abhivādana-paccupaṭṭhāna-añjalikamma-samicikammakaraṇaṭṭhānaṃ natthi, ten' ambā ukkanṭṭhitā ti. Nanu bhante tumhe avocuttha parinibbuto Sammāsambuddho ti? Kiñcāpi mahārāja parinibbuto, ath' assasarīradhātuyo tiṭṭhantī ti. Aññātaṃ bhante thūpaṃ paṭiṭṭhapemi bhūmibhāgaṃ vicinathā ti, apīca dhātuyo kuto lacchāmi ti. Sumanena saddhiṃ man-tehi mahārājā ti. Rājā Sumanam upasaṅkamitvā pucchi; kuto dāni bhante dhātuyo lacchāmā ti. Sumano āha: apposukko tvaṃ mahārāja vithiyo sodhāpetvā dhaja-patākā-puṇṇaḥaṭṭādīhi alaṃkārapetvā saparijano uposathaṃ samādayitvā sabbatālavacare upaṭṭhāpetvā-maṅgala-hatthiṃ sab-bālaṅkārehi patimaṇḍitaṃ kāretvā uparic' assa setacchaddaṃ ussāpetvā sāyaṇhasamaye mahānāgavanuyyānābhimukho yāhi addhā tasmim thāne dhātuyo lacchasi ti. Rājā sādhu ti sam-paṭicchi. Therā cetiyagirimeva agamaṃsu.

16. Tatrā yasmā Mahindatthero Sumanasāmaṇeram āha: “gaccha tvaṃ sāmaṇera Jambudīpe ayyakaṃ Asoka-dhamma-rājānaṃ upasaṅkamitvā mama vacanena evaṃ vadehi sahāyo te mahārāja Devānampiyatisso Buddhasāsane pasanno thūpaṃ paṭiṭṭhāpetukāmo tumhākaṃ kira hatthe Bhagavatā paribhuttapatto ceva dhātu ca atthi tam me dethā ti, taṃ gahetvā Sakkam Devarājānaṃ upasaṅkamitvā: tumhākaṃ kira mahārāja hatthe dve dhātuyo atthi dakkhiṇadāṭhā ca dakkhiṇakhaṇā ca. Tato tumhe dakkhiṇadāṭhaṃ pūjetha dakkhiṇakhaṇāca mayhaṃ dethā ti evañ ca naṃ vadehi kasmā? tvaṃ mahārāja amhe Tambapaṇṇidīpaṃ pahīnitvā pamajjitthā ti. Sādhu, bhante ti kho Sumano therassa vaca-

nam sampaticchitvā^o tāvadeva pattacivaramādāya vehāsabhuggantvā Pāṭaliputta-dvāre oruyha rañño santikaṃ gantvā tam atthaṃ ārocesi. Rājā tuṭṭho sāmaṇerassa hatthato pattam gahetvā bhojetvā Bhagavato pattam gandhehi ubbaṭṭetvā vara muttasadisānam dhātūnam pūretvā adāsi.

17. So taṃ gahetvā Sakkaṃ Devarājānaṃ upasaṅkami. Sakko devarājā sāmaṇeraṃ disvā kiṃ bhante Sumana āhiṇdasī ti āha: tvaṃ mahārāja Tamhe ambapaṇṇidīpaṃ pahīnitvā^o kasmā pamajjasī ti. Nappamajjāmi bhante, vadehi kiṃ karomīti. Tumbhākaṃ hatthe kira dve dhātuyo atthi, dakkhiṇadāṭhā ca dakkhiṇakkhakaṃ ca; tato tumhe dakkhiṇadāṭhaṃ pūjetha, dakkhiṇakkhakaṃ ca pana mayhaṃ dethā ti. Sādhu bhante ti kho Sakko Devānamindo yojanappamāṇaṃ maṇithūpaṃ ugghāṭetvā dakkhiṇakkhakaṃ nīharitvā Sumanassa adāsi. So taṃ gahetvā cetiyagiriyaṃhi yeva patitṭhāsi.

18. Atha kho Mahindappamukhā sabbe te mahānāgā Asokadhammarājena dinnadhātuyo cetiyagiriyaṃhi yeva patitṭhāpetvā dakkhiṇakkhakaṃ ādāya vaḍḍhamānakacchāyāya Mahānāgavanuyyānamagamamsu. Rājā pi kho Sumaṇena vuttappakāraṃ pūjāsakkāraṃ katvā hatthikkhandhavaragato sāyaṃ. Maṅgalaḥatthimatthake setacchattaṃ dhārayamāno Mahānāgavanuyyānaṃ sampāpuṇi. Ath' assa etad ahosi: sace ayaṃ Sammāsambuddhassa dhātu chattaṃ apanamatu Maṅgalaḥatthī jaṇṇukehi bhūmiyaṃ patitṭhahatu; dhāturaṅgoṭakaṃ mayhaṃ matthake patitṭhahatū ti. Saha rañño cittuppādena chattaṃ apanami, hatthī jaṇṇukehi patitṭhahi, dhāturaṅgoṭakaṃ rañño matthake patitṭhahi. Rājā: āma, ten' evābhisittagatto paramena pītipāmojjena samannāgato hutvā pucchi: dhātuṃ bhante karomīti; hatthikumbhamhiye tāva mahārāja ṭhapehī ti. Rājā dhāturaṅgoṭakaṃ hatthikumbhe ṭhapesi. Pamudito nāgo kuñcanādaṃ nadi. Mahāmegho utṭhahitvā pokkharavassaṃ vassi. UdaKapariyaṃtaṃ katvā mahābhūmicālo ahosi; paccante pi nāma, Sammāsambuddhassa dhātuyo patitṭhahissantī ti.

19. Atha so hatthināgo anekatālāvacaṃparivuto ativiya ulārena pūjāsakkārena sakkariyamāno pacchimaḍisābhimukho hutvā apasakkanto yāva nagarassa puratthimadvāraṃ

• tāva gantvā puratthimena dvārena nagaram pavisitvā sakalanagare ulārāya pūjāya kayiramānāya dakkhiṇadvārena nikkhamitvā Thūpārāmassa pacchimadisābhāge Pabhejavatthu nāma kira atthi, tattha gantvā puna thūpārāmābhimukho eva paṭinivatti, so ca purimakānaṃ tiṇṇaṃ Sammāsambuddhānaṃ dhammakarakaṃ kāyabandhanaṃ udakasāṭikaṃ patitthāpetvā katacetiyaṭṭhānaṃ hoti tad etaṃ vinaṭṭhesu pi cetiyesu devatānubhāvena kaṇṭakasamākiṇṇasākhāhi nānā gacchehi parivutaṃ tiṭṭhati, mā naṃ koci uccitthāsuṃimalakacavarehi sandusesīti. Atha tassa hatthino purato gantvā rājapurisā sabbe gacche chinditvā bhūmiṃ sodhetvā taṃ hatthatālasadisamaṃ akāmsu. Hatthināgo gantvā taṃ thānaṃ purato katvā tassa pacchimadisābhāge bodhirukkhaṭṭhāne aṭṭhāsi. Atha 'ssa matthakato dhātuṃ oropetuṃ ārabhiṃsu. Nāgo oropetuṃ na deti. Theramaṃ pucchi: kasmā bhante nāgo dhātuṃ oropetuṃ na deti ti. Āruḥamaṃ mahārājā oropetuṃ na vaṭṭatī ti.

20. Tasmiṅca kāle abhayavāpiyā udakaṃ chinnaṃ hoti, samantā bhūmi phalitā, su uddharā mattikopiṇḍā; tato mahājano sīghasīghaṃ mattikaṃ āharitvā hatthikumbhappamāṇaṃ vatthum akāsi, tāvadeva thūpakaraṇatthaṃ itthikā kātuṃ ārabhiṃsu. Yāva itthakā parinitthanti tāva hatthi nāgo katipāhaṃ divā bodhirukkhaṭṭhāne hatthisālāyaṃ tiṭṭhati, rattiyamaṃ thūpapatitthānabhūmiyaṃ pariyāyati.

21. Atha vatthum cināpetvā rājā theramaṃ pucchi: kīdiso bhante thūpo kātabbo ti Vihirāsisadiso mahārājā ti. Sādhu bhante ti rājā jaṅghappamāṇaṃ thūpaṃ cināpetvā dhātu-oropanaṭṭhāya mahāsakkāraṃ kāresi. Tato sakalanāgarā ca jānapadā ca dhātumahādassanaṭṭhaṃ sannipatiṃsu. Sannipatite ca tasmaṃ mahājane Dasabalassa dhātu hatthikumbhato sattatālappamāṇaṃ vehāsamabbhuggantyaṃ yamakapāṭihāriyaṃ dassesi, tehi dhātuppadesehi chabbaṇṇaraṃsiyo udakadhārā ca aggikkhandhā ca pavattanti. Sāvattiyamaṃ gaṇḍambamūle Bhagavatā dassitapāṭihāriyasadisamaṃ eva pāṭihāriyaṃ ahosi. Taṅca kho neva therānubhāvena na devatānubhāvena api ca kho Buddhānaṃ yeva ānubhāvena. Bhagavā kira dharamāno va adhiṭṭhāsi. Tambapaṇṇidīpe Anurādhapurassa dakkhiṇadisābhāge purimakānaṃ tiṇṇaṃ

Buddhānaṃ cetiyatṭhāne mama dakkhiṇakkhadhātu patitṭhānadivase yamakapāṭihāriyaṃ hotī ti.

Evamaṃ acintiyā Buddhā,
Buddhadhammā acintiyā;
acintiyesu pasannānaṃ;
vipāko hoti acintiyo ti.

22. Dhātusarīrato nikkhanta-udaka-phusitehi sakalepi Tambapaṇṇidīpatale na ko ci aphutthokāso nāma ahosi. Evam assa taṃ dhātu sarīraṃ udakaphusitehi Tambapaṇṇitthallassa paridāhaṃ vūpasamētvā mahājanassa pāṭihāriyaṃ dassētvā otarivā rañño matthake patitṭhāsi. Rājā saphalaṃ manussattaṭṭilābhaṃ maññaṃāno mahantaṃ sakkāraṃ katvā dhātuṃ patitṭhāpesi, saha dhātupatitṭhānena mahābhūmi-cālo ahosi. Niṭṭhite pana thūpe rājā ca rājabhātikā ca deviyo ca deva-nāga-yakkhānaṃ vimbhayakaraṃ paccekāṃ thūpaṃ akaṃsu.

Evamaṃ jino dhātusarīrakena,
gato pi saṃtiṃ janatā hitaṃ ca;
sukhaṃca dhammā bahudhā kareyya,
ṭhito hi nātho nu kāraṃ kareyya.

Iti sādhujanamanaṃ pasādanatthāya kate
Thūpavaṃse Thūpārūmakathā.

1. Niṭṭhitaya pana dhātupūjāya patitṭhite dhātuvare Mahindatthero Mahāmeghavanuyyānaṃ eva gantvā vāsaṃ kappesi. Tasmim kho pana samaye Anulādevī pabbajitukāmā hutvā rañño ārocesi. Rājā tassa vacanaṃ sutvā therāṃ etad avoca: bhante Anulādevim pabbajitukāmā pabbājetha nan ti. Na mahārāja amhākaṃ mātugāmaṃ pabbājetuṃ kappati, Pāṭaliputte pana mayhaṃ bhaginī Saṅghamittā therī nāma atthi, taṃ pakkosāpehi mahārāja, imasmim ca dīpe purimikānaṃ ca tiṇṇaṃ Sammāsambuddhānaṃ bodhi patitṭhāsi, amhākaṃ pi Bhagavato sarasaraṃsijālāvissajjenta-keṇa bodhinā patitṭhātappaṃ, tasmā sāsaṇaṃ paṇeṇeyyāsi, yathā Saṅghamittā bodhim gahetvā āgaccheyyāti, Rājā

therassa vacanam sampaticchitvā amaḍcehi saddhim mantento Ariṭṭham nāma attano bhāgineyyam āha: sakkhissasi tvam tāta Pāṭaliputtam gantvā Mahābodhinā saddhim ayyam Saṅghamittattherim ānetun ti? Sakkhissāmi deva sace me pabbajjam anujānissasīti. Gaccha tāta therim ānetvā pabbajjāhi ti. So rañño ca therassa ca sāsanam gahetvā therassa adhiṭṭhānavasena ekadivasena Jambukola-pattanam gantvā nāvam abhiruhitvā samuddam atikkamitvā Pāṭaliputtam gantvā rañño sāsanam ācikkhi: putto te deva Mahindathero evam āha sahāyassa kira te Devānampiyatissassa bhātujāyā Anulādevī nāma pabbajitukāmā, tam pabbājetum ayyam Saṅghamittattherim pahineyyātha, ayyāya eva ca saddhim mahā-Bodhinti. Therassa sāsanam ārocetvā Saṅghamittattherim upasaṅkamitvā evam āha, ayye tumhākam bhātā Mahindathero mam tumhākam santikam pesesi Devānampiyatissa rañño bhātujāyā Anulādevī nāma pañcahi kaññāsatehi pañcahi ca antepurikāsatehi saddhim pabbajitukāmā ti tam kira āgantvā pabbajethā ti. Sā tāvadeva turita-turitagantvā rañño tam attham ārocetvā: gacchāmi 'ham mahārāja Tambapaṇṇidīpanti āha. Tena hi amma mahābodhim gahetvā gacchāhi ti vatvā Pāṭaliputtato yāva mahābodhi tāva maggam paṭijaggāpetvā sattayojanayāmāya tiyojanaviṭṭhatāya mahatīyā senāya Pāṭaliputtato nikkhamitvā ariya-saṅgham ādāya mahābodhisamīpam agamāsi. Senāya samussita-dhajapatākam nānāratana-vicittam anekālaṅkārapatimaṇḍitam nānāvidhakusumasamākiṇṇam anekaturiyasaṅghuṭṭham mahābodhim parikkhipi, tato rājā pupphagandhamālādīhi pūjetvā tikkhattum padakkhiṇam katvā atthasu thānesu vanditvā utthāya añjalimpaggayha thatvā saccavacanakiriyāya bodhim gaṇhitukāmo ratanapītham āruyha tūlikam gahetvā manosilāya lekham katvā yad mahābodhinā Laṅkādīpe patitṭhātabbam. Yadi cāham Buddha-sāsane nibbematiko bhavyeyyam mahābodhi sayam eva imasmim suvaṇṇakaṭāhe patitṭhahatū ti saccakiriyam akāsi; saha saccakiriyāya Bodhisākhā manosilāya paricchinnatṭhānehi chinditvā gandhakalalapūrassa suvaṇṇakaṭāhassa upari atṭhāsi. Tato rājā mahābodhim bodhimaṇḍato mahantena sakkārena Pāṭaliputtam ānetvā sabbaparihārāni datvā ma-

hābodhiṃ Gaṅgāya nāvam āropetvā sayampi nagarato nikkhamityā viñjhāṭavim samatikkamma anupubbena satta-divasehi Tāmalittim anuppatto, antarā magge devanāgamanussā ulāram mahābodhiṃ pūjam akaṃsu. Rājā pi samuddatire sattadivasāni mahābodhiṃ ṭhapetvā mahantaṃ sakkāram katvā Bodhimpī Saṅghamittatherimpī saparivāram nāvam āropetvā: Gacchati vata Dasabalassa sarasaramsijālam muñcamāno mahābodhi rukkho ti kanditvā añjalimpaggaheṭvā assūni pavattayamāno aṭṭhāsi. Sāpi kho mahābodhisamāruḷhanāvā passato passato mahārājassa samuddatālam pakkhandi. Mahāsamuddepi samantā yojanaṃ vici vūpasantā, pañca vaṇṇānipadumāni pupphitāni, antalikkhe dibbaturiyāni vajjimsu; ākāse jalathala-sannissitāhi devatāhi pavattitā ativiya ulārā pūjā ahosi. Evaṃ mahatīyapūjāya sā nāvā Jambukolapattanaṃ pāvisi.

2. Devānampiyatissa-mahārājā pi uttaradvārato paṭṭhāya yāva Jambukolapattanaṃ maggaṃ soḍhāpetvā alaṅkārapetvā nagarato nikkhamanadivase uttaradvārasamīpe samuddasālā vatthusmiṃ ṭhito tāya vibhūtiyā mahāsamudde āgacchantam yeva mahābodhiṃ therassānubhāvena disvā tuṭṭhamānaso nikkhamitvā sabbam maggaṃ pañcavaṇṇehi pupphehi okiranto antarantara-pupphaagghiyāni ṭhapento ekāhen eva Jambukolapattanaṃ gantvā sabbatālāvacaraparivuto pupphadhupagandhādīhi pūjayamāno galappamāṇam udakaṃ oruyha āgatō vata Dasabalassa sarasaramsijālam vissajjenako Bodhirukkho ti passannacitto mahābodhiṃ ukkhipitvā uttamaṅge sirasmim patitṭhāpetvā mahābodhiṃ parivāretvā āgatehi soḷasahi jātisampannakulehi saddhiṃ samuddato paccuttarivā samuddatire Bodhiṃ ṭhapetvā tīni divasāni sakala-Tambapaṇṇi rajjena pūjesi. Atha catutthe divase mahābodhiṃ ādāya ulāram pūjam kurumāno anupubbena Anurādhapuraṃ sampatte Anurādhapurepi mahā-sakkāram katvā cātuddasī divase vaḍḍhamānakachāyāya mahābodhiṃ uttaradvārena pavesetvā nagaramajjhena atiharitvā dakkhiṇadvārena nikkhamitvā dakkhiṇadvārato pañcadhanusatike ṭhāne yattha amhākaṃ Sammāsambuddho nirodhasamāpatim samāpajjitvā nisīdi, pūrimakā ca tayo sammāsambuddhā samāpattim appetvā nisīdimsu. Yattha ca Kakusandhassa

bhagavato sirisambodhi, Koṇāgamanassa bhagavato udumbara-
rabodhi, Kassapassa bhagavato nigrodhabodhi patitṭhāsi,
tasmiṃ Mahāmeghavanuyyānassa tilakabhūte katabhūmi-
parikamme rājavatthudvāra-koṭṭhakaṭṭhāne mahābodhiṃ pa-
titṭhāpesi.

Evam Laṅkā hitatthāya,
sāsanassa ca vuddhiyā,
mahāmeghavane ramme
mahā-bodhi patitṭhito ti.

Bodhiāgamanakathā.

1. Anulādevī pañcahi kaññāsatehi pañcahi antepurikā-
satehi mātugāmasahassena saddhiṃ Saṅghamittattheriyā
santike pabbajitvā nācirass' eva saparivārā arahatte patitṭ-
thāsi. Ariṭṭhopi kho rañño bhāgineyyo pañcahi purisasatehi
saddhiṃ therassa santike pabbajitvā saparivāro nacirass' eva
arahatte patitṭhāsi.

2. Atheka divasaṃ rājā bodhiṃ vanditvā therena saddhiṃ
thūpārāmaṃ gacchati tassa Lohapāsādatṭhānaṃ sampattassa
purisā pupphāni āharimṣu. Rājā therassa pupphāni adāsi.
Thero pupphehi Lohapāsādatṭhānaṃ pūjesi. Pupphesu bhū-
miyā patitamattesu mahābhūmicālo ahosi. Rājā: kasmā
bhante bhūmi calitāti pucchi. Imasmiṃ mahārāja okāse
anāgate Saṅghassa uposathāgāraṃ bhavissati, tass' etaṃ
pubbanimittanti āha. Puna tassa Mahācetiyaṭṭhānaṃ sam-
pattassa Campakapupphāni abhiharimṣu, tāni pi rājā therassa
adāsi. Thero Mahācetiyaṭṭhānaṃ pupphehi pūjetvā vandi,
tāvadeva mahāpaṭhavī sankampi. Rājā: bhante kasmā
paṭhavī kampitthā ti pucchi. Mahārāja imasmiṃ thāne
anāgate Buddhassa Bhagavato asadiso mahāthūpo bhavis-
sati, tass' etaṃ pubbanimittam ti āha. Aham eva karomi
bhante ti. Alama mahārāja, tumhākaṃ aññaṃ bahum kam-
maṃ atthi, tumhākaṃ pana nattā Duṭṭhagāmaṇi Abhayo
nāma kāressatī ti. Atha rājā: sace bhante mayhaṃ nattā
karissati, kātaṃ yeva mayā ti dvādasa hatthan pāsānatṭham-
bhaṃ āharāpetvā Devānampiyatissa rañño nattā Duṭṭha-

gāmani Abhaya nāma imasmim padesa thūpaṃ karotī ti akkharāni likhāpetvā patitthāpesi ti.

3. Atha Devānampiyatissa rājā Cetiya-pabbate nihitā Sam-māsambuddha bhuttapattam pūretvā āhaṭadhātuyo hatthik-khandhena āharāpetvā sakala-Tambapaṇṇidīpe yojane yojane thūpaṃ kāretvā dhātuyo patitthāpesi. Bhagavato pattam pana Rājagahe yeva thapetvā pūjam akāsī ti.

Niddhāpetvāna Sambuddha
dhātuyo pattamattakā;
kārāpesi mahārājā
Thūpe yojana-yojane ti.

Yojanathūpakathā.

1. Atha rājā aññāni ca bahūni puññakammāni katvā cat-tālīsa vassāni rajjam kāresi. Tassa accayena taṃ kaniṭṭho Uttiya-rājā dasavassāni rajjam kāresi. Tassa accayena taṃ kaniṭṭho Mahāsivo dasavassān' eva rajjam kāresi. Tassa accayena tassāpi kaniṭṭho Sūratisso dasavassāni va rajjam kāresi. Tato Assanāvikaputtā dve Damiḷā Sūratissam ga-hetvā dvevisavassāni dhammena rajjam kāresum. Te ga-hetvā Mūṭasivassa rañño putto Asele nāma dasavassāni rajjam kāresi. Atha Colaratthato āgantvā Elāro nāma Damiḷo Asele bhūpatim gahetvā catucattālīsavassāni rajjam kāresi. Elāram gahetvā Duṭṭhagāmaṇi Abhayo rājā ahosi.

Tadatthadīpanattham Ayamanupubbakathā.

1. Devānampiyatissa rañño kira dutiyabhātiko uparājā Mahā-nāgo¹ nāma ahosi. Atha rañño devī attam puttassa rajjam icchanti Taracchanāvā vāpim karontassa uparājassa visena ambaṃ yojetvā ambamatthake thapetvā pesesi.

¹ Cf. Mahāvamsa, pp. 170-265.

•Deviyāputto uparājena saddhiṃ gato bhājane vivate sayam eva ambam gahetvā khāditvā kalam akāsi. Uparājā taṃ kāraṇam ñatvā Deviyā bhīto, tato yeva attano devīṅca balavāhanañ ca gahetvā Rohaṇam agamāsi. Tassa aggamaheṣi antarāmagge Yaṭṭalavihāre nāma puttam vijāyi. Tassa Tisso ti bhātu nāmam akāsi. So tato gantvā Mahāgāme vasanto Rohaṇe rajjam kāresi. Tassa accayena tassa putto Yaṭṭāla-Tisso Mahāgāme yeva rajjam kāresi. Tassa accayena tassa pi putto Goṭṭhābhayo nāma tatth' eva rajjam kāresi. Goṭṭhābhayassa putto Kākavaṇṇa-Tisso nāma tatth' eva rajjam kāresi. Kākavaṇṇa-Tissa-rañño kira Kalyāṇi-Tissa rañño dhītā Vihāra-Mahādevī nāma aggamaheṣi ahosi. Sā rañño piyā ahosi manāpā. Rājā tayā saddhiṃ samaggavāsam vasanto puñṇāni karonto vihāsi. Ath' ekadivasam devī Rājagahe yeva bhikkhusaṅghassa mahādānam datvā sāyanhasamaye gandhamālādīni gāhāpetvā dhammam sotum vihāram gatā. Tattha nipannam bāhagilānam āsannamaṇam silavantam sāmaṇeram disvā gandhamālādīhi pūjetvā attano sampattiṃ vaṇṇetvā: mama puttabhāvam patthetha bhante ti yāci: So na icchi; sā pi punappunam yāci yeva. Sāmaṇero pi: evam sante sāsanānuggaḥam kātum sakkā ti sampaticchitvā gatinimittavasena upaṭṭhitampi devalokam chaḍḍetvā nikantivasena suvaṇṇasivikāya gacchantiyā deviyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Sā dasamāsaccayena puttam vijāyi. Tassa Gāmaṇi-abhayo ti nāmam kariṃsu. Aparabhāge aparampi tassa Tisso ti nāmam kariṃsu.

2. Gāmaṇikumāro kamena vaḍḍhanto soḷasavassiko hutvā hatthassatharu sippesu kovido tejabalaparakkamasampanno ahosi. Atha kho Kākavaṇṇatissarājā Nandimitto, Suranim-mala, Mahāseno, Goṭṭhayimbaro, Theraputtābhayo, Bharāṇo, Velusumano, Khañjadevo, Phussadevo, Labhiyyavasaḷho ti ime dasa mahāyodhe puttassa santike ṭhapetvā vāsesi. Tesam uppattikathā Mahāvamsato gahetabbā.

3. Rājā dasamahāyodhānam puttassa sakkārasamaṃ sakkāram kāresi. Tissa kumāram janapadarakkhanatthāya Dīghavāpiyam ṭhapesi. Ath' ekadivasam Gāmaṇi kumāro attano balavāḥamasampattiṃ disvā: Damiḷehi saddhiṃ yujjhissāmī ti rañño kathāpesi. Rājā puttam anurakkhanto

alam ora-Gaṅgan ti nivāresi; so yāva tatiyaṃ kathāpesi. Rājā•
kujjhivā: hemasaṅkhalikaṃ karoṭha bandhitvā rakkhissāmi
ti. Abhayo pitu rañño kujjhivā palāyivā Malayam agamāsi.
Tato paṭṭhāya pitari duṭṭhattā Duṭṭhagāmaṇi ti paññāto.
Rājā puttānaṃ kalahatthānaṃ agamanatthāya yodhehi
sapaṭhaṃ kāresi.

4. Atha Kākavaṇṇa-Tissa rājā catusaṭṭhī vihāre kāretvā
catusaṭṭhī saṃvaccharān' eva ṭhatvā kālam akāsi. Tissa
kumāro pitu kālakatabhāvaṃ sutvā Dīghavāpito āgantvā
pitusarira kiccaṃ kāretvā mātaraṃkaṇḍūlahatthiṃ ca gahet-
vā bhātu bhayā dīghavāpiṃ agamāsi. Amaccā sannipa-
titvā taṃ pavattiṃ vatvā Duṭṭhagāmaṇissa santikaṃ pese-
sum. So taṃ sāsanaṃ sutvā Guttasālam āgantvā bhātu
santikaṃ dūte pesetvā tato Mahāgāmaṃ āgantvā abhisekaṃ
patvā mātaraṃ kaṇḍulahatthiṃca pesetū ti.

5. Yāva tatiyaṃ bhātu santikaṃ lekhaṃ pesetvā apesana-
bhāvaṃ ñatvā yuddhāya nikkhami. Kumāro pi yuddha-
sajjo vutvā nikkhami. Cūḷaṅgaṇiyapiṭṭhiyaṃ dvinnaṃ bhā-
tūnaṃ mahāyuddhaṃ ahoṣi. Te kira yodhā sapaṭhassa ka-
tattā tesam yuddhe sahāyā na bhaviṃsu. Tadā rañño ane-
kasahassa manussā mariṃsu. Rājā parajjitvā Tissāmaccaṃ
Dīghatūṇikaṃ valavaṃ ca gahetvā palāyi. Kumāro pac-
chato pacchato anubandhi; antare bhikkhū pabbataṃ māpe-
sum. Taṃ disvā kumāro bhikkhusaṅghassa kammaṃ ñatvā
nivatti. Rājā palāyivā Kappakandaranadiyā Jalamāla-
titthaṃ nāma gantvā: chāto' mhi ti āha. Amacco suvaṇṇa-
sarake pakkhittabhattaṃ niharitvā adāsi. Rājā kālam
sallakkhetvā saṅghassa datvā bhuñjāmi: saṅghassa amac-
cassa vaḷavāya attano cā ti catubhāgaṃ katvā kālam ghoṣā-
pesi. Tadā Piyaṅgudipato Kuṭumbiya-Tissatthero nāma
āgantvā purato aṭṭhāsi. Rājā theram disvā pasannamānaso
saṅghassa ṭhapitabhāgaṃ attano bhāgañ ca therassa patte
pakkhipi. Amacco pi attano bhāgaṃ pakkhipi. Vaḷavā pi
dātukāmā ahoṣi. Tassādhippāyaṃ ñatvā amacco tassā pi
bhāgaṃ patte pakkhipi. Iti so rājā therassa paripuṇṇa
bhatta pattaṃ adāsi. Thero pattaṃ gahetvā gantvā Gota-
mattherassa nāma adāsi. So pañcasata bhikkhū bhojetvā,
puna tato laddhehi bhāgehi pattaṃ• puretvā, ākāse khipi;

‘patto gantvā rañño purato aṭṭhāsi. Tisso pattam gahetvā rājānaṃ bhojetvā tato sayam bhuñjitvā vaḷavaṃ bhojesi. Tato rājā sannāham cumbaṭakaṃ katvā pattam vissajjesi. Tato gantvā therassa hatthe patitṭhāsi. Rājā puna Mahāgāmaṃ āgantvā senaṃ saṅkaddhitvā satṭhisahassabalaṃ gahetvā puna bhātarā saddhiṃ yujjhi. Tadā kumārassa anekasahassā manussā patimsu, kumāro palāyitvā vihāraṃ pavisitvā mahātherassa gehaṃ pāvisi. Rājā pacchato pacchato anubandhanto vihāraṃ pavitṭhabhāvaṃ ñatvā nivatti. Pacchā therā te ubho bhātaro aññamaññaṃ khamāpesuṃ. Tadā rājā sassakammāni kāretuṃ, Tissa kumāraṃ Dīghavāpim eva paṇitvā sayampi bheriṃ carāpetvā sassakammāni kāresi. Atha mahājanassa saṅghaṃ katvā kunte dhātuṃ nidhāpetvā balavāhana-parivuto Tissārāmaṃ gantvā saṅghaṃ vanditvā: bhante sāsanaṃ jotetuṃ pāra-Gaṅgaṃ gamissāmi sakkāretuṃ amhehi sahaḡāmino bhikkhū dethā ti āha. Saṅgho pañca-satabhikkhū adāsi. Rājā bhikkhusaṅghaṃ gahetvā Kaṇḍulahatthim āruya yodhehi parivuto mahatā balakāyena yuddhāya nikkhamitvā Mahiyaṅgaṃ āgantvā, tattha Damilehi saddhiṃ yujjhanto Mahiyaṅgane kañcuka-thūpaṃ kāresi, tassa thūpassa vibhāvanatthaṃ ayamanu-pubbakathā.

6. Bhagavā kira bodḡhito navame māse imaṃ dīpaṃ āgantvā Gaṅgā tīre tiyojanāyate yojanavittate Mahānāga-vanuyyāne yakkhasamāgamaṃ āgantvā tesam yakkhānaṃ uparibhāge Mahiyaṅganathūpassa thāne vehāsayaṃ thito vuṭṭhivātandha-kārādīhi yakkhe santāpetvā tehi abhayaṃ yācito tumhākaṃ abhayaṃ dassāmi. Tumhe samaggā mayhaṃ nisīdanaṭṭhānaṃ dethā ti āha. Yakkha mārisa te imaṃ sakaladīpaṃ dema; abhayaṃ no dehī ti āhaṅsu. Tato bhagavā tesam bhayaṃ apaṇuditvā tehi dinnabhūmiyaṃ cammakhaṇḡaṃ pattharitvā tattha nisinna tejjokasiṇaṃ samāpajjitvā cammakhaṇḡaṃ samantato jāletvā vadḡhesi. Te cammakhaṇḡaṃ dena abhihūṭā samantato sāgarapariyante rāsibhūṭā ahesuṃ. Bhagavā iddhibalena Giridīpaṃ nāma idh’ ānetvā tattha yakkhe pavesetvā dīpaṃ yathāṭṭhāne thapetvā cammakhaṇḡaṃ saṅkhipi. Tadā devatā samāgamo ahoṣi. Tasmim samāgame bhagavā dhammaṃ desesi tadā:—

Nēkaṣaṃ pāṇakoṭīnaṃ
dhammābhisamayo ahu:
saraṇesu ca sīlesu,
thitā āsuṃ asaṅkhiyā:

sotāpattiphalaṃ patvā;
sele sumanakūṭake:
mahā sumanadevindo,
pūjīyaṃ yāci pūjīyaṃ.

Siraṃ parāmasitvāna
nilāmala siroruhe:
pāṇimatte adā kese,
tassa pāṇikito jino.

So taṃ suvaṇṇacaṅgoṭa
varen' ādāya Satthuno;
nisinnaṭṭhānaracite,
nānāratanaśāncaye,
uccato satta ratane,
ṭhapetvāna siroruhe:
taṃ indanīlathūpena,
pidahesi namassi ca.

7. Parinibbute pana bhagavati Dhammasenāpati Sāriput-
tattherassa antevāsiko Sarabhu nāmaḥko thero citakato givaṭ-
ṭhidhātum gahetvā bhikkhusaṅghaparivuto āgantvā tasmim
yeva cetiye patiṭṭhāpetvā meghavaṇṇapāsāṇehi chādetvā
dvādasa hatthubbedhaṃ cetiyaṃ kāretvā pakkāmi.

8. Atha Devānampiya-Tissa-rañño bhātā Cūlābhayo nāma
taṃ abhūtaṃ cetiyaṃ disvā tiṃsahatthubbedhaṃ cetiyaṃ
kāresi. Idāni Duṭṭhagāminipi abhayarājā Mahiyaṅgaṇaṃ
āgantvā tattha Daṃḍe maddanto asī ti hatthubbedhaṃ
kaṅcukacetiyaṃ kāretva pūjamakāsi.

Evam accāyikaṃ kammaṃ,
karontāpi guṇākarā:
karonti puññaṃ sappañña,
saṃsārabhaya bhīrukā ti.

Mahiyaṅganathūpakathā.

1. Tato Rājā tattha Daṃḍehi saddhiṃ yujjhitvā Cattada-
maḷaṃ gaṇhitvā tatra bahū Daṃḍe ghātetvā Ambatitthaṃ
āgantvā Ambadaṃḍaṃ catūhi māsehi gaṇhi, tato oruyha
mahabbale satta Daṃḍe ekanen' eva gaṇhi: tato antara-
sobbhe Mahākoṭṭha-Daṃḍaṃ Doṇagāme Gavara-Daṃḍaṃ
Hālakole Mahissariya-Daṃḍaṃ Nālisobbhe Nālika-Daṃḍaṃ
Dīghābhayaḡallamaḡhi Dīghābhaya-Daṃḍaṃ gaṇhi. Tato Kac-
chatitthe Kiṅcisīsa-Daṃḍaṃ catūhi māsehi gaṇhi: Tato
Veṭṭhanagare Tāla-Daṃḍaṃ Bhāṇaka-Daṃḍaṃca Vahiṭṭhe
Vahiṭṭha-Daṃḍaṃ Gāmaṇimaḡhi Gāmaṇi-Daṃḍaṃ Kumbugā-
maḡhi Kumbu-Daṃḍaṃ Nandikagāmaḡhi Nandika-Daṃḍaṃ
Khāṇugāmaḡhi Khāṇu-Daṃḍaṃ Tambunnagāmake Mātula-
bhāḡineyye dve Daṃḍe gaṇhi. Tadā:—

Ājānitvā sakaṃ senaṃ,
ghātentī sajanā itī:
sutvāna saccakiriyaṃ,
akari tattha bhūpati.

Rajjasukhāya vāyāṃo.
nāyaṃ mama kadāpi ca:
sambuddha-sāsanass' eva.
ṭhapanāya ayaṃ mama,
tena saccena me senā,
kāyopagata-bhaṇḍukaṃ:
jālavaṇṇaṃ va hotū ti,
taṃ tath' eva tadā ahu.

2. Evaṃ rājā Gaṅgā-tīre Daṃḍe ghātesī, ghātīta-senā sabbe
āgantvā Vijītanagare pavasiṃsu. Tadā rājā Vijītanagaraṃ
gaṇhituṃ vīmaṃsanatthāya āgacchantaṃ Nandhimittaṃ
disvā Kaṇḍulaṃ muñcesi. Kaṇḍulo pi taṃ gaṇhituṃ vāgac-
chi. Tadā Nandhimitto hatthehi ubho dantebālhaṃ gaḡetvā
piḷetvā ukkuṭikaṃ nisīdāpesī. Rājā ubho vīmaṃsetvā vī-
jītanagaraṃ āgato. Tato dakkhiṇadvāre yodhānaṃ mahā-
saṅgāmo āhosi. Puratthimadvāre Veḷusumanano assaṃ
āruyha bahū Daṃḍe ghātesī; Daṃḍā anto pavasiṭvā dvāraṃ
thakesuṃ. Tato rājā yodhe vissajjesī, Kaṇḍulahatthī, Nan-
dhimitto, Suranimalo, ḡa dakkhiṇadvāre kammaṃ kariṃsu.

Mahāsoṇo Gotthayimbaro Theraputtābhayo cāti ime tayo itaresu tīsu dvāresu kammaṃ kariṃsu.

3. Tañca nagaraṃ parikhāṭṭaya parikkhittaṃ daḥhapākāra-gopuraṃ ayodvārayuttaṃ ahosi. Kaṇḍulo jāṇūhi ṭhatvā silāyudhā iṭṭhakā bhinditvā ayodvāraṃ pāpuṇi. Tadā Damilā gopure ṭhatvā nānāvudhāni khipiṃsu. Pakka ayogule ceva pakkatthita-silesaṇ ca hatthipiṭṭhiyaṃ pakkhipiṃsu. Tadā Kaṇḍulo vedanaṭṭo udakaṭṭhānaṃ gantvā udake ogāhi. Tadā Gotthayimbaro na idaṃ surāpānaṃ bhavati, ayodvāra-vighāṭanaṃ nāma gaccha dvāraṃ vighāṭehi ti āha. Taṃ sutvā jātabhimāno kuñcanādaṃ katvā udaka-uggamma thale aṭṭhāsi.

4. Atha hatthivejjo silesaṃ dhovitvā osadhaṃ akāsi. Tato rājā hatthiṃ āruya pāṇinākumbhe parāmasitvā sakalalaṅkā-tale rajjaṃ tava dammī ti tosetvā varabhojanaṃ bhojetvā vaṇaṃ sātakena veṭṭhetvā suvammitaṃ katvā vammaṇiṭṭhiyaṃ mahisacammaṃ sattaṅgaṃ katvā bandhitvā tassūpari telacammaṃ bandhitvā taṃ vissajjesi. So asani viya gaj-janto gantvā dāṭhāhi padaraṃ vijjhivā pādena ṭummāraṃ hani: dvārabāhāhi saḍḍhiṃ ayodvāraṃ mahāsaddena bhū-miyam pati. Gopure dabbasambhāraṃ pana hatthipiṭṭhiyaṃ patantaṃ disvā Nandhimitto bāhāhi paharivā pavatṭesi. Tadā Kaṇḍulo dāṭhā piḷanaveraṃ chaddesi. Tato Kaṇḍulo attano piṭṭhiṃ āruhanatthāya nandhimittaṃ olokesi. So tayā katamaggena na pavisissāmīti aṭṭhārasahatthubbedhaṃ pākāraṃ bāhunā paharivā atthu sabhapamaṇaṃ pākārapadesaṃ pātetvā suranimmalāṃ olokesi. So pi tena katamaggaṃ anicchanta pākāraṃ laṅghitvā nagarabbhantare pati. Goṭayimbaro pi Soṇo pi Theraputtābhayo pi ekekadvāraṃ bhinditvā pavisimṃsu—tato—

Hatthi gahetvā rathacakkaṃ,
mitto sakaṭapaṇjaraṃ;
naḷikera taruṃ Goṭho,
nimmalo khaggamuttamaṃ.

Tālarukkham Mahā-Soṇo
theraputto Mahāgadaṃ:
visuṃ visuṃ vithigatā,
Damiḷe tattha cuṇṇayum.

Evam vijitanagaram catūhi māsehi bhinditvā Damiḷe māretvā tato girilokam nāma gantvā giriyaḍamiḷam agga-
hesi. Tato Mahelanagaram gantvā catūhi māsehi Mahelarā-
jānam gañhi. Tato rājā Anurādhapuram gacchanto parito-
kāsapabbate nāma khandhāvāram nivasetvā tattha talākam
kāretvā Jetṭhamūḷamāsamhi udakakīḷam kīḷi. Elāro pi
Duṭṭhagāminissa āgatabhāvaṃ sutvā amaccehi saddhim
mantetvā sve yuddham karissāmā ti nicchayaṃ akāsi. Puna
divase sannaddho Mahā Pabbata hatthim āruya mahābalakā-
ya parivuto nikkhami. Gāmaṇi pi mātaraṃ saddhim mantevā
dvattimsabalakoṭṭhake kāretvāchattadhare rājarūpake tat-
tha tattha ṭhapesi abbhantarakoṭṭhake sayam aṭṭhāsi. Tato
saṅgāme vattamāne Elārarañño Dīghajattu nāma mahāyodho
khaggaphalakam gahetvā bhūmito aṭṭhārasa hattham nabha-
muggantvā rājā rūpaṃ bhinditvā paṭham balakoṭṭhakam
bhimdi.

5. Evam sese pi bala koṭṭhake bhinditvā Mahāgāmaṇinā
ṭhitam bala koṭṭhakam āgami. Tadā Suranimmalo rañño
parigacchantam disvā attano nāmam sāvetvā tam akkosi,
tam sutvā Dīghajattum paṭhamam imam māremī ti kujjhitvā
ākāsamabhuggantvā attano pari otarantam disvā surani-
malo attano phalakam upanāmesi. Itaro pi phalakena
saddhim tam chindissāmī ti cintetvā phalakam pahari, itaro
phalakam muñci; Dīghajattu phalakam chindanto bhūmiyaṃ
pati: Suranimmalo tam sattiyā pahari; Phussadevo tam
khano saṅkham dhami, asanisaddo viya ahosi; Ummādap-
pattā viya manussā ahesum: tato Damiḷasenā bhijjittha,
Elāro palāyittha. Tadā pi bahū Damiḷe ghātesum:—

tattha vāpijalam āsi-
hatānam lohitāvilam;
tasmā kulatthavāpī ti,
namato vissutā ahu.

Carāpetvā tahim bherim,
Duṭṭhagāmaṇi bhūpati;
na hanissati Elāram,
mam muñciya paro iti.

Sannaddho sayam āruyha,
sannaddham Kaṇḍulam karim;
Eḷaram anubandhanto,
dakkhiṇadvāramāgami.

Pure dakkhiṇabhāgambhi,
ubho yujjhiṃsu bhūmipā;
tomaram khipi Eḷāro,
gāmaṇi taṃ avañcayi.

Vijjhāpesi ca dantehi,
taṃ hatthiṃ sakahatthinā;
tomaram khipi Eḷāro,
sahatthi tattha so pati.

tato vijitasāṅgāmo,
sayoggabalavāhano;
Laṅkam ekātapattam so,
katvāna pāvisi puram.

6. Atha rājā nagaro bheriṃ carāpetvā samattā yojanappamāne manusse sannipātetvā Eḷārarañño sariram mahantaṃ sakkāram kāretvā kūṭāgārena netvā jhāpetvā tattha cetiyam kāretvā parihāram adāsi. Ajjāpi rājāno taṃ padesaṃ patvā bheriṃ na vādāpentī. Evaṃ Duṭṭhagāmaṇi Abhaya-mahārājā dvattiṃsa Damiḷarājāno māretvā Laṅkādiṇam ekacchattam akāsi. Yadā Duṭṭhagāmaṇi Vijitanagaram gañhi. Tadā Dīghajattuyodho Eḷaram upasaṅkamitvā attano bhāgineyyassa Bhallukassa yodhābhāvaṃ ācikhivā idhāgamatthāya tassa santikaṃ pesesi. Bhalluko pi Eḷārassa dadhadivasato sattame divase saṭṭhiya purisasahashehi saddhiṃ otiṇṇo rañño matabhāvaṃ sutvā pi lajjāya yujjhissāmi ti mahātittatho nikkhamitvā Kolamba Hālake nāma gāme khandhāvaram nivesesi. Rājā pi tassāgamaṇam sutvā sannaddho Kaṇḍulam āruyha yodhaparivuto mahatā balakāyena abhinikkhami. Phussadevo pi pañcāvudhasannaddho rañño pacchimāsane nisīdi. Bhalluko pi pañcāvudhasannaddho hatthiṃ āruyha rājābhimukho āgañchi. Tadā Kaṇḍulo tassa vegamandībhāvattham sanikaṃ, sanikaṃ paccosakki; senā pi hatthinā saddhiṃ tath' eva paccosakki. Rājā Phussade-

vaṃ āha: ayaṃ hatthī pubbe aṭṭhaviṣatiyā yuddhesu apaccosakkitvā, idāni kasmā pana paccosakkatī ti, so āha: deva amhākam eva jayo jayabhūmiṃ avekkhanto paccosakkati jayabhūmiṃ patvā ṭhassatī ti. ' Nāgopi paccosakkitvā Pura-devassa passe. Mahāvihāra sīmante aṭṭhāsi. Tato Bhalluko rājābhimukhaṃ āgantvā rājānaṃ uppaṇdesi. Rājā pi khaggatalena mukhaṃ pidhāya taṃ akkosi. Rañño mukhe vijjhissāmī ti saraṃ khipi. So khaggatalam āhacca bhūmiyaṃ pati: Bhalluko mukhe viddhosmī ti saññāya ukkuṭṭhiṃ ukāsi. Tadā rañño pacchimāsane nisinno Phussadevo rañño Kuṇḍalam ghātento tassa mukhe kaṇḍaṃ pātesi. Rañño pāde katvā patamānassa jhāṇumhi aparena kaṇḍena vijjhivā rañño sīsaṃ katvā pātesi. Rājā laddhajayo nagaraṃ āgantvā saraṃ ānāpetvā puṅkhena ujukaṃ ṭhapāpetvā taṃ pamāṇaṃ kahāpaṇarāsīṃ katvā Phussadevassa adāsi.

7. Evaṃ Laṅkārajjaṃ ekacchattaṃ katvā rājā yodhānaṃ yathārūpaṃ ṭhānantaraṃ adāsi. Theraputtābhayo pana diyamānaṃ ṭhānantaraṃ na gañhi. Kasmā na gañhāsīti pucchitoyuddhaṃ atthi mahārājā ti āha. Idāni ekarajje kate kiṃ nāma yuddhanti pucchite khesacorehi yujjhissāmī ti āha. Rājā punappuna nivāresi. So pi punappuna yācitvā rājānuññāya pabbajitvā vipassanāya kammaṃ karonto arahattaṃ patvā pañcakhīṇāsavasata parivāro ahosi. Tato rājā attano pāsādātale sirisayanagato mahatiṃ sampattiṃ oloketvā akkhohinī senāghātaṃ anussari. Anussarantassa rañño mahantaṃ domanassaṃ uppajji, saggamaḅgantārāyo me bhaveyyāti. Tadā Piyaṅgudīpe arahanto rañño parivittakkaṃ ṇatvā taṃ assāsetuṃ aṭṭha arahante pesesuṃ. Te āgantvā āgatabhāvaṃ nivedetvā pāsādātalaṃ abhiruhīṃsu. Rājā there vanditvā āsane nisīdāpetvā āgata kāraṇaṃ pucchi. Therā pi āgatakāraṇaṃ vatvā rañño tena kammaṇā saggamokkhantarāyābhāvaṃ bodhetvā pakkamiṃsu. Rājā tesāṃ vacanaṃ sutvā assāsaṃ paṭilabhivā vanditvā te vissajjetvā sirisayanagato puna cintesi. Mātāpitaro kho pana mā vo kadācīpi vīṇā saṅgena āhāraṃ bhūnjathā ti amhehi sapaṭhaṃ kāresuṃ. Bhikkhusaṅghassa adatvā bhuttaṃ atthi nu kho natthī ti cintayānto satisammosena saṅghassa adatvā pātārāsakāle paribhūttāṃ ekaṃ yeva maricavaṭṭiṃ addasa, disvā

ca: ayuttaṃ mayā kattaṃ daṇḍakammaṃ me kātābbaṃ ti cintesi. A'tha rājā chāttaṃaṅgalasattāhe vitivatte mahatā rājānubhāveṇa mahantena kīlayidhānena udakakīlaṃ kīlitaṃ abhisittānaṃ rājūnaṃ cārittānupālanānātthaṅca Tissa vāpiṃ agamāsi, rañño sabbāṃ paricchedāṃ upāyanasatāni ca Maricavattivihāratthānamhi tthapayimsum.

8. Tatrā pi thūpaṭṭhāne rājapurisā rañño sadhātukaṃ kantaṃ ujukaṃ tthapesuṃ. Rājā divasabhāgaṃ orodhaparivuto kīlitvā sāyaṇhe jāte: nagaraṃ gamissāma kantaṃ vadḍhethā ti āha. Rājapurisā kantaṃ gañhantā cāletuṃ nāsakkhimsu. Rājasenā taṃ acchariyaṃ disvā samāgantvā gandhamālādīhi pūjesi. Rājāpi mahantaṃ acchariyaṃ disvā haṭṭhamanaso samantā ārakkhaṃ saṃvidahitvā nagaraṃ pāvīsi. Tato rājā kantaṃ parikkhipāpetvā cetiyaṃ, taṃ parikkhipāpetvā vihāraṅ ca kāresi. Vihāro tihisaṃvaccharahi niṭṭhāsi. Rājā vihāramahaṭṭhāya saṅghaṃ sannipātesi. Bhikkhūnaṃ sataśassāni bhikkhūnaṃ navuti śassāni sannipatimsu. Tasmīṃ samāgame Rājā saṅghaṃ vanditvā evaṃ āha; bhante viśṣaritvā vinā saṅghena maricavattikaṃ paribhuñjīṃ tadatthaṃ daṇḍakammaṃ me hotū ti sacetiyaṃ maricavattiyaṃ vihāraṃ kāresiṃ, paṭigañhātu bhante saṅgho sacetiyaṃ vihāraṃ ti, dakkhiṇodakaṃ pātetvā bhikkhusaṅghassa vihāraṃ adāsi, vihārassa samantato bhikkhusaṅghassa nisīdanatthāya mahantaṃ maṇḍapaṃ kāresi. Maṇḍapapādā Abhayavāpiyā jāle patitthitā ahesuṃ, sesokāse kathāva natthi. Tattha bhikkhusaṅghaṃ nisīdāpetvā sattāhaṃ mahādānaṃ datvā sabba parikkhāraṃ adāsi. Tattha saṅghattherena laddhaparikkhāro sataśassaghaṇako ahoṣi. Evaṃ:—

Yuddhe dāne ca sūrena,
sūrinā ratanattaye;
pasannāmalacittena,
sāsanujjotanatthinā.

Raññā kataññunā tena,
thūpa kārāpanādito;
vihāramahanantāni,
pūjetuṃ Ratanattayaṃ.

pariccattadhanānetthā,
 anagghāni vimuñciya;
 sesāni honti ekāya,
 ūnā vīsati koṭiyo.

Evam sapañño bhidure asāre,
 dehi dhane saṅgamatikkamivā;
 katvāna puññaṃ sukha-sādhanattham,
 sāraṃ gahetum satatam yateyyā ti.

Maricavaṭṭivihārakathā.

1. Tato rājā cintesi: mahā-Mahindatthero kira mama ayyakassa Devānaṃpiyatissa rañño evam āha: nattā te mahā-rāja Duṭṭhagāmaṇī Abhayo vīsaṃ hatthasatikam sovaṇṇa-māliṃ thūpaṃ kāressati saṅghassa ca uposathāgārabhūtam navabhūmakam lohapāsādam kāressatī ti, cintetvā ca pana olokento, Rājagahe karaṇḍake ṭhapitam suvaṇṇapāṭalekham disvā taṃ vācesi: anāgate cattālisaṃ vassasatam atikkamma Kākavaṇṇa-Tissassa putto Duṭṭhagāmaṇī Abhayo idaṅca idaṅca kāressatī ti sutvā haṭṭho udaggo appoṭhesi ayyena kira vatamhi diṭṭho mahāmahindenā ti.

2. Tato pāto va mahāmeghavanam gantvā bhikkhusaṅgham sannipādetvā etad avoca: bhante bhikkhusaṅghassa uposathāgāram katvā devavimānasadisam pāsādam kāressāmi, devalokam pesetvā pāte vimānākāram likhāpetvā me dethā ti. Saṅgho aṭṭha khiṇāsave pesesi. Te Tāvatiṃsabhavanam gantvā dvādasayojanubbedam aṭṭhacattālīsajojana-parikkhepaṃ. Kūṭāgārasahassa paṭimaṇḍitam navabhūmakam sahassa gabbham Bīraṇadevadhītāya puññānubhāva niḥbattaṃ ākāsaṭṭham ratanapāsādam oloketvā hiṅgulakena paṭe tadākāram likhitvā ānetvā bhikkhusaṅghassa adamsu. Saṅgho rañño pāhesi. Taṃ disvā rājā tuṭṭhamānaso tadā taṃ lekhatulyam Lohapāsādam kāresi. Kammārambha kāle pana catusu dvāresu aṭṭhasata sahasāni hiraññāni ṭhapāpesi. Tadā catusu dvāresu sahasasahasam vatthapuṭāni ceva guḷatelasakharamadhipūrā anekasahasacatiyo ca ṭhapāpesi.

Pāsāde amūlakena kāmmanā na kātabbanti bheriṃ carāpetvā amūlakena katakammaṃ agghāpetvā kārakānaṃ mūlaṃ dāpesi. Pāsādo ekekenapassena hattha-satahattha-satappamāṇo ahosi. Tathā ubbedhena, navabhūmiyo cassa ahesuṃ, ekekissā bhūmiyā sataṃ sataṃ kūtāgārāni, tāni sabbāni pi rajatakhacitāni ceva suvaṇṇakiṅkiṅkāpanti-parikkhittāni ca ahesuṃ. Tesam kūtāgārāni nānāratanaḥhusitā pavāla-vedikā ceva tāsam padumāni ceva nānāratanaḥvicittān'eva ahesuṃ. Tathā saḥassagabbhā ca nānāratanaḥhacitā sīhapañjaravibhusitā ca. Vessavannassa narivāhanayānaṃ sutvā tadākāraṃ majjhe ratana-maṇḍapaṃ kāresi. So anekehi ratanathambhehi sīhavyagghādirūpehi devatā rūpehi ca paṭi-maṇḍito samantato olambaka-muttājālena ca parikkhitto ahosi. Pavāla-vedikā cassa pubbe vuttappakārā va. Sattaratanaḥvicitta maṇḍapamajjhe pana eḷikamaya-bhūmiya-dantamaya-pallaṅko ahosi. Apassenampi dantamayam eva. So suvaṇṇa-sūriyamaṇḍalehi rajatacandamaṇḍalehi muttāmaya tārakāhi ca vicitto, tattha tattha yathārahaṃ nānāratana-maya padumāni ceva pāsādajanakāni ca jātakāni antarantarā suvaṇṇalatāyo ca kāresi. Tattha mahagghaṃ paccattharaṇaṃ attharivā manuññaṃ dantavījanaṃ tḥapesi. Pavālamaya-pādukā kāresi, tatha pallaṅkassopari-eḷikabhūmiyapatitḥhitam rajatamaya-daṇḍam setacchattam kāresi. Tattha sattaratanaḥmayāni atḥthamaṅgalāni antarantarā ca maṇi-muttāmaya catuppapantiyo ca kāresi, chātante c' assa ratanaḥmayā-ghaṇṭapantiyo olambiṇsu. Pāsādo chāttaṅpallaṅko maṇḍapo cāti cattāro anagghā ahesuṃ; mahagghāni mañcapīḥhāni paññāpetvā tattha mahagghāni kambalāni bhūmmattharaṇāni attharāpesi. Acamanakumbhi uluṅko ca sovaṇṇamayā yeva ahesuṃ. Sesa paribhogabhaṇḍesu vattabham eva vanatthi, dvārakoḥḥhakopi manoharopārāreṇa parikkhitto. Tambalohīḥḥhikāhi pana chādītattā pāsādassa Lohapāsādo ti vohāro ahosi. Evaṃ tāva tiṃsa bhavane devasabhā viya pāsādam niḥḥhāpetvā saṅghaṃ sannipātesī. Maricavaḥḥḥi-vihāramahe viya saṅgho sannipati.

Paḥḥamabhūmiyaṃ puthujjanā yeva atḥḥhaṃsu. Dutiyabhūmiyaṃ tepīḥḥkā. Tatiyādīsu tīsu bhūmisu kamena sotāpanna-sakadāgāmi-anāgāmino, upari cātusu bhūmisu khīṅ-

• savāyeva aṭṭhaṃsu. Evaṃ saṅghaṃ saṅnipātetvā dakkhiṇo-
dakam pātetvā saṅghassa pāsādam datvā Maricavaṭṭivihā-
ramahe viya sattāhaṃ mahādānaṃ adāsi.

Pāsādahetu cattāri,
mahā cāgena rājinā;
anagghāni ṭhapetvāna,
ahesuṃ tiṃsakotiyo.

Pahāyagamanīyantaṃ,
datvā na dhanasañcayaṃ:
anugāmidhanaṃ dānaṃ,
evaṃ kubbanti paṇḍitā.

3. Ath'ekadivasaṃ rājā satasahassaṃ vissajjetvā mahā-
bodhi pūjaṃ kāretvā nagaraṃ pavisanto thūpaṭṭhāne patiṭ-
ṭhitaṃ selathūpaṃ disvā Mahindatherena vuttavacanaṃ
anussarivā: mahā thūpaṃ karissāmi ti katasanniṭṭhāno naga-
raṃ pavisivā mahātalaṃ āruya subhojanaṃ bhuñjitva
sirisayanagato evaṃ cintesi: mayā Damiḷe maddamānena
ayaṃ loko ativiya pīlito. Kena nu kho upāyena lokassa
pīlanaṃ akatvā dhammena samena mahācetiyaṃ anuccha-
vikam iṭṭhakā uppādessāmi ti. Taṃ cintitaṃ chatte adhi-
vatthā devatā jānitvā rājā evaṃ cintesi ti ugghosesi. Param-
parāya devaloke pi kolāhalam ahosi. Taṃ ñatvā Sakko
Devarājā Vissakammaṃ devaputtaṃ āmantetvā: tāta Vissa-
kamma Duṭṭhagāmaṇi Abhaya mahārājā mahā cetiyaṃ
iṭṭakatthāya cintesi: tvaṃ gantvā uttarapasse nagarato
yojanappamāṇe ṭhāne Gambhīranadiyā tīre iṭṭhakā māpetvā
ehi ti pesesi. Taṃ ñatvā Vissakamma-devaputto āgantvā
tath'eva mahā cetiyānucchavikā iṭṭhakā māpetva devapuram
eva gato.

4. Puna divase eko sunakhaluddo sunakhe gahetvā araṅ-
ṇaṃ gantvā tattha tattha vicaranto taṃ ṭhānaṃ patvā iṭṭha-
kā adisvā va nikkhami. Tasmim̐ khaṇe eka bhummā devatā
tassa iṭṭhakā dassetuṃ mahantaṃ godhā vaṇṇaṃ gahetvā
luddassa sunakhānaṃ ca attānaṃ ca dassetvā tihe anubaddhā
iṭṭhakābhimukhā gantvā antaradhāyi. Sunakhaluddo iṭ-
ṭhakā disvā: amhākaṃ rājā thūpaṃ kāretukāmo mahanto

vata no paṇṇākāro laddho ti haṭṭhamanaso puna divase pāt'eva āgantvā attanā diṭṭham iṭṭhakāpaṇṇākāram rañño nivedesi: rājā taṃ sāsanaṃ sutvā attamano hutvā tassa mahantaṃ sakkāram kāretvā taṃ yeva itthakagopakaṃ kāresi. Tato rājā: aham eva iṭṭhakolokanattāya gacchāmi, kuntaṃ vaḍḍhethā ti āha. Tasmim yeva khaṇe puna aññaṃ sāsanaṃ āharimṣu; nagarato tiyojanamatthake ṭhāne Pubbuttarakaṇṇe Ācāravittigāme tiyāmarattim abhippavaṭṭe deve soḷasakarīsappamāṇe padese suvaṇṇabijāni utṭhahimṣu. Tāni pamāṇato ukkaṭṭhāni vidatthippamānāni omakāni aṭṭhaṅgulappamānāni ahesum. Atha vibhātāya rattiyā gāmaṃvāsino suvaṇṇabijāni disvā: rājārahaṃ vata bhaṇḍam uppannaṃ ti samantato ārakkhaṃ samvidahitvā suvaṇṇabijāni pātiyaṃ pūretvā āgantvā rañño dassetum. Rājā tesampi yathārahaṃ kāretvā te ye suvaṇṇagopake akāsi. Atha tasmim yeva khaṇe aññaṃ sāsanaṃ āharimṣu: nagarato pācīnapasse sattayojanamattake ṭhāne pārā-Gaṅgāya Tambaviṭṭhināma janapade tambalohaṃ uppajji, gāmikā pātim pūretvā tambalohaṃ gahetvā āgantvā rañño dassetum. Rājā yathānurūpaṃ sakkāram tesampi kāretvā te yeva gopake akāsi. Tadanantaraṃ aññaṃ sāsanaṃ āharimṣu, purato catuyojanamattake ṭhāne pubbadakkhiṇakaṇṇe Sumanavāpigāme uppalakuruṃvindaṃsakā bahū maṇayo uppajjimṣu, gāmikā pātim pūretvā āgantvā maṇayo rañño dassetum. Rājā tesam pi sakkāram kāretvā te yeva gopake akāsi: tadanantaraṃ aññaṃ pi sāsanaṃ āharimṣu nagarato dakkhiṇapasse aṭṭhayojanamattake ṭhāne Ambatthakolajanapade ekasmim rajataṃ uppajji. Tasmim samaye nagaravāsiko eko vāṇijo bahūhi sakatehi haliddisiṅgiverādināmatthāya Malayam gato leṇassa avidūre sakatāni muñcitvā patodadāruṃ pariyesanto taṃ pabbataṃ abhirulho ekam paṇasayaṭṭhim addasa. Tassa mahantaṃ cāṭippamāṇam ekam eva paṇasaphalam taruṇayaṭṭhim nāmetvā hetṭhāpāsānapitṭhiyam aṭṭhāsi. So taṃ phalabhārena namitaṃ disvā upagantvā hatthe na parāmasitvā pakkabhāvam ñatvā vaṇṭam chindi: paṇasayaṭṭhim uggantvā yathāṭṭhānaṃ aṭṭhāsi. Vāṇijo aggaṃ datvā: bhujjissāmi ti cintetvā kālam ghosesi. Tadā cattāro khīṇāsavā āgantvā tassa purato pātu-

rahesuṃ. Vāṇijo ti disvā attamano pāde vanditvā nisīdāpetvā tassa phalassa vaṇṭasāmantā vāsiyā tacchetvā apasayaṃ luñcitvā apanāmesi: samantato yūsaṃ oṭṭritvā apasayāni taṃ āvāṭaṃ pūresi. Vāṇijo manosilodakavaṇṇapanaṣayūsaṃ patte pūretvā adāsi. Te khīṇāsavā tassa passantasseva ākāsaṃ abbhuggantvā pakkamiṃsu. So puna kālaṃ ghosesi. Aññe cattāro khīṇāsavā āgamiṃsu: tesampi hatthato patte gahetvā suvaṇṇavaṇṇehi paṇasamiñjehi dūretvā adāsi. Tesu tayo therā ākāseṇa pakkamiṃsu, itaro Inḍaguttatthero nāma khīṇāsavo tassa taṃ rajataṃ dassetukāmo uparipabbatā otarivā tassa leṇassa avidūre nisīditvā paṇasamiñjaṃ paribhuñjati. Upāsako therassa gata kāle avasesa miñjaṃ attanāpi khāditvā sesakaṃ bhaṇḍikaṃ katvā ādāya gacchanto theram disvā udakañca pattadhovanasākhāñca adāsi. Thero pi leṇadvārena sakaṭasamīpagāmiṃmaggam māpetvā: iminā maggena gaccha upāsakā ti āha. So theram vanditvā tena maggena gacchanto leṇadvāram patvā samantā leṇam olokento taṃ rajatarāsim disvā rajatapīṇḍam gahetvā vāsiyā chinditvā rajatabhāvaṃ ñatvā mahantaṃ sajjhupīṇḍam gahetvā sakaṭasantikaṃ gantvā tiṇodakasampanne ṭhāne sakaṭāni nivesetvā lahuṃ Anurādhapūram gantvā rañño dassetvā tam atthaṃ nivedesi. Rājā tassapi yathārahaṃ sakkāram kāresi. Tadanantaram aññampi sāsanaṃ āhariṃsu: nagarato pacchimadisābhāge pañca yojana matthake ṭhāne Uruvelapabbate mahāmalakamattā pavālamisakā saṭṭhisakaṭappamāṇā muttā samuddato thalamuggamiṃsu. Kevaṭṭā disvā rājārahaṃ vata bhaṇḍam uppannanti rāsim katvā ārakkhaṃ datvā pātim pūretvā āgantvā rañño dassetvā tam atthaṃ nivedesuṃ. Rājā tesampi yathārahaṃ sakkāram kāresi: puna aññaṃ sāsanaṃ āhariṃsu, nagarato pacchim uttarakaṇṇe sattayojanamatthake ṭhāne Peḷivāpīgāmassa vāpiyā otiṇṇakandare pulinapitṭhe nisīdanāpotappamāṇā dīghato vidatthi caturaṅgulā ummāpupphavaṇṇā cattāro mahāmaṇi uppajjiṃsu. Atheko Matto nāma sunakkhaluddo sunakhe gahetvā tattha vicaranto taṃ ṭhānam patvā disvā rājārahaṃ vata bhaṇḍanti vālikāhi paṭicchādetvā āgantvā rañño nivedesi. Rājā tassā pi yathārahaṃ sakkāram kāresi. Evaṃ rājā thūpatthāya uppannāni iṭṭha-

kādīni tadah'eva assosi. Itthakarajatānaṃ uppanatthānaṃ ten' eva nāmaṃ labhi.

Thūpasādhanalābhakathā.

1. Atha rājā thūpatthāya uppannāni suvaṇṇādīni āharāpetvā bhaṇḍāgāresu rāsiṃ kāresi. Tato sabbasambhāre samatte Visākhapūṇṇamuposathadivase patta-Visākhanakkhatte Mahāthūpakaranatthāya bhūmiparikammaṃ ārabhi. Rājā thūpatthāne patitthāpitaṃ silā thūpaṃ harāpetvā thirabhāvathāya samantato hatthipākārapariyantam gambhīrato sataratanappamāṇam bhūmiṃ khaṇāpetvā paṃsum apanetvā yodhehi guḷapāsāne attharāpetvā kammārakūṭhehi āhanāpetvā cuṇṇavicuṇṇa kāresi. Tato cammavinaddhehi pādehi mahā hatthīhi maddāpetvā pāsāṇa koṭṭimassupari navanītamattikaṃ attharāpesi. Ākāsa-Gaṅgāya hi nipatitthāne udakabindūni uggantvā samantā tiṃsayojanappamāṇe padese patanti. Yattha sayam jātasālī uppajjanti taṃ thānaṃ niccam eva tintattā tintasīsa-koḷam nāma jātam, tattha mattikā sukhumattā navanītā mattikāti vuccati taṃ tato khīṇāsavā sāmanerā ca āharanti. Tāya sabbattha mattikā kiccanti ñātabbam. Mattikopari itthakā attharāpesi, itthakopari kharasukammam, tassopari kuruvindapāsāṇam, tassopari ayojālam, tassopari khīṇāsava sāmanerehi Himavantato āhaṭam sugandha mārumbam, tassopari khirapāsāṇam, tassopari phalikapāsāṇam, tassopari silam attharāpesi. Sabbamattikā kicce navanītā mattikā eva ahosi. Silāsanthāropari rasodakasantintina-kapitthaniyyāsenā atthaṅgula-bahala-tamba-lohapatṭam, tassopari tilatelasantintāya manosilāya sattaṅgula-bahalam rajatapattam attharāpesi. Evaṃ rājā sabbākārena bhūmiparikammaṃ kārapetvā Āsālhi sukkhāpakkhassa catuddasadivase bhikkhusaṅgham sannipātetvā evam āha: Sve puṇṇamuposatha divase Uttarāsālhanakkhattena mahācetiyaṃ maṅgalitthakam patitthāpeṣṣāmi, sve thūpatthāne sabbo saṅgho sannipatatū ti. Nagare bheriṃ carāpesi, mahājano uposathiko hutvā gandhamālādīni gacchitvā thūpatthāne sannipatatū ti.

2. Tato Visākha-Sirideva nāmake dve amacce āṇāpesi: tumhe gantvā mahācetiyaṭṭhānaṃ alaṅkarothā ti. Te gantvā samantato rajatapattavaṇṇavālukaṃ okiṇṇpetvā lājapañcamakāni pupphāni vikirivā kadalitoranaṃ ussāpetvā puṇṇaghate ṭhapāpetvā maṇivaṇṇe veḷumhi pañcavaṇṇadhajaṃ bandhāpetvā gandhasampannāni nānāvidhakusumāni santharāpetvā nānappakārehi taṃ ṭhānaṃ alaṅkarimṃsu. Atha rājā sakalanagarañca vihāragāmi maggañca alaṅkārapesi: pabhātāya rattiyā nagare catusu dvāresu massakammatthāya nahāpita-nahāpanatthāya nahāpanake alaṅkāratthāya kappake ca nānā virāga-vatthagandhamālādīni ca sūpavyaṇjanasampannāni madhurabhattāni ca ṭhapāpetvā sabbe nāgarā ca jānapadā ca yathāruciṃ massukammaṃ kāretvā nahātvā bhujjivā vatthābharaṇādīhi alaṅkaritvā mahācetiyaṭṭhānaṃ āgacchantū ti āyuttakehi ārocāpesi. Sayampi sabbābharāṇa bhusito cattālisapurisasahassehi saddhiṃ uposathiko lutvā anekehi sumañḍitapasādhitehi amaccehi gahitārakkho alaṅkatāhi dekaññūpamāhi nāṭakitthīhi parivuto amaragaṇaparivuto Devarājā viya attano sirisampattiya-mahājanaṃ tosayanto anekehi turiya-saṅghuṭṭhahi vattamānehi aparāṇhe mahāthūpaṭṭhānaṃ upāgañchi. Mahācetiyaṭṭhāne maṅgalatthāya puṭabaddhāni vatthāni aṭṭhuttarasahassaṃ ṭhapāpesi, catusu passesu vattharasim kāresi, telamadhusakkaraphāṇitādīni ca ṭhapāpesi. Atha nānādesato bahū bhikkhū āgamiṃsu. Rājagaha-sāmantā Indaguttatthero nāma asītibhikkhu-sahassāni gahetvā ākāsen'āgañchi: tathā Bārāṇasiyaṃ Isipatana-Mahāvihārato Dhammasenatthero nāma dvādasabhikkhusahassāni: Sāvatthiyaṃ Jetavana-Vihārato Piyadassī nāma thero saṭṭhi bhikkhusahassāni: Vesāliyaṃ Mahāvanato Buddharakkhitatthero aṭṭhārasa bhikkhusahassāni: Kosambiyaṃ Ghositārāmato Mahādhammarakkhitatthero tiṃsa bhikkhusahassāni: Ujjeniyaṃ Dakkhinagiri-Mahāvihārato Dhammarakkhitatthero cattālisa bhikkhu sahasassāni, Pāṭaliputte Asokārāmato Mittiṇṇatthero bhikkūnaṃ satasahasassam saṭṭhiñ ca sahasassāni: Gandhāraraṭṭhato Attinnatthero nāma bhikkhūnaṃ dve satasahasassāni asītiñ ca sahasassāni: Mahāpallavabhogato Mahādevatthero bhikkhūnaṃ cattāri satasahasassāni saṭṭhiñca sahasassāni: Yonakaraṭṭhe Alasandana-

garato Yonakadhammarakkhitatthero tiṃsa bhikkhusahas-
sāni, Viñjhāṭavivattaniyasenāsanato Uttaratthero asīti bhik-
khusahassāni: mahābodhi-maṇḍavihārato Cittaguttatthero
tiṃsa bhikkhusahassāni: Vanāvāsibhogato Candaguttatthero
asītibhikkhusahassāni: Kelāsamahāvihārato Sūriyaguttat-
thero channavuti (bhikkhu) sahasāni gahetvā ākāsen' āgañ-
chi:—

Bhikkhūnaṃ dipavāsinaṃ,
gatānañca sabbaso;
aṇanāya paricchedo,
orāṇehi na bhāsito.

Samāgatānaṃ bhikkhūnaṃ,
sabbesaṃ taṃ samāgame;
vuttā khīṇāsavā yeva,
te channavutti koṭiyo.

3. Atha saṅgho parikkhittapavāḷavedikā viya majjhe rañño
okāse ṭhapetvā aññamaññaṃ aghaṭṭetvā aṭṭhāsi. Pācīna-
passe Buddharakkhita-nāmako khīṇāsavattthero attana-sadisa-
nāmakena pañcasata khīṇāsave gahetvā aṭṭhāsi. Tathā
Dakkhiṇapasse, Pacchimapasse, Uttarapasse ca Dammarak-
khita, Saṅgharakkhita-Ānanda nāmakā khīṇāsavatttherā at-
tanā sadisanāmake pañcasata khīṇāsave gahetvā aṭṭhaṃsu.
Piyadassī nāma khīṇāsavattthero mahābhikkhusaṅghaṃ ga-
hetvā Pubbuttarakaṇṇe aṭṭhāsi. Rājā kira saṅghamajjhaṃ
pavisanto yeva sace mayā kayiramānaṃ cetiyakammaṃ
anantarāyena niṭṭhaṃ gacchati; Pācīna-Dakkhiṇa-Pacchima-
Uttara-passesu Buddharakkhita-Dhammarakkhita-Saṅgha-
rakkhita-Ānanda nāmakā therā attanā sadisanāmakena pañca
pañca sata bhikkhū gahetvā tiṭṭhantu: Piyadassī nāma thero
Pubbuttarakaṇṇe bhikkhusaṅghaṃ gahetvā tiṭṭhatūti cintesi.
Therā pi rañño adhippāyam ñatvā tathā ṭhitā ti vadanti.

4. Siddhatthero pana Mangalo, Sumano, Padumo, Sīvalī,
Candagutto, Suriyagutto, Indagutto, Sāgaro, Cittaseno,
Jayaseno, Acalo ti imehi ekadasahi therehi parivutṭo punṇa-
ghaṭe purato katvā Puratthābhimukho aṭṭhāsi. Atha rājā
tathā ṭhitaṃ bhikkhusaṅghaṃ disvā pasannaṅgito gandha-
mālādīhi pūjetvā padakkhiṇaṃ katvā catusu ṭhānesu vanditvā

punṇaghaṭṭhānaṃ pavisitvā suvaṇṇakhile paṭimukkaṃ rajatamayāṃ paribbhamanaṇḍam vijjamānamātāpitūnaṃ ubhato sujātena sumañḍita-pasādhitena abhiraṅgalasammatenā amaccaputtena gāhāpetvā mahantaṃ cetiyāvaṭṭaṃ kāretum ārabhi. Tathā karontaṃ pana Siddhatthero nivāresi evaṃ kir'assa ahosi: yadi mahārāja mahantaṃ cetiyaṃ karoti, anitṭhiteye mārisati anāgate dupparihāriyañ ca bhavissatīti. Tasmim̐ khāṇe bhikkhusaṅgho mahārāja thero paṇḍita-therassa vacanam kātum vaṭṭatī ti āha. Rājā-bhikkhusaṅghassa adhippāyaṃ ñatvā: thero karotī ti maññamāno: kīdisaṃ bhante pāmāṇam karomī ti āha. Thero: mama gatagataṭṭhānato cetiyavaṭṭam karotīti vatvā upadisanto āvijjhivā agamāsi. Rājā therassa vuttanayena cetiyāvaṭṭam kāretvā theram upasaṅkamitvā nāmaṃ pucchitvā gandhamā-lādīhi pūjetvā vanditvā parivāretvā ṭhite sesa-ekādasa there ca upasaṅkamitvā pūjetvā vanditvā tesam nāmāni ca pucchitvā paribbhananaṇḍagāhakassa amaccaputtassa nāmaṃ pucchi. Aham deva Suppatitṭhita-brahmā nāmā ti vutte: tava pitā kiṃ nāmoti pucchitvā: Nandisena nāmā ti vutte mātu nāmaṃ pucchi. Sumanā devī nāmā ti vutte: sabbesam nāmāni abhiraṅgalasammātāni mayā kayiramānaṃ Cetiya-kammaṃ avassam nitṭhānaṃ gacchatī ti haṭṭho ahosi. Tato rājā majjhe aṭṭha suvaṇṇaghaṭe rajataghaṭe ca ṭhapāpetvā te parivāretvā aṭṭhuttarasahassapunṇaghaṭe ṭhapāpesi.

5. Atha aṭṭhasuvaṇṇitṭhakāyo ṭhapāpesi, tāsū ekekaṃ parivāretvā aṭṭhuttarasata rajatitṭhakāyo aṭṭhuttarasata vatthāni ca ṭhapāpesi. Atha Suppatitṭhita-Brahmā nāmena amaccaputtena ekaṃ suvaṇṇitṭhakam gahāpetva tena sadisānāmehi ca jīvamānaka-mātāpituhi sattahi amaccaputtehi sesasattitṭhikāyo gāhāpesi. Tasmim̐ khāṇe Mittatthero nāma puratthimadisābhāge paribbhamitalekhāyaṃ bhūmiyaṃ ganlhapinaṇḍam ṭhapesi. Jayasenatthero nāma udakaṃ āsincitvā sannintetvā samaṃ akāsi. Suppatitṭhita-Brahmā Bhadda-iakkhatena evaṃ nānāvidhamāṅgalābhisaṅkhaṭaṭṭhāne paḥaṃ māṅgalitṭhakam patitṭhāpesi. Sumanatthero nāma āti-sumanapupphehi tam pūjesi. Tasmim̐ khāṇe udakapari-
vantaṃ katvā mahāpathavikampo ahosi.

6. Eten'eva nayena sesasattitṭhakāyo pi patitṭhāpesum:

tato rājā rajatitthakāyo pi patitthāpetvā gandhamālādīhi pūjetvā maṅgalavidhānaṃ nitthāpetvā suvaṇṇapelāya pupphāni gāhāpetvā pācīnapasse bhikkhusaṅghassa purato t̥hitam Mahābuddha rakkhitattheraṃ upasaṅkamtivā gandhamālādīhi pūjetvā vanditvā therassa parivāretvā t̥hita bhikkhūnañ ca nāmāni pucchitvā tato dakkhiṇapasse t̥hitam Mahādhammarakkhitattheraṃ pacchimapasse t̥hitam Mahāsaṅgharakkhitattheraṃ Uttarāpasse t̥hitam Ānandattheraṃ ca upasaṅkamtivā gandhamālādīhi pūjetvā pañcapatitthitena vanditvā tath'eva nāmāni pucchitvā, Pubbuttarakaṇṇaṃ gantvā tattha t̥hitam Piyadassī mahātheraṃ vanditvā pūjetvā nāmāni pucchitvā santike aṭṭhāsi. Thero mangalaṃ vaḍḍhento rañño dhammaṃ desesi. Maṅgalapariyosāne sampattagihipariṣāsu cattālīsasahassāni arahatte patitthiṃsu. Cattālīsa sahas-sāni sotāpattiphale; sahasaṃ sakadāgāmiphale; sahasaṃ anāgāmiphale. Bhikkhūnaṃ pana aṭṭhārasahassāni arahattaṃ pāpunīsu, bhikkhunīnaṃ catuddasa sahasānīti.

Thūpārambhakathā.

1. Tato rājā bhikkhusaṅghaṃ vanditvā: yāva mahācetiyaṃ nitthāti tāva me bhikkhusaṅgho bhikkhaṃ gaṇhātū ti āha. Bhikkhū nādhi vasesuṃ. Anupubbena yācanto upad-dhabhikkhūnaṃ sattāhaṃ adhvāsanaṃ labhitvā thūpaṭṭhānassa samantato aṭṭhārasasu t̥hānesu maṇḍape kārayitvā bhikkhusaṅghaṃ nisidāpetva sattāhaṃ mahādānaṃ datvā sabbesaṃ yeva telamadhuphāṇitādibhesajjaṃ datvā bhikkhusaṅghaṃ vissajjesi. Tato nagare bheriṃ carāpetvā sabbe itthakayaḍḍhaki-sannipātesī. Te pañcasatamattā ahesuṃ, tesu eko ahaṃ rañño cittaṃ ārādhettvā mahācetiyaṃ kātum sakkomīti rājānaṃ passi. Rājā kathaṃ karosīti pucchi: ahaṃ deva pesikānaṃ satam gaṇhettvā ekāhaṃ ekam paṃsukaṭaṃ khepetvā kammaṃ karomī ti āha. Rājā evaṃ sati paṃsurāsikaṃ bhavissati, tiṇarukkhādīni uppajjissanti ad-dhānaṃ nappavattatīti taṃ paṭibāhi. Añño ahaṃ purisasa-taṃ gaṇhettvā: ekāhaṃ ekam paṃsugumbaṃ khepetvā kam-

maṃ karomīti āha, añño: paṃsūnaṃ pañcammaṇāni khepetvā kammaṃ karomīti āha, añño: dve ambaṇāni khepetvā kammaṃ karomīti āha, tepi rājā paṭibāhi yeva. Atha añño: paṇḍito iṭṭhakavaḍḍhaki ahaṃ deva udukkhale koṭṭetvā suppehi vaṭṭetvā nisadepiṃsitvā paṃsūnaṃ ekammaṇaṃ ekāken'eva khepetvā pesikānaṃ satamaṃ gahetvā kammaṃ karomīti āha. Rājā evam sati mahācetiye tinādīni na bhavissanti ciraṭṭhitikañca bhavissatīti; sampaticchitvā puṇa pucchi: Kiṃ santhānaṃ pana karissasī ti? Tasmim khaṇe Visakammadevaputto vaḍḍhakissasarire adhimucci. Vaḍḍhaki suvaṇṇapātim pūretvā udakamāharāpetvā pāṇinā udakaṃ gahetvā udakapiṭṭhiyaṃ āhari. Elikaghaṭasadisamaṃ mahantaṃ udakabubbulaṃ uṭṭhāsī: deva Idisaṃ karomīti āha. Rājā: sādhu ti sampaticchitvā tassa sahasagghanakaṃ yeva puṇṇakaṃ nāma suvaṇṇalaṃkāraṃ sahasagghanakā pādakā dvādasa kahāpaṇa-sahasāni ca datvā anurūpaṭṭhānagehañ ca khettañ ca dāpesi.

2. Tato rājā rattibhāge cintesi, kathaṃ nāma manusse apīletvā iṭṭhake āharāpeyyanti. Devatā rañño cittaṃ ñatvā cetiyassa catusu dvāresu ekekadivasappahānakaṃ katvā tassa yeva rattiyā iṭṭhakārāsimaṃ akaṃsu, vibhātāya rattiyā manussā disvā rañño ārocesuṃ. Rājā tussitvā vaḍḍhakiṃ kamme paṭṭhāpesi. Devatā eten'eva nayena yāva mahācetiyaṃ nitthānaṃ tāva ekekassa divasassa pahānakaṃ katvā iṭṭhakā āharisū. Sakaladivasabhāge kammaṃ kataṭṭhāne mattikā iṭṭhakacuṇṇaṃ vāpi na paññāyati, rattiyaṃ devatā antaradhāpenti.

3. Atha rājā mahācetiye kammakārāya catuparisāya hatthakamma mūlatthaṃ catusu dvāresu ekekasmim dvāre soḷasakahāpaṇasahasāni vatthālaṃkāra gandhamāla - telamaḍḍhuphāṇitāpanca kaṭuka-bhesajjāni nānāvidhasūpavyañjana-saṃyuttaṃ bhattaṃ yāgu-khajjakādini aṭṭhavidha-kappiyā-pāṇakāni pañcavidha mukhavāsasahita-tambulāni ca tapāpetvā mahācetiye kammaṃ karontā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā yatthājjhāsayaṃ gaṇhantu mūlaṃ agahetvā kammaṃ karontānaṃ kātuṃ na dethā ti āṇāpesi.

4. Ath'eko thero cetiyakamme sahāyabhāvaṃ icchanto kammakaraṇaṭṭhāne mattikāsadisamaṃ katvā attanā abhisā-

khatam mattikāpiṇḍam ekena hatthena gahetvā aññena mālam gahetvā mahācetiyaṅgaṇam āruyha rājakammike vañcetvā vaḍḍhakissa adāsi; so gaṇhanto va pakati mattikā na bhavati ti ñatvā therassa mukham olokesi. Tassākāram ñatvā tattha kolāhalam ahosi. Anukkammena rājā sutvā āgantva vaḍḍhakim pucchi: tuyham kira bhāṇe eko bhikkhu amūlakamattikāpiṇḍam adāsīti. So evam āha: yebbuyyena ayya ekena hatthena puppham ekena mattikāpiṇḍe gahetvā āhariṇvā denti, tenāham ajānitvā kamme upanesim. Ayam pana āgantuko ayam nevāsiko ti ettakam jānāmīti. Tena hi tvam theram imassa dassesi ti ekam mahallakaballattham vaḍḍhakissa santike thapesi. Vaḍḍhakī puna āgatakāle tam theram balatthassa dassesi. So tam sañjānitvā rañño ārocesi. Rājā tassa saññam adāsi. So tvam tayo jātisumanamakula-kumbhe mahābodhiaṅgaṇe rāsim katvā gandhañ ca thapetvā mahābodhiaṅgaṇam gatakāle āgantukassa therassa pūjanatthāya rañño dāpitam gandhamālan ti vatvā: dehī ti balattho rañño vuttanayen'eva tassa bodhiaṅgaṇam gatakale tam gandhamālam adāsi. So pi somanassappatto hutvā selasantharam dhovitvā gandhena paribhaṇḍam katvā silasantharam katvā puppham pūjetvā catusu thānesu vanditvā pācīnadvāre añjalim paggayha pītim uppāditvā pupphapūjam olokento atthāsi. Balattho tasmim kāle tam theram upasaṅkamitvā vanditvā evam āha bhante tumhākam cetiyakamme sahāyabhāvatthāya dinnassa amūlakamattikā piṇḍassa mūlam dinnabhāvam rājā jānāpeti, attano vandanena vandāpetīti. Tam sutvā thero anattamano ahosi. Balattho tiṭṭhantu bhante tayo sumanamakulakumbhā tattakān'eva suvaṇṇapupphāni pi; etaṃ mattikāpiṇḍam nāgghanti cittaṃ pasādettha bhante ti pakkāmi.

5. Tadā Koṭṭhivālanapade Piyaṅgalla-vihāravāsī eko thero iṭṭhakavaḍḍhakissa ñātako ahosi. So āgantvā vaḍḍhakinā saddhim mantetvā Dīghabahalatiriyato iṭṭhakappamaṇam jānitvā gantvā sahatthen'eva sakkaccam mattikam mad-ditvā iṭṭhakam katvā pacitvā pattatthavikāya pakāhipitvā paccāgantvā ekena hatthena rañño iṭṭhakam ekena puppham gahetvā attano iṭṭhakāya saddhim rañño iṭṭhakam adāsi. Vaḍḍhakī gahetvā kamme upanesi. Thero sañjātapītisoma-

nasso mahācetiye kammaṃ karonto- iṭṭhakasālapariveṇe vasati. Tassa taṃ kammaṃ pākaṃ ahoṣi. Rājā vaddhakiṃ pucchi: Ekena kira ayyena amūlaka-iṭṭhakaṃ dinnā ti. Saccam deva ekena ayyena dinna-iṭṭhakaṃ ambhakaṃ iṭṭhakāya sadisā ti kamme upanesin ti āha. Puna tam iṭṭhakaṃ sañjānāsī ti raññā vutto, ñatakānuggahena na jānāmī ti āha. Rājā evam tam imassa dassēhīti balattham ṭhapesi. So pi tam pubbe viya balatthassa dassesi. Balattho pariveṇam gantvā santike nisīditvā paṭisanthāram katvā: bhante tumhe āgantukā nevāsikā ti pucchi. Āgantuko'mhi upāsakā ti. Katararaṭṭhavāsikā bhante 'ti. Koṭṭhivālanapade Piyaṅgalla-vihāravāsīmhi upāsakāti. Idh'eva vasatha gacchathā ti. Idha na vasāma asukadivase gacchāmā ti āha. Balattho ahampi tumhehi saddhiṃ āgamissāmi, mayham pi gāmo etasmiṃ yeva janapade asukagāmo nāmā ti āha. Thero: sādhu ti sampaticchi. Balattho taṃ pavattim rañño nivedesi. Rājā balatthassa sahasagghanakaṃ vatthayugalam mahaggham rattakambalam upāhanayugam, sugandhatelanālim aññañca bahum samaṇaparikkhāram therassa dehī ti dāpesi. So pi parikkhāram gahetvā pariveṇam gantvā theren'eva saddhiṃ rattim vasitvā pāto saddhiṃ yeva nikkhamitvā anupubbena gantvā Piyaṅgalla-vihārassa dissamāne ṭhāne sītacchāyāya theram nisīdāpetvā pāde dhovitvā gandhatelena makkhitvā gulodakaṃ pāyetvā upāhanam paṭimuñcitvā idam me parikkhāram kulūpagattherassatthāya gahitam idāni tumhākaṃ dammi. Idam pana sātākayugam mama puttassa maṅgalatthāya gahitam tumhe cīvaram katvā parupathāti vatvā therassa pādāmūle ṭhapesi. Thero sātākayugam pattatthavikāya pakkhipitvā sesaparikkhāram bhaṇḍikaṃ katvā upāhanam āruya kattarayattim gahetvā maggam paṭipajji. Balattho tena saddhiṃ thokaṃ gantvā: titthatha bhante, mayham ayam maggo ti vatvā pubbe vuttanayen'eva rañño sāsanaṃ therassa ārocesi. Thero tam sutvā: mahantena parakkamena katakammam akataṃ viya jātan ti domanassapatto kutvā assudhāram pavattetvā: upāsaka, tava parikkhāram tvam eva gaṇhāhīti ṭhitako vasabham parikkhāram chaddesi. Balattho: kiṃ nama bhante vadatha, esa rājā tuyham bhavaggappamānam katvā paccayam dento pi tava

iṭṭhakānurūpaṃ kātum nasakkoti kevalam pana mahācetiye. kammaṃ aññesaṃ apattikaṃ katvā karomī ti adhippāyena evaṃ kāretā. Tumhe pana bhante attanā laddhaparikkhāraṃ gahetvā cittaṃ pasādetthā ti vatvā therāṃ saññāpetvā pakāmi. Imasmim̐ pana cetiye bhatiyākammaṃ katvā cittaṃ pasādetvā sagge nibbattasattānam pamānaṃ natthi.

6. Tāvatiṃsabhavane kira nibbatta-devadhītarō attano sampattim̐ oloketvā: kena nu kho kammena imam sampattim̐ labhimhā ti, āvajjamānā mahācetiye bhatiyākammaṃ katvā laddhabhāvaṃ űatvā: bhatiyā katakammassā pi phalaṃ idisaṃ attano santakena kammaphalaṃ saddahitvā katakammaṃ phalaṃ kīdisaṃ bhavissatī ti cintetvā dibbagan-dhamālaṃ ādāya rattibhāge āgantvā pūjetvā cetiyaṃ vandanti. Tasmim̐ khaṇe Bhātivāṅkavāsī Mahāsivatthero nāma cetiyaṃ vandanaṭṭhāya gato, tā vandantiyo disvā mahāsatta-pannarukkhasamīpe ṭhito, tāsāṃ yathārucim̐ vanditvā gamanakāle pucchi: tumhākaṃ sarīralokena sakala-Tambapaṇ-ṇidīpo eko loko, kim kammaṃ karitthā ti. Bhante, amhākaṃ santakena katakammaṃ nāma natthi. Imasmim̐ cetiye ma-naṃ pasādetvā bhatiyākammaṃ karimhā ti āhaṅsu. Evam̐ Buddhasāsane pasannacittena bhatiyākatakammampi ma-happhalaṃ hoti. Tasmā:

Cittappasādamattena,
Sugate gati uttamā;
Labbhatīti veditvāna,
Thūpapajaṃ kare Buddho ti.

7. Evam̐ rājā cetiyakammaṃ kārapento pupphadhanattayaṃ niṭṭhāpesi. Tam khīṇāsavā thirabhāvatthāya bhūmi-samaṃ katvā osidāpesum. Evam̐ navavāre citam̐ citam̐ osidāpesum. Rājā kāraṇaṃ ajānanto anattamano hutvā bhikkhusaṅghaṃ sannipātesi. Asītibhikkhusahassāni sannipatinsu. Rājā bhikkhusaṅghaṃ gandhamālādīhi pūjetvā vanditvā pucchi: bhante mahācetiye pupphadhānattayam̐ navavāre citam̐ paṭhaviyaṃ nimujji: mama jivītassa vā kammaṃ vā antarāyabhavaṃ na jānāmī ti. Bhikkhusaṅgho āha: mahārāja tuyham̐ kammaṃ vā jivītassa vā antarāyo

•natthi, anāgate thīrabhāvattāya iddhimantehi osidāpitam; ito patthāya na osidāpessanti tvam aññathattam akatvā mahāthūpam samāpehīti. Tam sutvā heṭṭho rājā^othūpakammam kāresi dasa pupphadhānāni dasahi iṭṭhakakoṭīhi niṭṭhānam gamimsu. Puna pupphadhānattaye niṭṭhite bhikkhusaṅgho Uttarasumana-nāmake dve khīnāsava sāmaṇere ānāpesi, tumhe samacaturassam aṭṭharataṇabahalam ekeka passato asīti asīti hatthapamānam cha medakavaṇṇe pāsāṇe āharathā ti. Te sādhu ti sampaticchitvā Uttarakurum^o gantvā vuttappakārappamāṇe bhaṇḍipupphanibhe cha medavaṇṇe pāsāṇe āharitvā ekam pāsānam dhātugabbhassa bhūmiyam attharitvā cattāro pāsāṇe catusu passesu sanvidhāya aparam dhātugabbham pidahanattāya pācīnadisābhāge vālukapākāra samīpe adissamānam katvā ṭhapesum. Tato rājā dhātugabbhassa majjhe sabbaratanamayam sabbākārasampannam manoharam bodhirukkham kāresi. So hi indanīlamanī-bhūmiyam patitṭhito tassa mūlāni pavālamayāni khandho sirivacchādīhi atthamaṅgalikehi pupphapanti latāpanti catuppadahaṃsapantīhi ca vicitto aṭṭhārasahatthubbedho rajatamayo ahosi. Pañcamahāsākhā pi aṭṭhārasahatthā va pattā pi maṇimayāni paṇḍupattāni homamayāni, phalāpavālamayāni. Tathā aṅkuro pari celavitānam bhandāpesi. Tassa ante samantato muttāmaya-kiṅkinijālam olambati. Suvanṇaghāṇṭapanti ca suvaṇṇadāmāni ca taḥim taḥim olambanti. Vitānassa catusu kaṇṇesu na^oasata sahas-sagghanako ekeko muttā kalāpo olambati. Tattha yathānurūpam nānāratanakatā neva candasuriyatārakārūpāni padumāni ca appitāni ahesum. Mahagghāni anekavaṇṇāni aṭṭhuttara-sahassāni vatthāni olambimsu. Tato bodhirukkhasa samantato sattaratanamaya vedikā kāretvā mahāmālakamuttā attharāpesi. Muttavedikānam antare gand^oodakaṇṭha-puṇṇa-sattarataṇamayapūṇṇa-ghatapantiyo ṭhapāpesi. Tāsu suvaṇṇaghāṇṭe pavālamayāni pupphāni ahesum. Pavālaghāṇṭe suvaṇṇamayāni pupphāni maṇighāṇṭe rajatamayāni. rajataghāṇṭe maṇimayāni pupphāni ahesum, sattaratanaghāṇṭe sattaratanamayāni pupphāni ahesum. Bodhirukkhasa pācīnadisābhāge ratanamaye koṭi-agghanake pallaṅke ghanakoṭṭima-suvaṇṇamayam Buddhapatimam nisidāpesi. Tassā pa-

timāya vīsatinakhā akkhīnaṃ setaṭṭhānāni ca phalīkamayāni, hatthatala-padatala-dantavarāṇāni akkhīnaṃ rattaṭṭhānāni ca pavālamāyāni, kesabhamukhāni akkhīnaṃ kālakaṭṭhānāni ca indanīlamanīmayāni. Uṇṇāloṃaṃ pana rajatamayāṃ ahoṣi. Tato Sahampati mahābrahmānaṃ rajatacchattaṃ dhāretvā ṭhitaṃ kāresi. Tathā dvīsu devalokesu devatāhi saddhiṃ vijayuttarasaṅkhaṃ gahetvā abhisekaṃ dadamānaṃ Sakkaṃ devarājānaṃ. Pañcasikha-devaputtaṃ Beluvapaṇḍu viṇṇānaṃ ādāya gandhabbaṃ kurumānaṃ, Mahākāḷanāgarājānaṃ nāgakaññāparivutaṃ nānāvīdhena thutighosena taṭṭhāgataṃ vaṇṇentaṃ kāresi. Vasavattī Māraṃ pana bahusahassaṃ nāpetvā tisūlamuggarādi-nānāvudhāni gahetvā sahasakumbhaṃ Girimekhala-hatthikkhandhaṃ āruya Mārabalaṃ parivāretvā bodhimandaṃ āgantvā anekābhimsanaṃ kurumānaṃ kāresi. Sesāsu disāsu pācīnabhāge pallaṅkasadise koṭikoṭi-agghanaṃ tayo pallaṅke attharāpetvā dantamayadaṇḍaṃ pavālavījanaṃ ṭhapāpesi. Bodhikkhandhaṃ ussisaṃ katvā nānāratanamaṇḍitaṃ koṭi agghanaṃ rajatassanaṃ attharāpesi. Dasabalassa abhisambodhiṃ patvā animīsaṃ cakkhunā bodhipallaṅkaṃ olokitaṭṭhānaṃ sattāhameva ratanacaṅkame caṅkamitaṭṭhānaṃ ratanagharaṃ pavisitvā dhāmasammaṣitaṭṭhānaṃ Mucalindaṃ gantvā nisinnassa Mucalindaṃ nāgena sattaṅkhattaṃ bhogehi parikkhipitvā upari phaṇaṃ katvā ṭhitaṭṭhānaṃ, tato Ajapālanigrodhamūlaṃ gantvā nisinnaṭṭhānaṃ, tato Rājāyānaṃ gantvā nisinne Tapassu-Bhāllukehi vāṇijehi madhupiṇḍikabhojane upanīte catumahārājehi upanītapatta-paṭiggahānaṃ kāresi. Tato Brahmāyānaṃ Dhamma-cakkappavattānaṃ Yasapabbajjaṃ Bhaddavaggiyapabbajjaṃ, te bhāṭīkajaṭṭhadamaṇaṃ Laṭṭhivanuyyāne Bimbisāropagamaṇaṃ, Rājagahaṃ pavesanaṃ Veluvanaṃ paṭiggahanaṃ asīti mahāsavake ca kāresi. Tato Kapilavatthu gamaṇaṃ ratanacaṅkame ṭhitaṭṭhānaṃ Rāhula-pabbajjaṃ Nandapabbajjaṃ Jetavanaṃ paṭiggahanaṃ Gaṇḍambamūle yama-pāṭihāriyaṃ, devaloke Abhidhammaṃ devorohaṇaṃ pāṭihāriyaṃ thērapāṇhasamāgamaṇaṃ kāresi. Tathā Mahāsamaya, Rāhulovādasutta-Maṅgala-sutta-Pārāyana-sutta-samāgamaṃ, Denapāla-Ālavaka-Aṅgulimāla-Apalāladamaṇaṃ, āyusaṅkhāra-vossaj-

janam, sūkaramaddava-paṭiggahaṇam Siṅgivaṇṇavatthayuga-paṭiggahaṇam, pasannodakapānam, parinibbānam, devamanussaparidevanam, Mahākassapattherassa Bhagavato pādavandanam sariradahanam, agginibbānam ālahanasakkāram, Doṇena brāhmaṇena katadhātu-vibhāgañ ca kāresi. Tathā addhacchatthāni Jātakasatāni kāresi. Vessantarajātakam pana kārento Sañjaya-mahārājānam Phūsatideviṃ Maddideviṃ Jāliyakumāram Kañhajinañ ca kāresi. Tato Paṇḍava-hatthī dandaṃ sattasataka mahādānam, nagaravilokanam Sindhavadānam devatāhi rohitavaṇṇena rathassa vahanam rathadānam sayam ev'onaṭadūmato phalaṃ gahetvā dāra-kānam dānam, madhumamsadinna-nesādassa suvaṇṇasūci-dānam Vaṅkapabbatakucchimhi, pabbajjāvesena vasitatthānam Jūjakassa dāradānam Sakkabrāhmaṇassa bhariyādānam Jūjakassa devatānubhāvena dārake gahetvā gantvā Sañjaya-narindassa purato gataṭṭhānam, tato Vaṅkapabbatakucchiyam Channaṃ khattiyānam samāgamam Vessantarassa maddiyā ca abhisekam pattaṭṭhānam nagaram pavitṭhe sataratanavassam vassitaṭṭhānam. Tato cavitvā Tusitapure nibbattaṭṭhānañ ca sabbam vitthārena kāresi. Tato dasasahassa cakkavāla-devatāhi Buddhabhāvāya āyācittaṭṭhānam upunarāvattanam, mātukucchitokkamanam Mahā-Māyādeviṃ Sudhodana-mahārājānam, Lumbinivane jātaṭṭhānam antaikkhato dvinnam udakadhārānam patanam Uttarābhimukham satta padavītihāra-gamanam, Kāladevalassa jaṭā-matthake mahāpurisassa pādapatitṭhānam, Anativattamānāya jambucchāyāya dhātīnam pamādam disvā sirisayane pallaṅke nisīditvā jhānasamāpattiṭṭhānañ ca kāresi. Tato Rāhulamātaram Rāhula-bhaddakañ ca kāresi. Tato ekūnatimsa vassakāle uyyānakilanatthāya gamanasamaye jīṇṇavyādhi-mata-saṅkhāte tayo devadūte disvā nivattanaṭṭhānam catutthavāre pabbajitarūpam disvā: sādhu pabbajjā ti cittaṃ uppādetvā uyyānam gantvā uyyānasiriṃ anubhavitvā sāyaṇhasamaye nahātvā maṅgalasilāpaṭṭe nisinnamate Vissakammunā alaṃkaraṇatthānam, tato majjhimarattiyam nāṭakānam vippekāram disvā Kanthakahayavaram āruyha mahābhinikkhamam nikkhamitaṭṭhānam, dasasahassa cakkavāla-devatāhi katapūjāvidhiṃ Kanthaka-nivattana-cetiyaṭ-

ṭhānam, Anomānādī-tīre pabbajjam Rājagahappavesanam, Paṇḍava-pabbatacchāyāya rañño Bimbisārassa rajjaka-
raṇatthāya āyācanam, Sujāṭāya dinnakhīrapāyasapaṭiggaha-
nam Nerañjarāya-nadiyā tīre pāyāsaparibhogam, nadiyā
pāti vissatṭham pāṭihāriyam, Sālavane divāvihārayataṭṭhā-
nam, sotthiyena dinna kusatiṇapatiggahanam bodhimaṇḍam
āruyha nisinnaṭṭhānañ ca sabbam vitthārena kāresi.

8. Tato Mahindattherapamukhe sattasaha-āgate ca karesi.
Catusu disāsu khaggahatthe cattāro mahārājāno kāresi. Ta-
to dvattiṃsa devaputte, tato suvaṇṇadaṇḍadīpakadhārā
dvattiṃsa devakumāriyo, aṭṭhaviṣati yakkhasenāpatino, tato
añjalim paggayha ṭhitadevatāyo, tato ratanamayapupphaka-
lāpe gahetvā ṭhitadevatāyo, tato suvaṇṇaghaṭe gahetvā ṭhita-
devatāyo tato naccanakadevatāyo, tato turīyavādaka-deva-
tāyo, tato paccekasatasahassagghaṇake dasaṭṭhappamāṇe
ādāse gahetvā ṭhitadevatāyo, tato tath'eva satasahassag-
ghanakāpupphasākhāyo gahetvā ṭhitadevatāyo, tato canda-
maṇḍale gahetvā ṭhita-devatāyo, (tato) suriyamaṇḍale gahe-
tvā ṭhita-devatāyo, tato padumāni gahetvā ṭhitadevatāyo,
tato cattāri gahetvā ṭhitadevatāyo, tato vicitta-vesadhare
malladevaputte, tato dussapoṭhana-devatāyo, tato ratanag-
ghike gahetvā ṭhitadevatāyo, tato Dhammacakkāni gahetvā
ṭhitadevatāyo, tato khaggadharā devatāyo, tato pañca hat-
thappamāna-gandhatela-pūrita-dukūla-vaṭṭiyam pajjalitādī-
pakañcanakapātiyo sīsehi dhāritvā ṭhitadevatāyo ca kārāpesi.
Tato catusu kaṇṇesu eḷikāmaya (phalikāmaya) agghiyamat-
thake cattāro mahāmaṇi ṭhapāpesi, catusu kaṇṇesu suvaṇ-
ṇamaṇimutta-vajirānam cattāro rāsiyo kāresi, tato meghavaṇ-
ṇa-pāsāṇabhittiyam vijjullatā kāresi, tato ratanalatāyo, tato
vālavijaniyo, tato niluppale gahetvā ṭhitanāgamānavikāyo
kāresi.

9. Rājā ettakāni rūpakāyāni ghanakoṭṭimasuvaṇṇahe va
kāresi avasesampi pūjāvidhiṃ sattarataneva heva kāresi ti.
Ettha ca vuttappakāram pana pūjanīyabhaṇḍam anantama-
arimāṇam hoti, tathā hi ambapasāṇavāsī Cittaguttātthero-
nāma heṭṭhālohapāsāde sannipatitānam dvādasannaṃ bhik-
khusahassānam dhammaṃ kathento Rathavinītasuttaṃ āra-
bhitvā mahādhātunidhānam vaṇṇento ekaccena saddahis-

santī ti maññamāno osakkivā kathesi, 'tasmim̄ khane koṭa-pabbatavāsī Mahātissatthero nāma khīṇāsavo avidūre nisinno dhammaṃ sunanto āvuso dhammakathikā tava kathitā pari-hīnampi atthi apaccassakkivā vitthārena kathehī ti āha. Atha imasmim̄ yeva dīpe Bhātiyo Mahārājā nāma saddho pasanno ahosi, so sāyaṃ pātam Mahācetiyaṃ vanditvā va bhujjati, ekadivasaṃ vinicchaye nisīditvā dubbinicchitaṃ atthaṃ vinicchinto atisāyaṃ vuṭṭhito thūpavandanaṃ vissaritvā bhojane upanīte hatthaṃ otāretvā manusse pucchi. Ajja mayā Ayyako vandito na vandito ti. Porāṇakarājāno hi Satthāraṃ Ayyako ti vadanti; Manussā na vandito, devā ti āhansu. Tasmim̄ khane rājā hatthena gahitabhattapiṇḍaṃ pātiyaṃ pātetvā utthāya dakkhiṇadvāraṃ vivarāpetva āgantvā pācīnadvārena Mahācetiyaṅganaṃ āruyha vandanto antodhātugabbha khīṇāsavānaṃ dhammaṃ osāraṇa saddaṃ sutvā Dakkhiṇadvāre ti maññamāno tattha gantvā adisvā eten'eva nayena itarāni pi dvārāni gantvā tatthāpi adisvā: ayyā dhammaṃ osārentā vicarantī ti maññamāno olokanatthāya catusu dvāresu manusse t̄hapetyā sayam̄ puna vicaritvā apassanto manusse pucchitvā bahiddhā natthibhāvaṃ ñatvā: antodhātugabbhe bhavissatī ti sannit̄thānaṃ katvā pācīnadvāre āsannatare Mahācetiyaḃhimukho hatthapāde pasāretvā jīvitaṃ pariccajitvā dalhasamādānaṃ katvā nipajji. Sace maṃ ayyā dhātugabbhaṃ na olokāpenti sattāhaṃ nirāhāro hutvā sussamānobhusamuṭṭhi viya vippakiriyamāno pi na utthahissāmī ti. Tassa guṇānubhāvena Sakkassa bhavanam̄ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko āpajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā āgantvā dhammaṃ osārentānaṃ therānaṃ evam̄ āha: Ayaṃ bhante rājā dhammiko Buddhasāsane pasanno imasmim̄ thāne sajjhāyanasaddaṃ sutvā dhātugabbhaṃ apassitvā na utthahissāmīti dalhasamādānaṃ katvā nipanno. Sace dhātugabbhaṃ na passati tatth'eva marissati, taṃ pavesetvā dhātugabbhaṃ olokāpethā ti. Therāpi tassa anukampāya dhātugabbhaṃ dassetuṃ ekaṃ theram̄ ānāpesuṃ; rājānaṃ ānetvā dhātugabbhaṃ olokāpetvā pesehī ti. So rañño hatthe gahetvā dhātugabbhaṃ pavesetvā yathārucim̄ vandāpetvā sabbam̄ sallakkhitakāle pesesi. Rājā nagaraṃ gantvā aparena samayena dhātugabbhe attanā diṭṭharūpakesu ekadesāni

suvaṇṇakhacitāni kāretvā rājaṅgane mahantaṃ maṇḍapaṃ kāretvā tasmim̐ maṇḍape tāni rūpakāni saṃvidahāpetvā nagare sannipādetvā: dhātugabbhe mayā diṭṭhāni suvaṇṇarūpakāni idisānīti āha. Tesam̐ rūpakānaṃ niyāmena katattā niyamakarūpakāni nāma jātāni.

10. Rājā saṃvacchare saṃvacchare tāni rūpakāni niharāpetvā nāgarānaṃ dassesi. Paṭhamaṃ dassitakāle nagarā pasīditvā ekekakulato ekekaṃ dārakaṃ niharitvā pabbājesuṃ. Puna rājā: ayyā etaṃ pakāraṃ ajānanakā bahū, tesampi ārocessāmī ti vihāraṃ gantvā heṭṭhā Lohapāsāde bhikkhusaṅghaṃ sannipādetvā sayam̐ dhammāsanagattiyāmarattim̐ dhātugabbhe adhikāraṃ kathetvā pariyosāpetum̐ asak-konto yeva utṭhāsi, tatth'eko bhikkhu rājānaṃ pucchi: mahārāja tvam̐ pātarāsabhataṃ bhutvā āgato'si tiyāmarattim̐ vaṇṇento dhātugabbhe pūjāvidhimpi pariyosāpetum̐ nāsakkhi, aññaṃpi bahum̐ atthī ti? Rājā: “ Kim kathetha bhante tumhākaṃ mayā kathitaṃ dasabhāgesu ekabhāgaṃpi nappahoti, aham̐ pana mayā sallakkhitamattam̐ eva kathesim, anantaṃ bhante dhātugabbhe pūjāvidhānaṃ ti āha.

11. Evam̐ anantaṃ pūjaniyabhaṇḍaṃ samacaturasse ekekapassato asīti asīti hatthappamāṇe dhātugabbhe nirantaraṃ katvā puretum̐ pi na sukaraṃ pageva yathārahaṃ saṃvidhātum̐ tiṭṭhatu tāva dhātugabbhato yāva Mahācetiye vālukāpākārapariccheda-nirantaraṃ puretum̐ pi na sakkā, tasmā taṃ sabbam̐ pūjaniyabhaṇḍaṃ gaṇhī ti yadettha vattabbaṃ Porāṇehi vuttam̐ eva.

12. Nigrodhapitṭhitopiṭaka-Mahā-Sīvatthero kira Rājagahe nisīditvā rañño Dasabala-Sihanāda-Suttaṃ kathento dhātunidhānaṃ vaṇṇetvā suttantaṃ vinivaṭṭesi. Rājā therassa evam̐ āha: Ayaṃ bhante dhātugabbho samacaturasso ekekapassato, asīti asīti hatthappamāno, ettakāni pūjaniyabhaṇḍāni ettha ṭhitāni ti ko saddahissatī ti? Thero āha: Indasālaguhā cittakappamāṇā ti tayā sutapubbā ti; rājā: khuddaka-māñcakappamāṇā bhante ti āha. Tato thero āha: mahārāja amhākaṃ Satthārā Sakkassa Sakkapaṇhasuttantaṃ kathaṃ adivase guhāya kittakā parisāosaṭā ti sutapubbāti. Rājā: dvīsu bhante devalokesu devatā ti āha. Evam̐ sante taṃ pi asaddaheyyam̐ nu mahārājā ti? Therena vutte rājā: taṃ pana devānaṃ

deviddhiyā ahosi, deviddhi nāma acinteyyā bhante ti āha; tato thero: mahārāja taṃ ekāya yeva deviddhiyā ahosi, idam pana rañño rājiddhiyā, devānaṃ deviddhiyā, ariyānaṃ ariyiddhiyā ti imāhi tīhi iddhīhi jātan ti avoca. Rājā therassa vacanaṃ: “sādhū” ti sampaticchitvā theram setacchattena pūjetvā matthake chattaṃ dhārento mahāvihāraṃ ānetvā puna mahācetiyaṃ sattāhaṃ chattaṃ datvā jātisumanapupphapūjam akāsī ti, etassa atthassa sādhanattham eva aññānīpi bahūni vatthūni dassitāni. Tāni kiṃ tehi ti āmhehi upekkhitāni.

13. Ettha ca rājā mahāsakkho mahānubhāvo pūritapāramī katābhinihāro ti tassa vasena rājiddhi veditabbā. Sakkena ānattena Vissakammunā devaputtana ādito paṭṭhāya āvisitvā katattā tassa vasena deviddhi veditabbā. Kammādhittāyaka Indaguttatthero khuddānukkhuddakaṃ kammaṃ anuvidhāyanto kāresi na kevalam thero yeva sabbe pi ariyā attanā attanā kattabbakiccesu ussukkamāpanno yeva ahesun ti, imāhi tīhi iddhīhi katan ti veditabbam.

Vuttaṃ h' etam Mahāvamse¹:—

“Indagutto mahāthero,
 chaḷabhiñño mahāmati;
 kammādhittāyako ettha,
 sabbam samvidahī imaṃ.
 Sabbam rājiddhiyā etaṃ,
 devatānañ ca iddhiyā;
 iddhiyā ariyānañ ca,
 asambādham patitthitaṃ.”

Dhātugabbharūpavaṇṇanākathā.

1. Evam rājā dhātugabbhe kattabbakammaṃ niṭṭhāpetva cātuddasidivase vihāraṃ gantvā bhikkhusaṅgham sannipātesi. Sannipātītā bhikkhū tiṃsasahassāni ahesuṃ. Rājā bhikkhusaṅgham vanditvā evam āha: dhātugabbhe mayā kattabba-

¹ Mhvs. chap. 30, vv. 98-99.

kammaṃ niṭṭhāpitaṃ sve Āsālhim uposathadivase Uttara-sālhanakkhattena dhātunidhānaṃ bhavissati, dhātuyo jānātha bhante ti, bhikkhusaṅghassa bhānaṃ katvā nagaram ev'āgañchi.

2. Atha bhikkhusaṅgho dhātu-āharanakaṃ bhikkhuṃ gave-santo Pūjāparivenāvāsikaṃ soḷasavassuddesikaṃ chaḷabhiññānaṃ Soṇuttaraṃ nāma sāmaṇeraṃ disvā taṃ pakkosāpetvā: Āvuso, Soṇuttara rājā dhātugabbhaṃ niṭṭhāpetvā dhātu-āharaṇaṃ bhikkhusaṅghassa bhāraṃ akāsi, tasmā tayā dhātuyo āharitabbā ti. Āharāmi bhante, dhātuyo kuto lacchāmiti pucchi. Tassa bhikkhusaṅgho evam āha: Āvuso Soṇuttara Tathāgato maraṇamañce nipanno Sakkaṃ devarājānaṃ āmantetvā: mayhaṃ aṭṭhadonaṃpamaṇesu sarīrikadhātusu ekaṃ donaṃ Koḷiyarājūhi sakkataṃ anāgate Tambapaṇṇidīpe Mahācetiyaṃ paṭitṭhahissatīti āha.

3. Atha Bhagavati parinibbute Donaḃbrāhmaṇo dhātuyo aṭṭha koṭṭhāse katvā aṭṭhannaṃ nagaravāsīnaṃ adāsi. Te attano attano nagare cetiyaṃ kāretvā pariharimsu. Tesu Rāmagāme Koḷiyehi katacetiye mahoghena bhinne dhātukaraṇḍako samuddaṃ pavisitvā ratanavālukaṃpiṭṭhe chavvaṇṇaraṃsi-samākiṇṇo aṭṭhāsi. Nāgā disvā Mañjerika-nāgabhavanaṃ gantvā mahākālanāgaraṇṇo ārocesum. So dasakoṭṭināgasahassaparivuto āgantvā gandhamālādīhi pūjetvā suvaṇṇapavāḷa-maṇi-rajatadhaje ussāpetvā pañcaṅgikaturiya-paggahita-nānāvidha-nāganāṭakanāṃ majjhagato dhātukaraṇḍaṃ maṇicaṅgotake ṭhapetvā sisen'ādāya mahāsakkārasammanāṃ karonto nāgabhavanaṃ netvā channavutikoṭṭidhane pūjetvā sabbarataṇehi cetiyaṃ ca cetiyagharaṃ ca māpetvā dhātuyo pariharati. Mahakassapatthero Ajātasattuno dhātunidhānaṃ karonto Rāmagāme dhātuyo ṭhapetvā sesadhātuyo āharitvā adāsi. Rājā: Rāmagāme dhātuyo kasmā nāhaṭāti pucchi. Thero: mahārāja tāsāṃ antarāyo natthi, anāgate Tambapaṇṇidīpe mahācetiye paṭitṭhahissatīti āha. Asoko dhammarājāpi dhātunidhānaṃ ugghāṭetvā olokento aṭṭhaṃ dhātudonaṃ adisvā: aparāṃ dhātudonaṃ kattha bhante ti pucchi. Mahārājā taṃ Koḷiyehi Gaṅgātīre katacetiye paṭitṭhitaṃ mahoghena cetiye bhinne mahāsamuddaṃ pāvīsi; taṃ nāgā disvā: attano nāgabhava-

naṃ netvā pariharantīti khīṇāsavā āhaṃsu. Rājā: nāga-
bhavanam nāma mama ānāpavattanattānam tampi āharāmi
bhante ti āha. Mahārāja tā dhātuyo anāgate Tambapaṇṇi-
dipe mahācetiye patitṭhahissantīti nivāresuṃ, tasmā tvam
Mañjērīkānāgabhanam gantvā tam pavattim nāgarāṇṇo
nivedetvā dhātuyo āhara; sve dhātuniddhānam bhavissatīti.
Soṇuttara: sādhu ti sampañcchitvā attano pariveṇam aga-
māsi. Rājāpi nagaram gantvā nagare bherim carāpesi: sve
dhātu niddhānam bhavissati, nagarā attano attano vibhāvā-
nurūpena alaṃkaritvā gandhamālādīni gahetvā, Mahāceti-
yaṅgaṇam otarantū ti. Sakko pi Vissakammam ānāpesi:
sve mahācetiye dhātuniddhānam bhavissati. Sakala-Tamba-
paṇṇidīpam alaṃkarohī ti. So puna divase ekūnayojanasati-
kam Tambapaṇṇidīpam kaṣiṇamaṇḍalam viya samam katvā
rajatapatta-sadisam vālukākīṇṇam pañca vaṇṇapuppha-
samākulam katvā samantato punṇaghaṭapantiyo ṭhapētvā
sāṇhi parikkhipitvā upari calavitānam bandhitvā paṭhavi-
tāle thalapadumāni ākāse olambakapadumāni dassetvā alaṃ-
kata-devasabham viya sajjesi. Mahāsamuddaṇ ca sannisin-
nam pañcavaṇṇa (pañcavidha)-padūmasaṅchannam akāsi.
Dhātu-ānubhāvena sakalacakkavālam gabbhakkamanābhi-
sambodhikālādīsu viya sajjitam ahosi. Nagarā pi nagara-
vitthiyo sammajjitvā muttaphalasadisam vālukam okiritvā
lājapañcamakapupphāni samokiritvā nānāvīrāgadhajapatā-
kāyo ussāpetvā suvaṇṇaghaṭa-kadalitoraṇamālaghikādīhi
alaṃkaritvā nagaram sajjesuṃ. Rājā nagarāssa catusu
dvāresu anāthānam manussānam paribhogatthāya nānāppa-
kārahādaniya-bhojaniya-gandhamālavatthābharaṇa-pañcavi-
dhamukkhavāsasahita-tambūlāni ca ṭhapāpesi. Atha rājā
sabbābharaṇavibhūsito kumudapattavaṇṇa-catu sindava-
yutta-rathavaram āruyha alaṃkatam Kaṇḍulahatthim purato
katvā suvaṇṇacaṅgotakam sise katvā setacchattassa heṭṭhā
atṭhāsi. Tasmim khaṇe Sakkam devarājānam devaccharā
viya nānābharaṇavibhūsitā-devakaṇṇūpamā anekasahassa nā-
ṭakitthiyo ceva dasamahāyodhā ca caturaṅginī senā ca rājā-
nam parivāresuṃ, tathā atṭhuttarasahassa itthiyo ca punṇa-
ghaṭe gahetvā parivāresuṃ. Atṭhuttarasahassappamāṇā ye-
va purisā ceva itthiyo ca pupphasamuggāni daṇḍadīpikā

nānāvaṇṇadhaje ca gaḥetvā parivāresuṃ. Evaṃ rājā mahantena rājānubhāvena Nandanavana-nikkhanta-devarājā viya nikkhami. Tadā nānāvidha-turiyaghosehi ceva hatthassa rathasaddehi ca mahāpaṭhavī bhijjamānākārappattā viya ahosi.

4. Tasmim̐ khaṇe Soṇuttaro attano pariveṇe yeva nisinno turiyaghosena rañño nikkhantabhāvaṃ ñatvā abhiññapāda-kaṃ catutthajjhānaṃ samāpajjitvā adhiṭṭhāya paṭhaviyaṃ nimmuḷlitvā Nañjerika-nāgabhavane Mahākālanāgarañño purato pāturaḥosi. Nāgarājā Soṇuttaraṃ disvā utṭhāyāsanaṃ abhivādetvā gandhodakena pāde dhovitvā vaṇṇagandhasampannakusumehi pūjetvā ekamantaṃ nisīditvā: kuto āgatattha bhante ti pucchi. Tambapaṇṇidīpato āgatamhā ti vutte: kim atthayāti pucchi. Mahārāja Tambapaṇṇidīpe Duṭṭhagāmini-Abhaya-mahārājā mahācetiyaṃ kārento dhātuyo bhikkhusaṅghassa bhāraṃ akāsi. Mahāvihāre tiṃsamattāni bhikkhusaṃsāni sannipādetvā mahāthūpatthāya ṭhapita-dhātuyo Mahākāla-nāgarañño santike ṭhito tassa taṃ pavattim̐ kathetvā dhātuyo āharāti maṃ pesesuṃ. Tasmā idhāgato'mhīti āha. Taṃ sutvā nāgarājā pabbatena viya ajjhotthato mahantena domanassena abhibhūto evaṃ cintesi: mayaṃ pana imā dhātuyo pūjetvā apāyato muccitvā sagge nibbat-tissāmīti amaññimha, ayaṃ pana bhikkhu mahiddhiko mahānubhāvo, sace imā dhātuyo imasmim̐ ṭhāne ṭhitā bhavēyyuṃ, amhe abhibhāvitvā pi gaṇhituṃ sakkuṇeyya dhātuyo apane-tuṃ vaṭṭatī ti cintetvā parisāṃ olokeno parisāpariyante ṭhitaṃ Vāsuladattaṃ nāma attano bhāgineyyaṃ disvā tassa saññam adāsi. So mātulassa adhippāyaṃ ñatvā cetiyagha-ram̐ gantvā dhātukaraṇḍakaṃ ādāya gilitvā Siṇerupabbata-pādamūlaṃ gantvā:—

Yojanasatamāvaṭṭaṃ,
dīghan ti satayojanaṃ;
phaṇānekasatasahassāni,
māpayitvā mahiddhiko.

Siṇeru-pāda-mūlamhi,
dhūmāyanto ca pajjalaṃ;
ābhujitvāna so bhoge,
nipajji vālukā tale.

Anekāni sahaṣṣāni,
 attanā sadise abhī;
 māpayitvā sayāpesi,
 samantā parivārite.

Bahū devā ca nāgā ca
 osariṃsu taḥiṃ tadā;
 yuddhaṃ ubhinnaṃ nāgānaṃ,
 passissāma mayam iti.

5. Tato nāgarājā bhāgineyyena dhātuyā apanītabhāvaṃ
 ñatvā evam āha: mama santike dhātuyo natthi, tumhe idha
 papañcaṃ akatvā siḅhaṃ gantvā bhikkhusaṅghassa taṃ pa-
 vattiṃ ārocetha, bhikkhusaṅgho aññāto dhātuṃ pariyesissatī
 ti. Sāmaṇero ādito paṭṭhāya dhātu-āgamaṃ vatvā dhā-
 tuyo tava santike yeva papañcaṃ akatvā dehī ti codesi.
 Tato nāgarājā sāmaṇerena mūlaṃhi gahitabhāvaṃ ñatvā
 yena kenaci pariyāyena dhātuyo adatvā va pesituṃ vaṭṭatī
 ti cintetvā sāmaṇeraṃ dhātugharaṃ netvā cetiyaṅ ca ceti-
 yagharaṅ ca dassesi, taṃ pana cetiyaṅ ca cetiyagharaṅ ca sab-
 barataṇamayaṃ eva ahosi.

Vuttaṃ h'etaṃ Mahāvaṃsa:—

Anekadhā anekehi,
 ratanehi susaṅkhatam;
 cetiyam cetiyagharam,
 passa bhikkhu sunnimmitan ti

dassetvā ca pana cetiyagharato oruyha addhacandakapāsāne
 pavālapadumamhi ṭhatvā imassa cetiyassa cetiyagharassa ca
 agghaṃ karohi bhante ti āha. Sāmaṇero: na sakkoma mahā-
 rāja agghaṃ kātuṃ sakale pi Tambapaṇṇidīpe ratanāni
 imaṃ addhacandakapāsānaṃ nāgghatī ti āha, Nāgarājā: evaṃ
 sante mahāsakkāraṭṭhānato appasakkāraṭṭhānaṃ dhātūnaṃ
 nayanam ayuttaṃ nanu bhikkhū ti āha. Sāmaṇero evam
 āha: Mahārāja Buddhā nāma dhammagarukā na āmisagarukā;
 tumhesu caḅkavālapamānaṃ ratanagharaṃ māpetvā sab-

baratanassa pūretvā dhātuyo pariharantesu pi ekanāgo pi dhammābhisamayaṃ kātum samattho nāma natthi, yasmā:—

Saccābhisantayo nāgā;
tumahākam pi na vijjati;
saccābhisamayaṭṭhānaṃ,
netuṃ yuttaṃ hi dhātuyo.

Saṃsāra-dukkhamokkhāya,
uppajjanti Tathāgatā;
Buddhassa e' etthādhippāyo,
tasmā nessāma dhātuyo.

Dhātu-nidhānaṃ ajj'eva,
so hi rājā karissati;
tasmā papañcam akaritvā,
lahuṃ me dehi dhātuyo ti.

Évam vutte nāgarājā appaṭibhāno hutvā attano bhāgineyyena dhātuyo gopitā ti maññamāno evam āha: tumhe bhante cetiye dhātūnaṃ atthibhāvaṃ vā natthibhāvaṃ vā ajānantā dehi dehī ti vadatha; aham natthīti vadāmi; sace passatha gahetvā gacchathā ti. Gaṇhāmi mahārājā ti. Gaṇha bhikkhū ti tikkhattuṃ paṭiññaṃ gahetvā:—

Sukhumam karaṃ māpayitvā,
bhikkhu tatra thito va so;
bhāgineyyassa vadane,
hatthaṃ pakkippa tāvade.

Dhātukaraṇḍam ādāya,
tiṭṭha nāgā ti bhāsiya;
nimmujjitvā paṭhaviyaṃ,
pariveṇamhi utṭhahi.

6. Tadā sāmaṇerassa nāgena saddhiṃ yuddhaṃ passissāmā ti samāgatā devanāgaparisā pi bhikkhu nāgassa vijayaṃ disvā haṭṭhā pamoditā dhātuyo pūjayantā va ten'eva saha āgamuṃ. Nāgarājā sāmaṇerassa gatakāle bhikkhuṃ vañcetvā pesito 'mhi ti haṭṭha tuṭṭho dhātuyo gahetvā āgamanatthāya bhāgineyyassa sāsanaṃ pesesi.

Bhāgineyyoṭha kucchiṃhi,
 apassitvā karaṇolakaṃ;
 paridevamāno agantvā,
 mātulassa nīvedayi.

Tadā so nāgarājā pi,
 vañcitamha mayam iti;
 paridevi nāgā sabbe pi,
 parideviṃsu paṇḍitā.

7. Tato nāgabhavane sabbe nāgā samāgantvā kese muñ-
 citvā ubhoḥi hatthehi hadaye gahetvā niluppalasadisehi net-
 tehi vilīnasokaṃ iva assudhāraṃ pavattayamānā:—

Paridevamānā āgantvā,
 nāgāsaṅghassa santike;
 bahudhā parideviṃsu,
 dhātāharaṇā dukkhitā ti.

8. Paridevitvā ca bhikkhusaṅghassa evam āhaṃsu: bhante
 kassaci pīlaṃ akatvā amhākaṃ paṇḍānubhāvena labhitvā
 ciraparihaṭadhātuyo kasmā anavasesaṃ katvā āharāpetha
 amhākaṃ saggamokkhanārāyam karoṭhā ti.

Tesaṃ saṅgho 'nukampāya,
 thokaṃ dhātum adāpayi;
 te tena tuṭṭhā gantvāna,
 Pūjābhaṇḍāni āharuṃ.

9. Tato Sakko devānamindo Vissakammaṃ āmantetvā
 sāmaṇerassa utṭhitaṭṭhāne sattarataṇamayaṃ maṇḍapaṃ
 māpchi ti āha. So tasmīṃ yeva khaṇe maṇḍapaṃ māpesi.
 Atha Sakko dvīsu devalokesu devaparisāyaparivuto suvaṇṇa-
 caṅgotakena saddhiṃ ratanapallaṅkaṃ ādāya āgantvā tasmīṃ
 maṇḍape patitṭhāpetvā sāmaṇerassa hatthato dhātukaraṇḍa-
 kaṃ gahetvā tasmīṃ pallaṅke patitṭhāpesi. Tadā:—

Brahāchattam adhāresi,
 santusito vālavijaniṃ;
 maṇitālavaṇṭaṃ Suyāmo,
 Sakko saṅkhaṇ tu sodakaṃ.

Caṭṭāro tu mahārāja,
atthaṃsu khaggapāṇino;
samuggahattḥā dvattiṃsā,
devaputtā mahiddhikā.

Paricchattakapupphehi,
pūjayantā taḥiṃ ṭhitā;
kumāriyo pi dvattiṃsā,
daṇḍadīpadharā ṭhitā.

Palāpetvā duṭṭhayakkhe,
yakkhasenāpati pana;
aṭṭhavīsati atthaṃsu,
ārakkhaṃ kurumānakā.

Vīṇaṃ vādayamāno va,
aṭṭhā Pañcasikho taḥiṃ;
raṅgabhūmiṃ māpayitvā,
tiṃbarū turiyaghosavā.

Anekā devaputtā ca,
sādhu gītappayojakā;
mahākāḷo nāgarājā,
thūyamāno anekadhā.

Dibbaturiyāni vajjanti,
dibbasaṅgīti vattati;
dibbagandhā ca vassāni,
vassāpenti ca devatā.

10. Tada Adaguttatthero Mārassa paṭibāhanatthāya cak-kavāḷapariyantam katvā ākāse lohachattam māpesi. Pañca-nikāyikā therā dhātuyo parivāretvā pañcasu ṭhānesu nisīditvā gaṇasajjhāyamakamsu. Tasmim kāle rājā tam ṭhānam āgantvā, sīsato suvaṇṇacaṅgotakam otāretvā dhātucāṅgotakam attano caṅgotake ṭhapetvā pallaṅke paṭiṭṭhāpetvā gandhamālādīhi pūjetvā pañca paṭiṭṭhitena vanditvā sirasi añjalim paggayha akkhini ummiletvā olokento aṭṭhāsi.

11. Tasmim khaṇe dhātumatthake setacchattam dissati, chattaḡāhakabrahmā na dissati, tathā tālavaṇṭavījani ādāya dissanti, gāhakā na dissanti. Dibbaturiyaghōsa-saṅgītiyo suyanti, gandhabba-devatā na dissanti. Rājā etam accha-

riyam disvā Indaguttattheram evam ālla: devatā dibbachat-
 tena pūjesum; aham mānusakachattena pūjemi bhante ti.
 Thero: yuttam mahārājā ti āha. Rājā attano sivaṇṇapīṇḍi-
 kasetacchattena pūjetvā suvaṇṇabhīṅkaram gahetvā abhise-
 kodakam datvā tam divasam sakala-Tambapaṇṇidīpe rajjam
 adāsi. Tato sabbaturiyāni paggaṇhimṣu, gandhamālādīhi
 pūjetvā mahantam sakkaram akamsu. Puna rājātheram
 pucchi amhākam satthā dibbamānusakāni dve chattāni
 dhāresi bhante ti? Na dve chattāni, tīni chattāni mahārājā
 ti. Aññam chattam na passāmi bhante ti. Silapatittham,
 samādhidaṇḍakam indriyasalākam balamālam maggaphala-
 pattasañchannam vimuttivarasetacchattam ussāpetvā nābhi-
 sekampatto dhammarataṇacakkam pavattetvā dasa sahassa
 cakkavālesu Buddharajjam hatthagatam katvā rajjam kāresī
 ti. Rājā: tīni chattadhārakassa satthuno tikkhattum rajjam
 dammī ti tikkhattum dhātuyo rajjena pūjesi. Tato rājā
 devamanussesu dibbagandhamālādīhi pūjentesu anekesu turi-
 yaghosa-saṅgītesu vattamānesu dhātukaraṇḍakam sisenā-
 dāya ratanamaṇḍapato nikkhamitvā bhikkhusaṅghaparivu-
 to mahācetiyaṃ padakkhiṇam katvā pācīnadvāren'āruyha
 dhātugabbham otari. Tato mahācetiyaṃ parivāretvā chan-
 navuti kotippamāṇā arahanto aṭṭhamṣu. Rājā sīsato dhātu-
 karaṇḍam otaretvā mahārahe sayanapitthe ṭhapessāmi ti
 cintesi. Tasmim khane dhātukaraṇḍako rañño sīsato satta-
 talappāmāṇe ṭhāne gantvā sayam eva vivari, dhātuyo ākā-
 sam uggantvā dvattiṃsa mahāpurisalakkhaṇa-asīti anu-
 vyañjanabyamappabhāpaṭimaṇḍitam ketumālopasobhitam
 nīlapītalohitādi bhedavicitraramsijālasamujjalam Buddhaves-
 sam gahetvā Gaṇḍambamūle yamakapāṭihāriyasadisa-yama-
 kapāṭihāriyam akamsu. Tam dhātupāṭihāriyam disvā pasī-
 ditvā arahattam pattā devamanussā dvādasakoṭiyā ahesum,
 sesaphalattayam pattā ganaṇapaṭhamatitā ahesum. Evaṃ
 dhātuyo anekadhā pāṭihāriyam dassetvā Buddhavesam vis-
 sajjetvā karaṇḍakam pavisitvā tena saddhim otarivā rañño
 sīse pattiṭṭhahimṣu. Rājā amatena viya abhisitto saphalam
 manussatta-paṭilābham maññamāno ubhohi hatthehi dhātu-
 karaṇḍakam gahetvā nāṭakaparivuto alaṅkatasayanasaṃpam
 gantvā dhātucāṅgotakam ratanaṇapallaṅke ṭhapetvā gandha-

vāsītodakena hatthena dhovitvā catujātiyagandhena ubbat-
tetvā ratanakarandakam vivaritvā dhātuyo gahetvā evam
cintesi:—

Anākulā kehīcipi,
yadi hassanti dhātuyo;
janassa saraṇam hutvā,
yadi ṭhassanti dhātuyo.

Satthu nipannākārena,
parinibbāna-mañcake;
nipajjantu supaññatte,
sayanampi mahārahe ti.

12. Evam cintetvā pana varasayanapitṭhe dhātuyo ṭhapesi.
Tasmim khaṇe dhātuyo rañño cintita-niyāmena va mahārahe
sayane Buddhavesena sayimsu.

Āsālhi sukkaṭṭhassa,
paṇṇarasa uposathe;
uttarasālhanakkhatte,
evam dhātupatiṭṭhitā.

Sahadhātu patiṭṭhānā,
akampittha mahāmahī;
pāṭihīrāni nekkāni,
pavattimsu anekadhā.

13. Tadā hi udakapariyantam katvā ayam mahāpaṭhavi
saṅkampi sampakampi sampavedhi, mahāsamuddo saṅkhubhi,
ākāse vijjulatā niccharimsu, khaṇika-vassam vassi, chadeva-
lokā ekakolāhalam ahosi. Rājā etaṃ acchariyam disvā pa-
sanno attano kañcanamālikasetacchattena dhātuyo pūjetvā
Tambapaṇṇidīpe rajjam sattāham datvā tiṃsasatasahassag-
ghanikam alaṅkārabhaṇḍam omuñcitvā pūjesi. Tathā sabbā
pi nāṭakitthiyo amaccā sesamahājano devā ca sabbābhara-
ṇam hi pūjesum, tasmā:—

Titṭhantam Sugatam tilokamahitam,
yo pūjaye sādaram,
yo vā sāsapabijamattam api tam,
dhātum naro pūjaye;

tesaṃ puññaphalaṃ samānamapitaṃ,
 attappasāde same,
 ñatvā taṃ parinibbutepi Sugate,
 dhātuṃ budho pūjaye ti.

14. Tato rājā cīvaravatthāni ceva gulasappi-ādibhesajjāni ca saṅghassa datvā sabbarattiṃ gaṇasajjhāyaṃ kāresi. Puna divase nagare bheriṃ carāpesi, mahājano imaṃ sattāhaṃ gandhamālādini ādāya gantvā dhātuyo vandatū ti. Idagut-tatthero pi sakala-Tambapaṇṇidīpe manussadhātuyo vaṇḍitukāmā taṃ khaṇaṃ yeva āgantvā vanditvā yathātthānaṃ gacchantū ti adhiṭṭhāsi. Te tath' eva dhātuyo vanditvā gamiṃsu. Rājā sattāhaṃ saṅghassa mahādānaṃ pavattetvā sattāhassa accayena dhātugabbhe mayā kattabbakiccaṃ niṭṭhapitaṃ dhātugabbhaṃ pidahatha bhante ti saṅghassa ārocesi. Saṅgho Uttarasumanasāmaṇere āmantetvā tumhehi pubbe āhaṭamedavaṇṇapāsāṇena dhātugabbhaṃ pidahathā ti āha. Te sādhu ti sampaṭicchitvā dhātugabbhaṃ pidahiṃsu. Tato khīṇāsavadhātugabbhe gandhā mā sussantu, mālā mā milāyantu, dipā mā nibbāyantu ratanāni mā vivaṇṇāni hontu, pūjanīyabhaṇḍāni mā nassantu, medavaṇṇapāsāṇā sandhiyantu paccatthikānaṃ okāso mā hotū ti addhiṭṭhahiṃsu. Evaṃ rājā dhātunidhāpetvā puna nagare bheriṃ carāpesi: Mahācetiye dhātuṃ nidhetukāmā dhātuṃ āharitvā nidhānaṃ karontū ti. Mahājano attano attano balānurūpena suvaṇṇarajatādi karaṇḍakārāpetvā tattha dhātuyo paṭiṭṭhāpetvā dhātunidhānass' upari medavaṇṇapāsāṇapitṭhiyaṃ nidahiṃsu. Sabbehi sannihitadhātuyo sahasamattā ahesun ti.

Iti sādhujanamano pasādanatthāya kate thūpavaṃse
 dhātunidhānakathā niṭṭhitā.

1. Tato rājā taṃ sabbhaṃ pidahāpetvā cetiyaṃ karonto udarena saddhiṃ caturassa koṭṭhakaṃ niṭṭhāpesi. Atha cattakamme suddhakamme ca anitṭhite yeva māranantikarogena gilāno hutvā Dīghavāpito kaniṭṭhabhātaraṃ pakko-sāpetvā cetiye anitṭhitaṃ cattakammaṃ suddhakammañ ca siṅhaṃ niṭṭhāpetvā maṃ tosehi tātā ti āha. So rañño dubba-

labhāvaṃ ñatvā: anāre anitthitakammaṃ kātum na sakkāti suddhavatthehi kañcukam kāretvā cetiye paṭimuñcāpetvā cittakārehi kañcukamatthake, vedikā ca puṇṇaghaṭapañcaṅgulipantiyo ca kārāpesi. Naḷakārehi veḷumayachattam kāretvā kharapattamaya-candasuriyamaṇḍale muddhani vedikā kāretvā lakhā kukkuṭṭhakehi taṃ vicittam katvā thūpakammaṃ nitthitanti rañño ārocesi. Rājā: tena hi maṃ mahācetiyaṃ dassehi ti vatvā sivikāye nipajjitvā cetiyaṃ padakkhiṇam katvā dakkhiṇadvāre bhūmisayanam paññāpetvā tattha nipanno dakkhiṇenapassena sayitvā mahāthūpaṃ vāmapassena sayitvā lohapāsādam olokento pasannacitto ahosi. Tadā rañño sāsanaṃ bahupakārabhāvaṃ sallakkhetvā gilānapucchanatthāya tato tato āgatā bhikkhū channavutikoṭiyo rājānam parivāretvā aṭṭhaṃsu, tato saṅgho vaggavaggā hutvā gaṇasajjhāyaṃ akāsi. Rājā tasmim samāgame Theraputtābhayaṭṭheraṃ adisvā evaṃ cintesi: so mayi Damiḷehi saddhim aṭṭhavīsati mahāyuddhe kayiramāne apaccosakkivā, idāni maraṇayuddhe vattamāne mayhaṃ parājayam disvā maññe nāgacchati ti. Tadā thero karindanadisīse Pajjalitapabbate vasanto rañño parivitakkaṃ ñatvā pañcasata khīṇāsavaparivuto ākāsen'āgantvā rañño purato pātu-rahosi. Rājā theram disvā attano purato nisidāpetvā evaṃ āha: bhante tumhehi saddhim dasamahāyodhe gahetvā Damiḷehi saddhim yujjhim, idāni ekako va maccunā saddhim yujjhitum ārabhim, maccusattum pana parājetum na sakkomī ti; tato:—

Theraputtābhayaṭṭhero,
mā bhāyi manujādhipa;
kilesattum ajinitvā,
ajeyyo maccusattuko:

2. Iti vatvā evaṃ anusāsaya. Mahārājā sabbo yeva lokasannivāso jātiyā anugato, jarāya anusaṭṭo, vyādhinā abhibhūto, maraṇena abbāhato, ten' āha:—

Yathā pi selavipulā,
nabham āhacca pabbatā;
samantā anupariyeyyum,
nipphoṭentā catuddisum.

Evam jarā ca maccū cā,
adhivattanti pāṇino;
Khattiye Brāhmaṇe Vesse,
Sudde Caṇḍāla Pukkuse,

Na kiñci parivajjeti,
sabbam ev'ābhimaddati;

na tattha hatthīnaṃ bhūmi,
na rathānaṃ na pattiyā;
na cāpi mantayuddhena,
sakkā jetuṃ dhanena vā ti.

3. Tasmā idaṃ maraṇaṃ nāma mahāyasānaṃ Mahāsamma
tādīnaṃ mahāpuññaṃ Jotiyādīnaṃ mahāthāmānaṃ balade
vādīnaṃ, iddhimantānaṃ Mahāmoggallānādīnaṃ paññā
vantānaṃ Sāriputtādīnaṃ sayambhuññaṇena adhigatasaccā
naṃ paccekabuddhānaṃ sabbaguṇasamannāgatānaṃ sam
māsambuddhānanti upari nirāsaṅkam eva patati kim aṅga
pan' aññesu sattesu. Tasmā:—

Mahāyasārājā varāgatā te,
sabbe Mahāsammata ādayo pi;
aniccabhāvaṃ baladeva ādi,
mahabbalā ceva tathāgamimsu.

Ye puññavantā ti gatā pasiddhiṃ,
mahaddhanā Jotiya-meṇḍakādi;
apāvisuṃ maccumukhaṃ sabhogā,
sabbepi te Rāhumukhaṃ sasi va.

Yo iddhimantesu Tathāgatassa,
puttesu seṭṭho iti vissuto pi;
thero mahārāja sah'eva iddhi—,
balena so maccumukhaṃ pavitṭha.

Sabbesu sattesu Jinaṃ tṭhapetvā,
n'ev'atthi paññāya samo pi yena;
so Dhammasenāpati sāvako pi,
gato makārāja aniccatam va.

Sayambhuñṇassa balena santim,
gatā mahārāja sayambhuno pi;
saḥbepi te ṇāṇabaluppapannā,
aniccatam neva atikkamimsu.

Tilokanātho purisuttamo so,
aniccabhāvaṃ samatikkamitvā;
nāsakki gantum Sugato pi rāja,
aññesu sattesu kathā va natthi.

Tasmā mahārāja bhavesu sattā,
sabbe pi pāsum maraṇā vimuttā;
sabbam pi saṅkhāragatam aniccam,
dukkham anattā ti vicintayassu.

Dutiye attabhāve pi,
dhammacchando mahāhi te;
upaṭṭhite devaloke,
hitvā dibbasukham tuvaṃ.

Idhāgamma bahum puñṇam,
akāsi, ca anekadhā;
karaṇam p' ekarajjassa,
sāsanajjotanāya te.

Mahārāja katam puñṇam,
yāvajjadivasā tayā;
sabbam anussareth' eva,
sukham sajjubhavissati.

4. Tam sutvā tuṭṭhamānaso rājā bhante tumhe maccu-
yuddhe pi apassayā ti vatvā laddhassāso puñṇapotthakam
vācetuṃ āṇāpesi. Lekhako puñṇapotthakam evam vācesi.

Ekūnasatavihārā,
mahārājena kāritā;
ekūnasata koṭhi,
vihāramaricavaṭṭi ca.

Uttamo Lohapāsādo,
timsakoṭhi kārito;
Mahāthūpe anagghāni,
kāritā catuvisati.

Mahāthūpamhi sesāni,
 kāritāni subuddhinā;
 koṭisahassaṃ anagghāni,
 mahārāja tayā puna.

Koḷaṃba nāma malaye,
 akkhakkhāyikachātake;
 kuṇḍalāni mahagghāni,
 duve datvāna gaṇhiya.

Khīṇāsavānaṃ pañcannaṃ,
 mahātherānam uttamaṃ;
 dinnopasannacittena,
 kaṅgu-ambilapiṇḍako.

Cūlaṅgaṇiyayuddhamhi,
 parajjhivā palāyatā;
 kālaṃ ghosāpayitvāna,
 āgatassa vihāsaya.

Khīṇāsavassa yatinō,
 attānam anapekkhiya;
 dinnam sarakabhattanti,
 puñṇapottham avācayi.

5. Taṃ sutvā rājā tussitvā: ṭhapehi ṭhapehi bhāṇe ti vatvā
 evam āha: Maricavaṭṭivihāram ahasattāhe thūpāraṃbha-
 sattāhe ca cātuddisa ubhato saṅghassa mahārahaṃ mahā-
 dānaṃ pavattesiṃ. Catuvīsati mahāvisākhapūjā kāresiṃ.
 Tambapaṇṇidīpe mahābhikkhusaṅghassa tikkhattum cīvaram
 adāsiṃ. Sattasattadivasāni Laṅkārajjam sāsanaṃ pañca-
 khattumadāsiṃ. Sappisantintasuparisuddhavattiyā dvādasā-
 ṭhānesu satataṃ dīpasahassajālasmiṃ. Aṭṭhārasasu ṭhānesu
 gilānānaṃ vejjehi bhesajjaṇ ca bhattaṇ ca niccaṃ dāpesiṃ.
 Catucattālīsa-ṭhānesu Telullopakaṇ ca adāsiṃ. Tattakesu
 yeva ṭhānesu ghatapakkajālapūve bhattena saddhiṃ niccaṃ
 dāpesiṃ. Māse māse aṭṭhasu uposathadivasesu Laṅkādīpe
 sabbavihāresu dīpatelaṃ dāpesiṃ. Āmisadānato dhamma-
 dānaṃ mahantaṃ ti sutvā heṭṭhā Lohapāsāde dhammāsane

nisīditvā Maṅgalasuttaṃ osāretuṃ ārabhitvā saṅghagāravena osāretuṃ nāsakkhiṃ; tato paṭṭhāya dhammadesake sakkaritvā sabbhavihāresu dhammakathaṃ kathāpesiṃ. Ekakassa dhammakathikassa nālināḷippamāṇāni sappiphānitasakkharāni caturaṅgulaṃmuṭṭhippamāṇaṃ yaṭṭhimadhukaṃ sāṭakadvayañ ca māsassa aṭṭhasu uposathadivasesu dāpesiṃ. Etaṃ sabbam pi issariye ṭhatvā dinnattā mama cittaṃ na ārādheti. Jivitaṃ pana anapekkhitvā duggatena mayā dinnadāḷadvayam eva ārādhetīti.

6. Taṃ sutvā Abhayatthero mahārājā pāsādanīyaṭṭhāne yeva pāsādaṃ akāsi. Tam pana piṇḍapātadvayaṃ parassa pīlaṃ akatvā laddhadhammika-paccayattā attānaṃ anavaloketvā asajjamānena dinnattā piṭiggāhakānaṃ yāvadatthaṃ katvā dinnattā piṭipāmojjaṃ janayitvā balavasaddhāya dinnattā deyyadhammassa niravasesaṃ paribhogam gatattā ti imehi pañcahi kāraṇehi mahantanti vatvā mahārāja Kaṅgu-Ambila-piṇḍagāhakattheresu Maliya-mahādevatthero Samantakūṭe pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ datvā paribhūñji. Paṭhavicālanaka-dhammaguttatthero Kalyāṇi vihāre pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ datvā paribhūñji. Talaṅgaravāsī Dhammaguttatthero pi piyaṅgudīpe dvādasannaṃ bhikkhusahassānaṃ datvā paribhūñji. Maṅgaṇavāsī Cūlatissatthero Kelāsakuta-vihāre saṭṭhisahassānaṃ bhikkhūnaṃ datvā paribhūñji. Mahābhagatthero pi Ukkānagara-vihāre sattasatānaṃ bhikkhūnaṃ datvā paribhūñji. Sarakabhattagāhakatthero pana Piyaṅgudīpē dvādasannaṃ bhikkhusahassānaṃ datvā paribhogam akāsīti vatvā rañño cittaṃ hāsesi. Rājā cittaṃ pasādetvā therass'evam āha: Ahaṃ bhante catuvīsati vassāni rajjaṃ kārento bhikkhusaṅghassa bahūpakāro ahoṣiṃ. Kāyo pi me saṅghassa upakārako hotu, saṅghadāsassa me sarīraṃ mahācetiya-dassanaṭṭhāne saṅghassa kammamālake jhāpethāti. Tatō kaniṭṭhaṃ āmantetvā: tāta Tissa, mahāthūpe anīṭṭhitaṃ kammaṃ sādhuṃ niṭṭhāpehi; sāyaṃ pāto ca mahāthūpe pupphapūjaṃ kāretvā tikkhattum upahāraṃ kāresi; mayā ṭhapitaṃ dānavaṭṭataṃ sabbam apanihāpetvā saṅghassa kattabbakiccesu sadā appamatto hohīti anusāsivā tuṅhī ahoṣi. Tasmim khāṇe bhikkhugaṇasajjhāyaṃ ārabhiṃsu. Devatā pana chadevalokato cha rathe gahetvā

ādāya paṭipāṭiya t̄hapetvā: mahārāja ambhākaṃ devaloko ramaṇīyo, ambhākaṃ devaloko ramaṇīyo ti vatvā attano attano devalokaṃ āgamanatthāya yāciṃsu. Rājā tesāṃ vacanaṃ sutvā: yāvāhaṃ dhammaṃ suṇāmi tava adhivāsethā ti te hatthasaññāya nivāresi. Saṅgho gaṇasajjhāyaṃ nivāretī ti maññitvā sajjhāyaṃ t̄hapāpesi. Rājā: kasmā bhante gaṇasajjhāyaṃ t̄hapethā ti āha. Mahārāja tayā hatthasaññāya nivāritattā ti. Bhante tumhākaṃ saññaṃ nādāsim; devatā chadevalokato cha rathe ānetvā attano attano devalokaṃ gantum yācanti, tasmā tesāṃ yāvāhaṃ dhammaṃ suṇāmi, tāva āgamethā ti saññaṃ adāsin ti. Taṃ sutvā keci: ayaṃ rājā maraṇabhayaabhīto vippalapati; maraṇato abhāyanakasatto nāma natthī ti maññiṃsu.

7. Tato Abhayatthero āha: kathaṃ mahārāja saddahitum sakkā chadevalokato cha rathā ānītā ti. Taṃ sutvā rājā ākāse pupphadāmāni khipāpesi, tāni gantvā visuṃ rathadhure olambiṃsu. Mahājano ākāse olambantāni pupphadāmāni disvā nikkaṅkho ahosi. Tato rājā therāṃ pucchi: katamo pana bhante devaloko ramaṇīyo ti? Tusitabhavanaṃ pana mahārāja ramaṇīyaṃ; Buddhabhāvāya samayaṃ olokento Metteyyo Bodhisatto pi tasmim yeva vasatī ti āha. Taṃ sutvā rājā tasmim ālayaṃ katvā mahāthūpaṃ olokento nipanno va cavitvā suttappabuddho viya Tusitabhavanto āha-
tarathe nibbattitvā attano katapuññaphalaṃ mahājanassa pākatum kātum ratheye t̄hatvā dibbābharaṇavibhūsito mahājanassa pasannaṃ tass'eva tikkhattum mahāthūpaṃ padakkhiṇaṃ katvā bhikkhusaṅghaṃ ca vanditvā Tusitabhavanaṃ agamāsi.

Evam asāre nicaye dhanānaṃ,
ahiccasāṅgaṃ satataṃ sapaññā;
katvāna cāgaṃ ratanattayamhi,
ādāya sāraṃ sugatiṃ vajanti.

8. Rañño nāṭakitthiyo matabhāvaṃ ñatvā yattha t̄hitā makulam mocayiṃsu. Tasmim thāne katasālā-Makulamuttasālā nāma jātā. Rañño sarīrasmiṃ citakaṃ āropite yattha mahājano hatthe paggahevā viravi, tattha katasālā Viravit-

thasālā nāma jātā. Rañño sarīraṃ yattha jhāpesuṃ, so
sīmāmālako rājamālako nāma jāto. Atha rañño kaniṭṭha-
bhātā Saddhātissa mahārājā nāma hutvā cetiye aniṭṭhitam
chattakammaṃ suddhakammañ ca niṭṭhāpetvā pūjam akā-
sīti.

Iti sādhujanamanopasādanatthāya kate Thūpavamse
Mahācetiya-kathā niṭṭhitā.

APPENDIX

Etarahi Duṭṭhagāmaṇī Abhaya mahārājassa pitā Kākavaṇ-
ṇatissarājā Metteyyassa Bhagavato pitā bhavissati; Vihārā
mahādevī mātā bhavissati; Duṭṭhagāmaṇī Abhayo aḅgasā-
vako bhavissati, kaniṭṭho dutiyasāvako bhavissati; rañño pi-
tucchā Anulādevī aggamahesī bhavissati. Rañño putto Sā-
lirājakumāro putto bhavissati. Bhaṇḍāgārikasaṅghāmacco
aggupaṭṭhāko bhavissati. Tassā maccassa dhītā aggupaṭṭhā-
yikā bhavissati ti: evaṃ sabbe pi katādhikārā hetusam-
pannā tassa Bhagavato dhammaṃ sutvā dukkhass'antaṃ
karitvā anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyissantī ti.

Ettāvatā ca:—

Mahindasena nāmamhi,
vasanto pariveṇake;
pattā cīvara-pādo yo,
piṭakattaya-pārago.

Saddhasīlaguṇūpeto,
sabbasattahite rato;
tena sādhu samajjhīṭṭho,
yam ahaṃ kātum ārabhiṃ.

So dāni nitthaṃ sampatto,
Thūpavaṃso anākulo;
paripuṇṇo sabbathā sādhu,
paṇḍitehi pasamsito.

Yaṃ pattaṃ kusalaṃ kammaṃ,
karontena imaṃ mayā;
tena etena puññaena,
sattā gacchantu nibbutiṃ.

Anantarāyena yathā ca siddhi,
mupāgato Thūpavarassa vaṃso;
tath'eva saddhammasitā janānaṃ,
manorathā sīgham upentu siddhiṃ.

Paṭisambhidā maggassa,
yena Līnattha dīpaṃ;
ṭikā viracitā sādhu,
saddhammodāyakāminā.

Tathā parakaraṇe sacca
Saṅkhepe atthadīpanā;
dhīmatā sukata yena,
suṭṭhu Sīhalabhāsato.

Visuddhimagga saṅkhepe,
yena atthappakāsana;
yoginam upakārāya,
katā Sīhalabhāsato.

Parakkama-narindassa,
sabbabhūpāla ketuno;
dhammāgāre niyutto yo,
Piṭakattayapārago.

Sāsanam suṭṭhitam yassa,
antevāsikabhikkhusu;
tena Vācissaratthera
pādena likhito ayan ti.

Thūpavaṃso niṭṭhito.

INDEX

- Ajapāla, 22
 Ajapālarukkha, 5
 Ajātasattu, 28, 29, 32, 33, 35, 87
 Atula, 16
 Atthadassī, 13, 14
 Anāgāmi, 7
 Anurādhapura, 44, 50, 53
 Anuruddha, 25
 Anulādevī, 46
 Anomadassī, 11, 18
 Anomā, 83
 Abhaya, 57, 63, 102
 Abhayavāpi, 65
 Amata, 19
 Amarāvati, 2
 Alasanda, 72
 Allakappa, 29, 33, 40
 Asoka, 35, 37, 38, 41, 42

 Ānanda, 24
 Ālāra, 21

 Indagutta, 93
 Isipatana-Mahāvihāra, 72

 Uddaka, 21
 Ujjeni, 72
 Upatissa, 6
 Uppalavaṇṇā, 6

 Kakusandha, 17, 18, 53
 Kaṇṭhaka, 20
 Kaṇakagiri, 4
 Kapilavatthu, 29, 33, 40, 81
 Karaṇḍaka-cetiyaṅgaṇa, 48
 Kalyāṇi vihāra, 101
 Kasmīra-Gandhāra, 43
 Kassapa, 17, 18
 Kākaṇṇatissa, 56, 57, 104
 Kāsīpura, 22
 Kisāgotamī, 20
 Kusinārā, 22, 25, 26, 28, 29, 30,
 32, 36
 Kūṭāgāra, 66
 Koṭṭhivāla, 77
 Koṇḍañña, 9, 18
 Konāgamana, 17

 Kolita, 6
 Koliya, 29, 87
 Kosambī, 72
 Koḷam̐ba, 100

 Khattiya, 98
 Khemā, 6

 Gaṅgā, 57, 71
 Gāmaṇikumāra, 56
 Giridīpa, 58

 Ghositārāma, 72

 Candagutto, 73
 Cetiyaḡiri, 47
 Cetiyaḡabbata, 44

 Chaddanta, 30
 Channa, 20

 Jambukola-pattana, 52, 53
 Jambudīpa, 8, 9, 10, 11, 33, 41, 48
 Jīvakaḡavana, 29
 Jotipāla, 17

 Tathāgata, 1
 Tambapaṇṇi, 43, 44, 45, 48, 50,
 87, 95, 100
 Tissakumāra, 36
 Tusita, 19

 Dakkhiṇagiri, 43
 Damiḡa, 56, 58, 59, 60, 62
 Dasabala, 3, 4, 6, 14, 25, 53
 Dīpaṅkara, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 18
 Duṭṭhagāmaṇi, 57
 Duṭṭhagāmaṇi Abhaya, 63, 66, 68,
 104
 Doṇa brāhmaṇa, 30, 31, 87

 Dhammacakka, 2, 24
 Dhammadassī, 13, 18

 Nandanavana, 89
 Nandārāma, 8
 Nandimitto, 60

- Nārada, 12, 18
 Nigrodha Sāmaṇera, 38
 Nerañjarā, 5, 21, 83

 Paccekabuddha, 1
 Paduma, 11
 Pañcasikha, 81
 Paṇḍava, 83
 Pāṭaliputta, 49, 51, 52
 Pāvā, 25, 29
 Pāveyaka, 29
 Pipphalivaniya, 32, 33
 Piyadassī, 13, 18, 75
 Petavatthu, 47
 Pūjāpariveṇa, 87
 Phussa, 15, 63
 Rārānasī, 72
 Bindusāra, 36, 37, 38
 Bulaya, 29

 Makuta-bandhana, 25, 26, 32
 Magadha, 21
 Maṅgala, 9, 18
 Maṅgalasutta, 101
 Majjhantika, 42
 Maddidevī, 82
 Maricavattivihāra, 66, 100
 Malaya, 69
 Malla, 22, 24, 26, 27, 29
 Malladīpa, 29
 Mahākassapa, 18, 25, 33
 Mahābodhi, 52
 Mahāmeghavana, 51, 54
 Mahāmoggallāna, 98
 Mahārakkhita, 43
 Mahāvihāra, 39, 64
 Mahāsammata, 98
 Mahiṅgana, 58, 59
 Mahinda, 42, 43, 44, 46, 48, 49,
 51, 52, 66, 68
 Māra, 33, 93
 Mārabala, 22
 Mutasiva, 55
 Metteyya, 104
 Moggaliputta Tissa, 42
 Moriya, 32

 Yonakarāttha, 72
 Yonakaloka, 43

 Ramma, 2, 3, 7
 Rājagaha, 21, 32, 33, 34, 40, 43, 83

 Rāmagāma, 87
 Rāmagāmaka, 29, 33
 Rāhulakumāra, 20
 Revata, 9, 10
 Rohaṇa, 56

 Laṅkādīpa, 52
 Laṅkārajja, 100
 Licchavi, 29
 Lumbinivana, 82
 Lohapāsāda, 100

 Vācissaratthera, 105
 Vijitanagara, 60
 Vijitāvī, 9, 15
 Viñjhātavi, 73
 Vimānavatthu, 47
 Visuddhimagga, 105
 Vissakamma, 20, 68, 86, 88
 Vihāra-Mahādevī, 56
 Vethadīpa, 29
 Vetisagiri, 43
 Vessa, 98
 Vessantara, 19, 82
 Vessabhū, 16, 18
 Vessavana, 67
 Vesālī, 29, 33

 Sakka, 49
 Sakkadevarāja, 32
 Saṅghamittā, 52
 Saṅthāgāra, 32
 Samantakūṭa, 101
 Sāriputta, 98
 Sāvattihī, 50
 Sikhi, 16, 18
 Siddhattha, 14, 18
 Siddhatthero, 74
 Sineru, 21, 89
 Sujāta, 12, 13
 Sudassana-mahāvihāra, 2
 Sudda, 98
 Suddhodana, 6
 Subhadda, 2
 Sumana, 9, 18
 Sumedha, 2, 3, 4, 12, 13
 Suvanna Cetiya, 4
 Soṇathera, 43
 Sobhita, 9, 10

 Himagiri, 16
 Himavantadesa, 43

